

- În acest număr:*
- PRINCIPALELE DOCUMENTE INTERNAȚIONALE REFERITOARE LA DREPTURILE LINGVISTICE ALE MINORITĂȚILOR
 - INTERCULTURALE
 - AUDIEREA COPILULUI ÎN CAUZELE PENALE ȘI CIVILE
 - EVOLUTION OF THE HUMAN RIGHTS LEGISLATION IN THE EUROPEAN UNION AND IN ROMANIA IN THE YEAR 2016 – IRDO REPORT
 - COMITETUL PENTRU DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI ȘI INTEGRAREA ÎN COMUNITATE
 - JURISPRUDENȚA • SEMNAL • REMEMBER

DREPTURILE OMULUI

revistă
editată
de

INSTITUTUL
ROMÂN
PENTRU
DREPTURILE
OMULUI
I.R.D.O.

HUMAN RIGHTS
DROITS DE L'HOMME

ANULXXVII
NR. 3
2017

DREPTURILE OMULUI
ANUL XXVII
NR. 3
2017

INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI

DREPTURILE OMULUI

Revistă clasificată de Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior

Înregistrată la OSIM sub numărul de marcă 109255/2010

Consiliul științific

Prof.univ.dr. **Monna-Lisa Belu Magdo**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof. univ. dr. **Jean Marie Bernard**, director de cercetare CNRS, Prof. univ. dr. **Raluca Mihaela Beșteliu**; Prof.univ.dr. **Bogdan Ciucă**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof.univ.dr. **Gérard Conac**, membru de onoare al Academiei Române; Prof.univ.dr. **Ioan Leș**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof. univ.dr. **Christine Desouche**, Universitatea Paris I-Panthéon-Sorbonne; Prof.univ.dr. **Nicole Guimezanes**, Membru al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof.univ.dr. **Irina Moroianu Zlătescu**, membru titular al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof. univ.dr. **Dumitra Popescu**; Prof.univ.dr. **Ovidiu Predescu** membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof. univ. dr. **Dominique Rousseau**, Universitatea Paris I Prof. univ.dr. **Vasile Stănescu**, membru al Academiei Române; Prof.univ.dr. **Gheorghe Vlăduțescu**, membru al Academiei Române.

Colegiul de redacție

Conf.univ.dr. **Gheorghe Bârlea**; Prof.univ.dr. **Monna-Lisa Belu Magdo**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof.univ.dr. **Jean Marie Bernard**, director de cercetare CNRS; Prof.univ.dr. **Raluca Beșteliu**; Dr. **Adrian Bulgaru**; Prof.univ.dr. **Dominique Rousseau**, Universitatea Paris I; Conf.univ.dr. **Elena-Mihaela Fodor**; Prof.univ. dr. **Nicole Guimezanes**, Membru al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof.univ. dr. **Gheorghe Iancu**, Prof.univ.dr. **Ioan Leș**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; **Emil Marinache**; Prof.univ.dr. **Irina Moroianu Zlătescu**, membru titular al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof. **Ioan Oancea** ; Prof.univ.dr. **Nicolae Popa**; Prof.univ.dr. **Dumitra Popescu**; **Valeriu Rendec**; Dr. **Ianfred Silberstein**; Dr. **Rodica Șerbănescu**; Prof.univ.dr. **Laurențiu Șoitu**.

Realizarea acestui număr a fost coordonată de:

Marius Mocanu

Daniela Albu

Mihaela Scarlat

Traduceri: Valeriu Rendec, Daniela Albu

Institutul Român pentru Drepturile Omului

București, P-ța C.A. Rosetti, nr. 4

Tel. +40 21 3114921

e-mail: office@irdo.ro

www.irdo.ro

Tipărit la R.A. Monitorul Oficial

SUMAR

I. STUDII, CERCETĂRI, ARTICOLE	7
● Principalele documente internaționale referitoare la drepturile lingvistice ale minorităților – dr. Silvia Iorgulescu	7
● Rolul Consiliului Europei în promovarea educației interculturale – asist. univ. dr. Anca Moț	12
● Audierea copilului în cauzele penale și civile – Claudia Khalil	21
● Discrimination and violence against women and girls in Romania – Liliana Pagu	25
II. DOCUMENTAR JURIDIC	31
● Evolution of the human rights legislation in the European Union and in Romania in the year 2016 – IRDO report	31
● Concluziile și recomandările Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la România	41
● Concluziile și recomandările Comitetului ONU pentru eliminarea discriminării față de femei cu privire la România	48
● Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități – Comentariul general privind articolul 19: viața independentă și integrarea în comunitate	54
III. JURISPRUDENȚĂ	73
● Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Gutău împotriva României	73
● Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Călin și alții împotriva României	77
IV. SEMNAL	85
V. REMEMBER	91

CONTENTS

I. STUDIES, RESEARCH, ARTICLES	7
● International key documents relating to linguistic rights of minorities – Silvia Iorgulescu , PhD	7
● The role of the Council of Europe in promoting intercultural education – Anca Moț , PhD	12
● Hearings of the child in criminal and civil cases – Claudia Khalil	21
● Discrimination and violence against women and girls in Romania – Liliana Pagu	25
II. JURIDICAL DOCUMENTATION	31
● Evolution of the human rights legislation in the European Union and in Romania in the year 2016 – IRDO report	31
DREPTURILE OMULUI	3

● The UN Committee Conclusions and Recommendations on the Rights of the Child addressed to the Romanian Authorities	41
● The UN Committee Conclusions and Recommendations on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women addressed to the Romanian Authorities	48
● Committee on the Rights of Persons with Disabilities – General comment on article 19: Living independently and being included in the community	54
III. JURISPRUDENCE	73
● Decision by the European Court of Human Rights in the case Gutău v. Romania	73
● Decision by the European Court of Human Rights in the case Călin and others v. Romania	77
IV. SIGNAL	85
V. REMEMBER	91

SOMMAIRE

I. ETUDES, RECHERCHES, ARTICLES	7
● Documents clés internationaux relatifs aux droits linguistiques des minorités – prof. dr. Silvia Iorgulescu	7
● Le rôle du Conseil de l'Europe dans la promotion de l'éducation interculturelle – prof. dr. Anca Moț	12
● Audiences de l'enfant dans les affaires pénales et civiles – Claudia Khalil	21
● Discrimination et violence contre les femmes et les filles en Roumanie– Liliana Pagu	25
II. DOCUMENTATION JURIDIQUE	31
● Evolution de la législation sur les droits de l'homme dans l'Union européenne et en Roumanie en l'anné 2016 – Rapport IRDO	31
● Les conclusions et recommandations du Comité des Nations Unies sur les droits de l'enfant adressées aux autorités roumaines	41
● Les conclusions et recommandations du Comité des Nations Unies sur l'élimination de toutes les formes de discrimination à l'égard des femmes adressées aux autorités roumaines	48
● Comité des droits des personnes handicapées – Observation générale sur l'article 19: Vivre autonome en étant inclus dans la communauté	54
III. JURISPRUDENCE	73
● La décision de la Cour Européenne de Droits de l'Homme dans l'affaire Gutău contre la Roumanie	73
● La décision de la Cour Européenne de Droits de l'Homme dans l'affaire Călin et d'autres contre la Roumanie	77
IV. SIGNAL	85
V. REMEMBER	91

ABREVIERI

AEP	Autoritatea Electorală Permanentă
AEP	Autoritatea Electorală Permanentă
AICHR	Comisia interguvernamentală pentru drepturile omului a Asociației Națiunilor din sud-estul Asiei
AIDC	Academie Internationale de Droit Compare – Academia internațională de Drept Comparat
alin.	alineat
ANC	Autoritatea Națională pentru Calificări
ANMCS	Autoritatea Națională de Management al Calității în Sănătate
ANOFM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
ANPD	Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Dizabilități
ANPDCA	Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție
ANPIS	Agenția Națională pentru Plăți și Inspecție Socială
ANR	Agenția Națională pentru Romi
ANSPDCP	Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal
ANUROM	Asociația pentru Națiunile Unite din România
APL	Autorități publice locale
art.	articolul
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations – Asociația Națiunilor din sud-estul Asiei
asist. univ. dr.	asistent universitar doctor
CDPD	Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități
CE	Consiliul European
CEDO	Convenția europeană a drepturilor omului
cercet. st.	cercetător științific
Cit.supra.	citatul de deasupra
CJUE	Curtea de Justiție a Uniunii Europene
cf.	conform
CMBRAE	Centrul Municipiului București de Resurse și Asistență Educațională
coord.	coordonator
CSCE	Conference for Security and Cooperation in Europe
C.pen.	Codul penal
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
DGASPC	Direcții Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului
DNA	Direcția Națională Anticorupție
dr.	doctor
EASO	Biroul European de Sprijin pentru Azil
Ed.	editura
EHMA	European Health Management Association – Asociația Europeană de Management în Sănătate
ELI	European Law Institute – Institutul de Drept European
ENAR	Rețeaua europeană de combatere a rasismului
etc	(et caetera) și celelalte

E-uri	aditivi alimentari
EU-MIDIS	European Union minorities and discrimination survey Studiul de tip sondaj privind minoritățile și discriminarea din Uniunea Europeană
EUROSUR	Sistemul European de Supraveghere a Frontierelor
EUROSTAT	Biroul de Statistică a Uniunii Europene
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights – Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene
FRONTEX	Agenția Europeană pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene
HG	Hotărâre de Guvern
ICAR	Forumul internațional privind responsabilitatea corporatistă
IDDO	Institutul Danez pentru Drepturile Omului
IDEF	Institutul internațional de drept de expresie și inspirație franceze
infra.	dedesubt, mai jos
IRDO	Institutul Român pentru Drepturile Omului
ISJ	Inspectoratul Școlar Județean
lit.	litera
loc.cit.	locul citat
MFE	Ministerul Fondurilor Europene
M.Of.	Monitorul Oficial al României
MMFPSV	Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice
nr.	numărul
ODD	Obiective de Dezvoltare Durabilă
OG	Ordonanță de Guvern
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
ONG	organizație neguvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
op.cit.	opera citată
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
OUG	Ordonanța de Urgență a Guvernului
p.	pagina
parag.	paragraful
pct.	punctul
pp.	paginile
Rec	recomandare
SECA	Sistemul european comun de azil
SNSPA	Școala Națională de Studii Politice și Administrative
SNPAB	Strategia Națională și Planul de Acțiune privind Conservarea Biodiversității
supra.	deasupra, mai sus
ș.a.	și alții (altele)
UE	Uniunea Europeană
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație și Cultură
urm.	următoarele
vol.	volumul
vs.	(versus) contra, împotriva

I. STUDII, CERCETĂRI, ARTICOLE

PRINCIPALELE DOCUMENTE INTERNAȚIONALE REFERITOARE LA DREPTURILE LINGVISTICE ALE MINORITĂȚILOR

SILVIA IORGULESCU*

Abstract:

Language is an identity vehicle, a part of a system that makes it possible for a community to express itself and a vector of cultural, social and political influence. Also, language is an indisputable factor of cohesion within a minority, through which common ascendancy of community members is asserted and own cultural and historical features are perpetuated.

Thus, the need to protect this factor of preserving identity features through specific international instruments becomes obvious nowadays. However, the path towards awareness of this need to protect and promote the conceptual universe of language has proved to be a long one.

Keywords: language, minority, minority language, language rights

Résumé:

La langue représente un véritable véhicule identitaire, partie intégrante d'un système qui fait possible l'expression de soi d'une communauté et un vecteur de manifestation de l'influence culturelle, sociale et politique. La langue est aussi un facteur indiscutable de cohésion au sein d'une minorité, qui témoigne de l'ascendance commune de ses membres et sert à perpétuer les traits culturels et historiques propres.

Par ce fait, la nécessité de protéger la langue par des instruments internationaux relatifs aux droits linguistiques de l'homme pourrait apparaître, de nos jours, comme une évidence. Pourtant, le chemin de la prise de conscience a été, dans ce domaine, long et sinueux.

Mots-clés: langue, minorité, langue minoritaire, droits linguistiques.

Societatea Națiunilor, creată în 1919, a fost organizația însărcinată cu verificarea aplicării dispozițiilor privind minoritățile existente în diversele tratate de pace semnate la finalul Primului Război Mondial. Devenind garantul tratatelor privind minoritățile, organizația a inaugurat un sistem de control internațional al politicilor implementate de către un anumit număr de state cu privire la minoritățile naționale. Societatea Națiunilor – sub a cărei garanție au fost puse aceste tratate – a luat ea însăși inițiative vizând propunerea de măsuri destinate minorităților din alte țări decât acelea care au semnat convenții cu Principalele Puteri. Astfel din inițiativa Lordului Robert Cecil și la propunerea formală a unei Comisii – compuse din Lord Robeit Cecil (Africa de Sud), Motta (Elveția) și Ed. Beneș (Ceho-Slovia), – prima Adunare a Societății Națiunilor a emis, la 15 decembrie 1920, recomandarea ca Statele Baltice, Caucaziene și Albania, să fie obligate – spre a fi primite în Societate – să accepte aplicarea principiilor generale înscrise în tratatele minorităților și să cadă de acord cu

Consiliul asupra modalităților de aplicare¹. Dacă astfel minoritățile își văd recunoscute pentru prima dată anumite drepturi la nivel internațional, acestea sunt însă limitate la cele care au provenit din *Tratatul de la Versailles*, adică cele care se aflau, în epocă, separate de statul lor național de referință și integrate în cadrul unui alt stat național². Una dintre criticile aduse acestei perspective este tocmai aceea de a se ocupa punctual de o problemă generalizată, luând în calcul doar anumite state bine determinate, în 1934, în cadrul celei de-a XV Sesiune a Adunării Societății Națiunilor, mai multe țări – Polonia, sprijinită de Iugoslavia, Olanda, Elveția și Turcia – solicitând o convenție generală asupra drepturilor minorităților. Se mai poate remarca și faptul că, în primele documente ale Națiunilor Unite, termenul de „minoritate” nu este utilizat; acestea sunt identificate ca „grupuri etnice, religioase sau lingvistice”.

¹ G. Sofronie, „Protecțiunea minorităților de rasă, de limbă și de religie sub regimul Societății Națiunilor. Studiu de drept internațional public și privat”, p. 49, Oradea, 1930.

² Les minorités territoriales et le droit international, M.C. Barre, Revue québécoise de droit international, Vol. 6, nr. 1, pp. 12-23, http://www.sqdi.org/wp-content/uploads/06.1_-_barre.pdf (consultat în iunie 2016).

* Dr.

Dizolvarea Societății și cel de-al Doilea Război Mondial, au condus la o nouă schimbare în percepția problemei minorităților, aceasta începând să nu mai fie considerată globală, ci necesitând o abordare și o reglare bilaterală între statele vizate. În plus, termenul de minoritate este adoptat la modul global și literal, el aplicându-se tuturor categoriilor care, într-un fel sau altul, diferă de grupul dominant al unui stat, acoperind toate aspectele variabile ale noțiunii: etnice, lingvistice, religioase, culturale.

Interzicerea discriminării având la bază limba constituie unul dintre pilonii acțiunii internaționale în favoarea protejării diversității lingvistice și a limbilor minoritare. În septembrie 1948, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite adoptă *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, care conține următoarea referire (art. 2, paragraful 1): „Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta Declarație fără niciun fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări”³. Deși principiul enunțat prin aceste dispoziții trimite la drepturi individuale, care sunt independente de apartenența la o minoritate, totuși merită menționat ca unul dintre primele documente în care apare principiul nediscriminării pe criterii lingvistice.

De asemenea, art. 14 din *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, din 1950, a Consiliului Europei, intitulat „Interzicerea discriminării” stipulează că „exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”⁴. Acest articol nu creează decât un drept pentru indivizi și nu

³ Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 septembrie 1948, <http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/leaga/declaratia-universala-a-drepturilor-omului.php> (iunie 2016).

⁴ Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, Consiliul Europei, 1950, <http://www.hotararicedo.ro/files/files/Conventia%20pentru%20apararea%20Drepturilor%20Omului%20si%20a%20Libertatilor%20fundamentale.pdf> (consultat în iunie 2016).

o protecție pozitivă pentru limbile minoritare și pentru comunitățile vorbitoare ale unei astfel de limbi, însăși respectarea drepturilor lingvistice apărând ca subsidiare și destinate să asigure respectarea altor drepturi.

Problemele ridicate de existența unor minorități lingvistice apare pentru prima dată abordată⁵ în Convenția Generală a UNESCO din 1960, unde, la art. 5, se subliniază chiar importanța educației în limbile minoritare: „este esențial să se recunoască dreptul celor care aparțin minorităților naționale de a-și organiza propriile activități educative, inclusiv [...] utilizarea și educația în propria limbă”⁶.

Tot UNESCO, în Raportul General redactat la finalul Conferinței Mondiale asupra Politicilor Culturale (Mexico City, 26 iulie-6 august 1982) subliniază din nou necesitatea ca „predarea să se facă în limbile materne și naționale ale popoarelor, chiar și atunci când acestea sunt minoritare”, în scopul de a salvagarda multiplele identități culturale ale lumii. Într-un alt paragraf, 33, se arată că este importantă „revalorizarea limbilor naționale ca vehicul de transmitere a cunoașterii”⁷.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de ONU în 1966 și intrat în vigoare în 1976, reia același principiu al nediscriminării pe criterii lingvistice, punând, în plus, accentul pe dreptul minorităților la utilizarea propriei limbi. Art. 27 arată după cum urmează: „În statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparținând acestor minorități nu pot fi lipsite de dreptul de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, propria lor viață culturală, de a profesa și practica propria lor religie sau de a

⁵ Așa cum am mai arătat, în perioada precedentă, în documentele organismelor internaționale, problematicile de ordin lingvistic ale minorităților nu au mai fost abordate, ele apărând cel mai adesea în tratate bilaterale sau multilaterale, care nu conțineau neapărat dispoziții privitoare la limba vorbită în mediul școlar.

⁶ Convenția din 14.12.1960 a Conferinței Generale a UNESCO, http://portal.unesco.org/fr/ev.php-URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (consultat în iunie 2016)

⁷ Conferința Mondială asupra Politicilor Culturale (Mexico City, 26 iulie-6 august 1982), Raportul General, UNESCO http://portal.unesco.org/culture/fr/files/12762/11295422481mexico_fr.pdf/mexico_fr.pdf (consultat iunie 2016).

folosi propria lor limbă.”⁸ Acest articol protejează dreptul persoanelor aparținând unor minorități naționale, etnice, religioase sau lingvistice la prezervarea și dezvoltarea acestor particularități. Dar pentru ca minoritățile lingvistice să-și prezeve limba și să-și poată dezvolta identitatea lingvistică este necesară intervenția pozitivă a statului. Statele care au ratificat Pactul⁹ sunt obligate să garanteze tuturor persoanelor care țin de jurisdicția lor drepturile amintite, ceea ce poate necesita adoptarea de măsuri specifice pentru a remedia inegalitățile cărora minoritățile le pot deveni victime. Din acest articol reies interzicerea asimilării forțate, dreptul la dezvoltarea culturală și la utilizarea propriei limbi, precum și obligația statelor părți de a lua măsuri protective pentru a prezerva existența acestor minorități etnice, religioase sau lingvistice.

De altfel, Comentariul general nr. 23 la art. 27 din acest document, adoptat în 16 aprilie 1994, la New York, de către Comitetul ONU pentru drepturile omului menționează la punctul 6.2. caracterul pozitiv al obligațiilor statelor, stipulând că „pot fi necesare măsuri pozitive pentru protejarea identității minorității și a drepturilor membrilor acestui grup de a se bucura și de a-și dezvolta propria cultură și limbă și de a practica propria religie în comun cu ceilalți membrii ai grupului”. Punctul 9 din Comentariul nr. 23 constată caracterul specific al obligațiilor statelor: „Comitetul concluzionează că art. 27 se referă la drepturi a căror protecție impune obligații specifice statelor părți”¹⁰. Gradul în care statele vor promova acțiuni pozitive este dat de necesitatea de a menține identitatea grupurilor amintite.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, 1966, ONU, indică expres, la paragraful 2 de la articolul 2

⁸ Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Rezoluția 2200A (XXI) a Adunării Generale a ONU din 16.12.1966 ; http://www.irdo.ro/file.php?fisiere_id=80&inline (consultat în iunie 2016)

⁹ Inclusiv România, prin Decretul nr.212 din 31 octombrie 1974 pentru ratificarea Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, publicat în B.Of. nr. 146/20 noi. 1974.

¹⁰ Comentariul general 23 la Articolul 27 al Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, in Sesiunea științifică în participare internațională a Ministerului Administrației și Internelor „Uniunea Europeană – spațiu de libertate, securitate și justiție”, 24 noiembrie 2011, Academia de Poliție Al. Ioan Cuza, p. 47.

că „Statele părți la prezentul pact se angajează să garanteze că drepturile enunțate în el vor fi exercitate fără nicio discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice altă împrejurare”.

Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa de la Helsinki, din august 1975, numit și Acordurile de la Helsinki, conține dispoziții relative la minoritățile lingvistice și naționale. Acest text reia principiile generale ale art. 2 al Declarației Națiunilor Unite asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice, adăugând că „statele participante pe teritoriul cărora există minorități naționale vor respecta dreptul persoanelor care aparțin acestor minorități la egalitate în fața legii, le vor acorda posibilitatea deplină de a se bucura în mod efectiv de drepturile omului și libertățile fundamentale și, în acest mod, vor proteja interesele lor legitime în acest domeniu”¹¹. Dar, de asemenea, introduce o precizare importantă privind minoritățile, și anume în domeniul culturii și educației:

„Statele participante, recunoscând contribuția pe care minoritățile naționale sau culturile regionale pot s-o aducă la cooperarea dintre state în diferite domenii ale culturii, își propun, atunci când pe teritoriul lor există astfel de minorități sau culturi și ținând seama de interesele legitime ale membrilor lor, să faciliteze această contribuție”. Asimilarea conceptului de culturi regionale celui de minorități naționale este benefică, putând justifica aplicarea art. 27 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice limbilor și culturilor regionale. Exemplul Franței este elocvent, aceasta semnând acordurile și recunoscând, prin urmare, legitimitatea limbilor regionale.

Aceste dispoziții sunt reluate și precizate în Conferințele internaționale organizate pentru a veghea la respectarea principiilor dictate de Actul final. Astfel, în Documentul final din 1989 al Reuniunii subsecvente de la Viena din 1986-1989 a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (*Documentul de la Viena*, Principii, alineatul 19), se arată cu privire la domeniul culturii

¹¹ Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Helsinki, din 1 august 1975, <http://lege5.ro/Gratuit/he2dqns/actul-final-al-conferintei-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa-elaborat-la-helsinki-la-1-august-1975> (consultat în iunie 2016).

că statele „vor veghea ca persoanele care aparțin minorităților naționale sau culturilor regionale de pe teritoriul lor să-și poată conserva și dezvolta propria cultură sub toate aspectele, inclusiv limba, literatura și religia”¹². Precizările făcute pentru domeniul educației nu sunt nici acestea lipsite de interes: „[Statele] Vor veghea ca persoanele aparținând minorităților naționale sau culturilor regionale aflate pe teritoriul lor să poată realiza sau primi o educație privind propria cultură, inclusiv prin a permite ca părinții să transmită copiilor limba, religia și identitatea lor culturală”.

Articolul 30 din *Convenția ONU cu privire la drepturile copilului*, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 dispune ca: „în statele unde există minorități etnice, religioase sau lingvistice sau persoane de ori origine autohtonă, copilul aparținând unei astfel de minorități sau având origine autohtonă nu va fi privat de dreptul la viață culturală proprie, de dreptul de a-și declara apartenența religioasă și de a-și practica propria religie, precum și dreptul de a folosi limba proprie în comun cu alți membri ai grupului său”.

Declarația Națiunilor Unite asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice, adoptată de Adunarea generală în 18 decembrie 1992 este un alt act de importanță pentru domeniul de care discutăm. Se evidențiază aici faptul că principiul nediscriminării este necesar să fie însoțit de măsuri vizând utilizarea în cadru public sau privat a limbilor minoritare, protejarea și promovarea/dezvoltarea acestora, precum și de învățare a limbilor materne ale minorităților ori de cunoaștere reciprocă a limbilor și culturilor existente pe teritoriul lor, prin crearea de condiții adecvate, inclusiv cu adoptarea de documente legislative corespunzătoare. Astfel, Declarația acordă persoanelor aparținând minorităților următoarele drepturi:

„Statele vor proteja existența și identitatea națională sau etnică, culturală, religioasă și lingvistică a minorităților înăuntrul teritoriilor lor și vor încuraja crearea de condiții pentru promovarea acestei identități. Statele vor adopta măsurile

¹² „Linii directoare privind utilizarea limbilor minoritare în media audio-vizuală”, Broșură publicată și difuzată de Înaltul Comisar OSCE pentru Minorități Naționale, octombrie 2003, p. 16, <http://www.osce.org/ro/hcnm/70123?download=true> (consultat în iunie 2016)

legislative corespunzătoare și orice alte măsuri necesare pentru realizarea acestor obiective.” (art. 1, paragrafele 1 și 2). „Statele vor acorda acestor minorități dreptul la propria cultură, la profesarea și practicarea propriei religii și la utilizarea limbii proprii în particular sau în public, în mod liber și fără obstacole sau orice altă formă de discriminare.” (art. 2, paragraful 1). „Statele vor lua măsuri pentru a crea condiții favorabile ca persoanele aparținând minorităților să își exprime trăsăturile caracteristice și să își dezvolte cultura, limba, religia, tradițiile și obiceiurile, excepție făcând acele practici specifice care contravin legii naționale sau sunt contrare standardelor internaționale. Statele vor lua măsurile corespunzătoare astfel încât, atât cât este posibil, persoanele aparținând minorităților să aibă posibilități adecvate pentru a învăța limba maternă sau a se instrui în limba maternă. Statele vor lua, atunci când este cazul, măsuri în domeniul educației pentru a încuraja cunoașterea istoriei, tradițiilor, limbii și culturii minorităților existente pe teritoriul lor. Persoanele aparținând minorităților vor avea posibilități adecvate pentru a cunoaște societatea în ansamblul ei.” (art. 4 paragraful 2, 3 și 4)¹³. Desigur, se poate imputa acestui document faptul că, așa cum este ușor de constatat, dispozițiile au un caracter general și nu precizează nimic cu privire la natura măsurilor care trebuie adoptate în vederea îndeplinirii scopurilor propuse, printre care se numără și protejarea limbilor minoritare, și crearea unui cadru adecvat pentru dezvoltarea lingvistică a grupurilor minoritare prin cunoașterea, utilizarea și învățarea limbii materne.

Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare a fost semnată în 1992¹⁴ și a intrat

¹³ Declarația Națiunilor Unite asupra Drepturilor Persoanelor aparținând Minorităților Naționale sau Etnice, Religioase și Lingvistice din 18 decembrie 1992, <http://www.dri.gov.ro/declaratie-onu-cu-privire-la-drepturile-persoanelor-apartinand-minoritatilor-nationale-etnice-religioase-si-lingvistice/> (consultat în iunie 2016).

¹⁴ Adoptată de Comitetul Miniștrilor la 25 iunie 1992 și deschisă spre semnare la Strasbourg la 5 noiembrie 1992, Carta a intrat în vigoare la 1 martie 1998, fiind ratificată în prezent de 24 de state: Armenia, Austria, Cehia, Cipru, Croația, Danemarca, Elveția, Finlanda, Germania, Liechtenstein, Luxemburg, Muntenegru, Norvegia, Olanda, Polonia, România, Regatul Unit al Marii Britanii, Serbia, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, Ucraina, Ungaria. Țările care nu au semnat și nici nu au ratificat Carta sunt: Albania, Andora, Belgia, Bulgaria, Estonia, Georgia, Grecia, Irlanda, Letonia, Lituania, Monaco, Portugalia și

în vigoare în martie 1998, până în prezent fiind ratificată de 24 de state europene. Carta este un instrument menit să protejeze și să promoveze limbile regionale sau ale minorităților, percepute ca fiind un punct nevralgic al patrimoniului cultural european. Aceasta prevede măsuri specifice de sprijinire a utilizării acestei categorii de limbi în domeniul educației și al mass-media, ca și pentru a permite folosirea lor în context juridic și administrativ, în viața economică și socială și în activități culturale. Carta vizează protejarea unui bun cultural european, și anume diversitatea lingvistică constituită de limbile minoritare și regionale; nu sunt vizate grupurile minoritare vorbitoare ale acestor limbi, ci limbile în sine, dat fiind că limbile minoritare și regionale nu sunt văzute ca fiind o problemă ce privește un singur grup, ci patrimoniul cultural european.

*Recomandările de la Oslo cu privire la drepturile lingvistice ale minorităților naționale*¹⁵ (OSCE, 1998) sugerează măsuri concrete care pot fi întreprinse în diverse domenii ale vieții sociale pentru a pune în practică drepturile lingvistice ale minorităților. Aceste măsuri vizează, între altele, numele, religia, organizațiile neguvernamentale,

media, viața economică, autoritățile administrative și serviciile publice, instituțiile naționale și autoritățile judiciare. Abordarea Recomandărilor constă în perceperea problemei protejării drepturilor lingvistice al minorităților într-o perspectivă centrată pe relaționările interne din cadrul unui stat, prin reglarea raporturilor dintre limba majoritară sau oficială și cele minoritare, cu ajutorul implementării unor politici lingvistice nediscriminatorii și vizând încurajarea diversității lingvistice.

Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial a UNESCO adoptată la Paris la 17 octombrie 2003, arată la art. 2, că patrimoniul imaterial reprezintă: „practicile, reprezentările, expresiile, cunoștințele, abilitățile – împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale asociate acestora -, pe care comunitățile, grupurile și, în unele cazuri, indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural” și recunoaște ca făcând parte din acest patrimoniu, deci îndrituit să facă i se acorde protecția necesară și domeniul „tradițiilor și expresiilor orale, incluzând limba ca vector al patrimoniului cultural imaterial”¹⁶.

San Marino. Țările care au semnat, dar nu au ratificat Carta sunt: Azerbaidjan, Bosnia-Herțegovina, Franța, Islanda, Italia, Macedonia, Malta, Moldova, Rusia. România a semnat Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare în iulie 1995, iar 14 ani mai târziu, la 29 ianuarie 2008, a publicat Legea privind ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare (Legea nr. 282 din 24 Octombrie 2007), care a intrat în vigoare la data de 1 mai 2008.

¹⁵ Recomandările de la Oslo cu privire la Drepturile Lingvistice ale Minorităților Naționale, document OSCE, din februarie 1998, <http://www.osce.org/ro/hcnm/67540?download=true> (consultat în iunie 2016).

¹⁶ Legea nr.410 din 29 decembrie 2005 privind acceptarea Convenției pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, adoptată la Paris la 17 octombrie 2003, publicată în M. Of. nr. 17/9 ian. 2006, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=69449 (consultat în iunie 2016).

ROLUL CONSILIULUI EUROPEI ÎN PROMOVAREA EDUCAȚIEI INTERCULTURALE

ANCA MOȚ*

Abstract:

The intercultural dimension of education is a priority theme for the European institutions, in particular the Council of Europe, being included in the reflection and practice in the field of European Citizenship and Education for Human Rights. In this regard, the Council of Europe has adopted a series of documents and measures directly related to intercultural education or aiming at promoting cultural diversity and cultural dialogue.

Developing education in the spirit of interculturality is an instrument in combating segregation and discrimination against migrants and minorities. In this perspective, multiculturalism is potentially rich, provided it is transformed into interculturalism, meaning that there is interrelation between cultures without erasing the identity of each person and the specificity of each culture.

Keywords: education, intercultural education, human rights, citizenship, Council of Europe.

Résumé:

La dimension interculturelle de l'éducation est un thème prioritaire pour les institutions européennes, en particulier le Conseil de l'Europe, étant inclus dans la réflexion et la pratique dans le domaine de la citoyenneté européenne et de l'éducation aux droits de l'homme. À cet égard, le Conseil de l'Europe a adopté une série de documents et de mesures directement liés à l'éducation interculturelle ou visant à promouvoir la diversité culturelle et le dialogue culturel.

Développer l'éducation dans l'esprit de l'interculturalité est un instrument de lutte contre la ségrégation et la discrimination à l'égard des migrants et des minorités. Dans cette perspective, le multiculturalisme est potentiellement riche, à condition qu'il soit transformé en interculturalism, ce qui signifie qu'il existe une interrelation entre les cultures sans effacer l'identité de chaque personne et la spécificité de chaque culture.

Mots-clés: éducation, éducation interculturelle, droits de l'homme, citoyenneté, Conseil de l'Europe.

Necesitatea unei noi viziuni în materie de educație interculturală

Căderea comunismului și apariția „noilor minorități” a impus tematica protecției culturii minorităților ca una din preocupările majore la nivel european. Interesul pentru această problematică a fost însă prezent încă de la primele inițiative ale Consiliului Europei în domeniul educației, în contextul de migrare masivă a muncitorilor în Europa occidentală, dar într-o altfel de perspectivă.

Astfel, în anii 70-80, Consiliul Europei a promovat o viziune asimilaționistă prin programe special destinate copiilor proveniți din imigrație sau „diferiți” din punct de vedere cultural, pentru ca aceștia să învețe limba și cultura grupurilor majoritare în vederea integrării lor în programele educative naționale. În perioada anilor 80-90 a fost promovat un proiect integraționist care a vizat educația pentru toți elevii, având în centru deschiderea către diversitate și dobândirea de competențe și atitudini care să contribuie la

crearea de relații interculturale armonioase. În anii 1990-2000, acțiunile Consiliului Europei în domeniul educației se desfășoară în cadrul unui proiect umanist ale cărui programe urmăreau să permită cetățenilor europeni de origini diferite participarea activă la viața unor societăți multiculturale. Aceste inițiative aveau ca obiectiv trecerea de la multiculturalism la interculturalism, viziune care pune accentul pe relațiile reciproce între diferitele culturi și participarea la proiecte comune în vederea dezvoltării progresive a unei identități comune.¹

În special după anul 2000, în contextul accelerării fenomenului de migrație în cadrul continentului european ca urmare a aderării țărilor ex-comuniste, au avut loc schimbări importante în viziunea asupra educației, textele oficiale ale Consiliului Europei făcând tot mai mult referință la „noul context” sau la perioada în mutație

¹ A se vedea Meunier, O., *La construction européenne et l'interculturalité*, în „Dossier L'éducation interculturelle dans le contexte européen”, INP, Lyon, septembrie 2007, pe <http://ife.ens-lyon.fr/vst/Dossiers/Interculturel/Europe/construction.htm>.

* Dr. cercet. științific.

pentru a sublinia necesitatea urgenței dialogului intercultural.²

Această preocupare pentru definirea unei noi viziuni în materie de educație este legată și de evenimentele din septembrie 2001, care au impus problematica diversității religioase și prin extensie a migranților și legătura lor cu țările de primire.

De asemenea, intensificarea fenomenului de migrație provocat de evenimentele recente din Orientul Mijlociu și din nordul Africii, apariția manifestărilor de rasism, xenofobie și discriminare care au devenit tot mai frecvente, ca și dezvoltarea partidelor extremiste, au urgentat necesitatea unor noi acțiuni în materie de educație.

Aceste evoluții, pe fondul accelerării și intensificării globalizării, au pus în evidență, la nivelul statelor și la nivel mondial, interdependențele multiple care depășesc clivajele culturale și naționale și care cer o nouă perspectivă de abordare a educației.

În acest context în transformare, Consiliul Europei a adoptat o nouă viziune holistică pentru punerea în valoare a diversității și promovarea dialogului intercultural prin educație în cadrul statelor membre. Pe această bază a evoluat considerabil conceptul de educație interculturală în ultimii ani. Această nouă perspectivă prevede dezvoltarea de competențe interculturale în educație, definește obiectivele și evaluează rezultatele la nivelul cunoștințelor, atitudinilor și valorilor. Ideea mesaj esențială este că pentru cetățenii europeni, deși necesare, cunoașterea și respectul nu sunt suficiente. Este nevoie de conviețuire și cooperare pentru a salva unitatea – în diversitate a Europei.

Problematica diversității culturale și a educației interculturale – Convenția Culturală Europeană

Încă de la crearea sa în 1949, și mai ales după adoptarea Convenției Culturale Europene (CCE) în 1955, Consiliul Europei a acordat o atenție deosebită educației interculturale.³

² Leclercq, J.-M., *Figures de l'interculturel dans l'éducation*, Editions du Conseil de l'Europe, 2002, cap. „L'interculturel comme confrontation à la différence dans la lutte contre les discriminations”, pp. 21-25.

³ În Uniunea Europeană politica culturală nu este o politică europeană, responsabilitatea în acest domeniu revenind statelor membre. Cu toate acestea, în virtutea principiului subsidiarității, statele membre beneficiază de

Convenția reprezintă un document de bază, fondator care acordă o mare atenție diversității culturale și necesității dialogului cultural pentru realizarea unei cooperări paneuropene și asigurarea unei conviețuirii pașnice. Ea constituie cadrul de cooperare a statelor membre ale Consiliului Europei în materie de cultură și educație.

Acțiunile Convenției Culturale Europene se desfășoară după următoarele axe majore: cooperarea culturală concepută ca un ansamblu coerent de acțiuni care să permită perenitatea și evoluția valorilor într-o societate democratică în mutație; coeziunea și integrarea socială; participarea tuturor la viața comună, inclusiv a migraților și grupurilor etnice, a grupurilor vulnerabile în general; dialogul intercultural, inclusiv în dimensiunea lui religioasă. Aceste obiective sunt comune celor patru sectoare: educație, cultura, tineret și sport.

Dacă după 1990 rolul CCE a fost de apropiere a Europei occidentale de Europa ex-comunistă, astăzi provocările și obiectivele principale se referă la: prevenirea clivajului în cadrul Uniunii Europene prin întărirea cooperării între statele membre; necesitatea unui dialog deschis, sistematic și bazat pe principii comune în condițiile în care cultura și societatea europeană se confruntă cu provocarea „conviețuirii” în spații culturale largite; Convenția Culturală Europeană nu înlocuiește cadrul mondial al UNESCO în domeniul educației⁴, ci vizează întărirea cooperării regionale (demers paneuropean), dar și extinderea dialogului cultural extra-european.⁵

În domeniul strict al educației, acțiunile Convenției vizează: o educație pentru valori fundamentale (egalitatea de acces la o educație de înaltă calitate este un drept al omului și o

un sprijin financiar considerabil din partea Uniunii pentru desfășurarea diferitelor acțiuni în domeniul culturii. Dintre instituțiile europene, doar Consiliul Europei tratează politica culturală în cadrul Convenției Culturale Europene prin care guvernele sunt sprijinite în crearea condițiilor necesare dezvoltării vieții culturale (organizarea schimbului de cunoștințe, a experiențelor și cooperarea în realizarea de proiecte comune).

⁴ A se vedea Anca Moț, *Educația interculturală – Rolul UNESCO în promovarea diversității culturale*, în Revista Drepturile Omului, nr. 2/2017, pp. 12-21.

⁵ În anul 2005, la 50 de ani de la adoptarea Convenției, au fost stabilite noile priorități, obiective și direcții de acțiune. A se vedea bilanțul și orientările actuale în „50 ans de la Convention culturelle européenne”, pe http://www.coe.int/t/dg4/CulturalConvention/Source/Bilan50_FR.pdf

condiție a coeziunii și incluziunii sociale, ele însele condiții ale unei societăți democratice și stabile); elaborarea de politici educative, standarde și practici, programe educative formale și non-formale, cu accent pe valori, atitudini și cunoștințele necesare unei cetățenii inclusive, responsabile și active inspirate de o cultură democratică.⁶

Programele în materie de educație se desfășoară în trei domenii de acțiune legate între ele: educație pentru cetățenie democratică și coeziune socială, gestiunea diversității prin educație și dimensiunea europeană a educației.

Prima direcție de acțiune – educația pentru cetățenie democratică și coeziune socială – are scopul de a încuraja incluziunea socială în societăți tot mai diverse și adesea fragmentate. În acest sens, în conceperea politicilor educaționale trebuie să se țină cont de diversitatea crescândă a grupurilor de elevi și de nevoile lingvistice specifice în materie de educație a noilor minorități și a grupurilor vulnerabile, în special migranți și copii romi; programele pentru învățământul școlar, extrașcolar și superior trebuie să contribuie la crearea unei Europe a valorilor democratice și a drepturilor omului.

Pentru realizarea obiectivului care vizează „Gestiunea diversității prin educație” se au în vedere următoarele linii de acțiune: educația trebuie să joace un rol major unic, contribuind la pregătirea tinerilor pentru conviețuirea în cadrul unor societăți multiculturale; integrarea dimensiunii interreligioase în educația interculturală; dezvoltarea dimensiunii transversale a educației; acțiuni de formare a educatorilor, schimburi de tineri etc.

Conform art. 2 al Convenției Culturale Europene, diversitatea lingvistică este o prioritate mai ales în ceea ce privește promovarea unei diversități mai mari a limbilor propuse în programele de educație. În această direcție, Convenția prevede acțiuni referitoare în primul rând la învățarea limbilor, dar și la predarea istoriei și civilizației europene care trebuie considerate în cadrul mai larg al dialogului intercultural. Convenția face o serie de recomandări privind eliminarea deformărilor naționaliste a istoriei, revizuirea manualelor și formarea educatorilor în spiritul respectării diversității. În felul acesta, învățarea

istoriei poate oferi o oportunitate pentru înțelegere, pentru acceptarea de practici diferite și încurajarea unei viziuni mai obiective a propriei culturi și istorii.

Pentru dezvoltarea dimensiunii europene a educației, Convenția recomandă o serie de măsuri: recunoașterea echitabilă a calificărilor și diplomelor; stabilirea unui spațiu european al învățământului superior pentru a încuraja mobilitatea studenților și a personalului didactic; calificări flexibile; standarde europene comune referitoare la cunoașterea limbilor pentru a încuraja creșterea calității în această materie, pentru a facilita recunoașterea mutuală a competențelor în acest domeniu și deci mobilitatea în Europa.

Referințe juridice în materie de educație interculturală

La nivelul Consiliului Europei există două instrumente juridice având caracter constrângător în materie de protecție a minorităților naționale, a culturii și limbii acestora: Carta Europeană a limbilor naționale sau minoritare și Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale. Aceste instrumente sunt de o importanță esențială pentru dialogul intercultural deoarece aplicarea lor presupune cooperarea între toate grupurile, majoritare și minoritare. În ambele documente se subliniază necesitatea unui climat de toleranță și de înțelegere. De asemenea, ambele texte conțin articole referitoare la educație, ca instrument prin care se urmărește realizarea protecției și promovării culturii minorităților, și obligația de a furniza o educație de calitate persoanelor aparținând acestor minorități – în limba lor – cel puțin în parte.

Astfel, în Carta limbilor regionale sau minoritare (1992), în Preambul, se subliniază valoarea interculturalității și plurilingvismului pentru construcția europeană pe baza principiilor democrației și diversității culturale, pentru realizarea misiunii Consiliului Europei de a crea „o uniune mai strânsă a statelor membre și promovării idealurilor și principiilor comune care constituie un patrimoniu comun”. În art.6 al Cartei referitor la educație, se specifică necesitatea unei educații preșcolare, școlare, secundare, tehnice, profesionale, universitare, organizarea de cursuri de educație pentru adulți și educație permanentă, ca și formarea inițială și permanentă a educatorilor și asigurarea învățării istoriei și culturii a căror

⁶ Ibidem, pp. 22-25.

expresie sunt limbile regionale sau minoritare – ca mijloace de realizare a obiectivelor.⁷

La rândul ei, Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (adoptată în 1995 și intrată în vigoare în 1998) este primul instrument juridic european consacrat protecției minorităților naționale în general. Acest text are ca obiectiv să protejeze minoritățile și să promoveze o egalitate deplină și efectivă a acestora, prin asigurarea condițiilor necesare dezvoltării culturii lor și prezervarea identității acestora (religie, limbă, tradiții, patrimoniu cultural). În art. 6 al Convenției se stipulează că „părțile vor veghea la promovarea spiritului de toleranță și a dialogului intercultural și vor lua măsuri eficiente pentru a încuraja respectul și înțelegerea mutuală și cooperarea între toate persoanele care trăiesc pe teritoriul lor, oricare ar fi identitatea lor etnică, culturală, lingvistică sau religioasă, în special în domeniul educației, culturii și media”. În art. 12 și 13 se menționează necesitatea unor măsuri în domeniul educației și cercetării pentru promovarea cunoștințelor despre cultura, istoria, limba și religia atât ale minorităților naționale cât și ale majorității; formarea de educatori; realizarea de materiale școlare adecvate. Prin aplicarea acestor măsuri și programe se urmărește asigurarea egalității de șanse în accesul la educație la toate nivelurile pentru persoanele aparținând minorităților naționale.⁸

Respingând asimilarea minorităților și promovând o concepție care afirmă egalitatea părților care dialoghează, cele două instrumente juridice au constituit punctul de plecare pentru o nouă abordare politică a educației interculturale. De asemenea, prin viziunea adoptată, ele au plasat problematica educației interculturale în cadrul drepturilor omului.

Cadrul și acțiunile politice în domeniul educației interculturale

Ca răspuns la provocările „noului context”, la nivelul Consiliului Europei au fost inițiate

⁷ A se vedea Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare, pe http://www.aedh.eu/plugins/fckeditor/userfiles/file/Conventions%20internationales/Charte_Europeenne_des_Langues_Regionales_ou_Minoritaires_-_1992.pdf

⁸ Convenție-cadru pentru protecția minorităților naționale și Raportul explicativ, pe <https://rm.coe.int/16800c10d0%20adoption%20signature%20ratifications>.

o serie de acțiuni care au vizat creșterea rolului educației interculturale în promovarea scopurilor și valorilor europene.

Printre acestea, menționăm Declarația de la Atena din 2003, consacrată rolului educației interculturale și rolului Consiliului Europei în menținerea și dezvoltarea unității și diversității societăților europene. Prin această Declarație, miniștrii educației au cerut Consiliului Europei „să axeze programul său de lucru pe punerea în valoare a calității educației ca răspuns la provocările diversității societăților europene, făcând din învățarea democrației și educația interculturală elemente notabile ale politicilor educative”.⁹

În anul 2005 a fost adoptat Planul de acțiune de la Varșovia, la cel de-al 3-lea Summit al șefilor de stat și de guverne ale statelor membre ale Consiliului Europei, care, în capitolul referitor la rolul educației în edificarea unei Europe mai umane și inclusive (capitol 3), se insistă pe rolul educației pentru cetățenie democratică, având la bază drepturile omului, și al educației interculturale în promovarea dialogului intercultural și al protejării diversității culturale.¹⁰

În anul 2007, la Istanbul, în Declarația miniștrilor educației s-a pus accent pe educația inclusivă, afirmându-se importanța măsurilor vizând promovarea unei mai bune înțelegeri a comunităților culturale și/sau religioase prin educația școlară. Declarația invită Consiliul Europei „să analizeze și să dezvolte competențele esențiale unei culturi democratice și coeziunii sociale, ca de exemplu capacitatea de a se comporta ca un cetățean responsabil, aptitudinea de a trăi într-un mediu intercultural și plurilingvistic, angajamentul social, un comportament solidar și

⁹ A se vedea *Declarația miniștrilor europeni ai educației referitoare la educația interculturală în noul context european. Educația interculturală: gestionarea diversității, întărirea democrației*, Atena, 10-12 noiembrie 2003, pe <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=320449&SecMode=1&DocId=863250&Usage=2>

¹⁰ Plan de acțiune al celui de-al treilea Summit al Consiliului Europei, Varșovia, 16-17 mai 2005 (Plan d'action du troisième Sommet du Conseil de l'Europe, Varsovie, 16-17 mai 2005, Cap.III, pe https://www.cvce.eu/obj/plan_d_action_du_troisieme_sommet_du_conseil_de_l_europe_varsovie_16_et_17_mai_2005-fr-da166db4-91b9-4b2e-b7ea-754f55960950.html

facultatea de a percepe problemele din perspective diferite”.¹¹

În anul 2008, a fost elaborată și adoptată de către Consiliul Europei „Cartea Albă pentru Dialog Intercultural: să trăim împreună în demnitate egală”. În Preambulul documentului se specifică faptul că dialogul este cheia viitorului Europei și că demersul intercultural oferă un model de gestiune a diversității culturale. Documentul conține numeroase referiri la educație, identificată ca unul din cele cinci domenii cheie pentru reușita dialogului intercultural, în special la educația pentru cetățenie democratică și la educația pentru drepturile omului, la învățarea limbilor și a istoriei, și la educația interculturală cu dimensiunea ei religioasă. Cartea Alba constituie în același timp o etapă importantă prin elaborarea unui cadru conceptual nou referitor la educația interculturală.¹²

Un alt moment important pentru dezvoltarea educației interculturale este elaborarea în mai 2011 a Raportului Grupului Personalităților Eminente numit de Secretarul General al Consiliului Europei: *Să trăim împreună: conjugarea diversității și libertății în Europa secolului 21*. Acest raport acorda un rol central educației și invită statele membre ale Consiliului Europei să elaboreze „un modul de «competențe interculturale»” ca element fundamental al programelor școlare, să favorizeze schimburile de elevi, studenți și educatori și sugerează mai multe acțiuni pe care Consiliul Europei ar putea să le realizeze în viitor pentru a susține aplicarea educației interculturale în statele membre.¹³

¹¹ Conférence des Ministres de l'Éducation: „Comment l'éducation peut-elle contribuer à l'intégration de l'individu dans la société?”, Istanbul (Turquie), 4-5 mai, 2007, Capitolul referitor la politicile educative care să favorizeze o mai mare coeziune socială și respectul diversității, pe http://www.coe.int/t/dc/files/ministerial_conferences/2007_education/default_fr.asp

¹² Livre Blanc sur le Dialogue Interculturel „Vivre ensemble dans l'égalité”, Strasbourg, 7 mai 2008, pe http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_fr.pdf

¹³ Raport al Grupului Personalităților Eminente (GEP) al Consiliului Europei: Să trăim împreună în Europa secolului al XXI-lea, pe http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/2011/KYIV%20WEBSITE/Rapport_div.pdf

Mai recent, Conferința permanentă a miniștrilor educației a Consiliului Europei din 2016 de la Bruxelles, având ca temă *Educația: o opțiune sigură pentru democrație* a propus ca proiect principal elaborarea unui „Cadru de referință a competențelor necesare unei culturi a democrației” ca instrument ce definește anumite elemente – valori, atitudini, cunoștințe, competențe – esențiale pentru educația și formarea pentru cetățenie democratică într-un context multinațional.

Din aceste texte politice se degajă câteva idei majore referitoare la educația interculturală: Educația interculturală privește nu numai migrații și minoritățile care trebuie să se adapteze și să se integreze în societățile europene, ci fiecare persoană; noi toți trebuie să facem eforturi pentru a putea conviețui alături de ceilalți; întrucât nu ne naștem cu competențe interculturale necesare conviețuirii în lumea actuală, care este o lume a diversității, este necesar ca sistemul educativ, școala, să contribuie la dezvoltarea acestor atitudini și competențe, esențiale pentru stabilirea dialogului, a înțelegerii și respectului mutual.

Educația interculturală: concept și dimensiuni

Referința în materie de diversitate și dialog sunt Declarația Universală a Drepturilor Omului și alte documente internaționale sau documente elaborate la nivel european referitoare la drepturile omului care au la bază ideea conform căreia toți indivizii sunt egali în drepturi și demnitate.

Astfel, în Declarația consacrată educației interculturale și rolului Consiliului Europei în menținerea și dezvoltarea unității și diversității societăților europene adoptată la Atena în 2003, în discursul de deschidere a Conferinței permanente a miniștrilor europeni ai educației, se pledează pentru o educație interculturală¹⁴. În acest sens, se cere „relansarea cercetării conceptuale în domeniul educației interculturale pentru a adapta

¹⁴ „Azi, la începutul secolului al XXI-lea, este o nevoie urgentă să se dezvolte o abordare holistică pentru a gestiona recunoașterea, concilierea și gestiunea diversității în cadrul societăților europene. Europeanii vor fi mai capabili să gestioneze diversitatea și să construiască societăți avansate dacă au o mai bună cunoaștere interculturală și pot să dezvolte atitudini și competențe necesare unui dialog intercultural reușit”.

terminologia și să se definească clar conținutul și contextul educației interculturale” (punctul 11 a).¹⁵

Conferința de la Atena este momentul care marchează recunoașterea educației interculturale ca o componentă esențială a unei educații de calitate, ca un mijloc important de combatere a stereotipurilor, de combatere a excluziunii sociale și de rezolvare a conflictelor în mod pașnic.

Educația interculturală trebuie să fie percepută ca o condiție prealabilă fundamentală a funcționării societății democratice. Ea trebuie să permită crearea unui consens social și să contribuie la rezolvarea unui număr mare de probleme cu care se confruntă societățile europene în prezent.

Există mai multe definiții și orientări generale referitoare la educația interculturală. Pentru Consiliul Europei, cadrul de reflecție și acțiune în această materie se înscrie în viziunea unei societăți în care drepturile omului sunt promovate și protejate și în care participarea democratică și statul de drept sunt recunoscute și garantate pentru toți.

Aceste valori fundamentale ale Consiliului Europei sunt vehiculate în diferite lucrări referitoare la educație prin proiectul „Educație pentru cetățenie democratică și pentru drepturile omului” aplicat din 1997 în care competențele interculturale fac parte din competențele necesare unei cetățenii democratice.

În definiția educației interculturale adoptată de Consiliul Europei se pleacă de la trăsăturile realității actuale ca fiind pluralistă, dinamică, complexă, caracterizată prin interacțiuni multiple între indivizi, comunități și țări. Educația interculturală constă în „dezvoltarea de cunoștințe necesare înțelegerii, acceptării și integrării diversității din care facem parte, ca și de capacități de comunicare dincolo de frontierele reale, virtuale, imaginate și/sau construite”.¹⁶ De asemenea, în Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului, se specifică faptul că

¹⁵ A se vedea Declarația consacrată educației interculturale, Atena, pe <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=320449&SecMode=1&DocId=863250&Usage=2>.

¹⁶ Raportul Delors „Éducation – un trésor est caché dedans, Rapport à l’Unesco de la Commission internationale sur l’éducation pour le vingt et unième siècle”, Editions UNESCO, 1999 (1996), pe <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001159/115930f.pdf>

educația interculturală „are ca scop să protejeze și să promoveze drepturile omului prin dezvoltarea de cunoștințe, competențe, aptitudini și atitudini necesare înțelegerii și respectului mutual în societatea multinațională”.¹⁷

Proiecte și direcții de acțiune

Abordarea interculturală în educație este holistică, în sensul că organizarea școlii trebuie să fie realizată în mod democratic și participativ, să favorizeze comunicarea interculturală și să evite discriminarea elevilor. Școala trebuie să asigure o atmosferă de securitate care să permită afirmarea convingerilor fiecărui elev și să încurajeze manifestarea spiritului critic prin dialog. De asemenea, la nivelul programelor școlare, educația interculturală trebuie să facă parte din toate disciplinele (caracter transversal). Deși anumite discipline se pretează în mod natural la dialog intercultural (limbi, istorie, geografie, științe sociale), toate disciplinele pot contribui la cultivarea deschiderii interculturale. Clasele trebuie să fie pluriculturale și eterogene, iar pedagogia și metodele de învățare să fie active și participative. Activitatea în echipă sau în grup trebuie încurajată deoarece favorizează comunicarea interculturală. De asemenea, deschiderea școlii către exterior, cooperarea cu părinții, autoritățile și comunitățile locale contribuie la o educație interculturală reușită.¹⁸

Pentru punerea în practică a acestei viziuni asupra educației interculturale, Consiliul Europei a realizat o serie de proiecte în domenii sau discipline care contribuie sau favorizează în mod special reușita acestui tip de educație. Aceste direcții de acțiune sunt: promovarea educației pentru cetățenie democratică și a educației pentru drepturile omului; predarea/învățarea istoriei; învățarea limbilor și plurilingvismul; încurajarea

¹⁷ A se vedea Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educație pentru drepturile omului (Charte du Conseil de l’Europe sur l’éducation à la citoyenneté européenne et l’éducation aux droits de l’homme (Recommandation CM/Rec (2010)7 adoptée par le Comité des Ministres du Conseil de l’Europe le 11 mai 2010) et Exposé des motifs, Editions Conseil de l’Europe, février 2011, p. 27), pe <https://rm.coe.int/16803034e4>

¹⁸ A se vedea *Symposium internațional sur l’interculturalité. Dialogue Québec-Europe*, Montreal, 25-27 mai 2012, Cap. 5 „Comprendre et valoriser la diversité: les travaux du Conseil d’Europe en matière d’éducation interculturelle”, p. 12, pe http://www.symposium-interculturalisme.com/pdf/actes/Chap5_2Olaf.pdf

diversității socioculturale și religioase; formarea de educatori, care este în centrul tuturor acestor activități.

Domeniul educației pentru cetățenie și a educației pentru drepturile omului (ECD/EDO) este un proiect emblematic al Consiliului Europei aplicat din 1997. Acțiunile sunt încadrate de Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie europeană și educația pentru drepturile omului care a avut un impact major asupra felului în care este concepută și dezvoltată educația interculturală. Acțiunile cuprind elaborarea de manuale referitoare la guvernarea democratică a școlii, manuale de bune practici, manuale pedagogice, manuale pentru dezvoltarea competențelor în domeniul ECD/EDO care cuprind și competențe interculturale, dezvoltarea unei cooperări active între statele membre în cadrul unor rețele regionale sau rețele europene etc.¹⁹

Un rol important în dezvoltarea de competențe interculturale îl are și Centrul European Wergeland creat în 2009 prin cooperarea dintre Consiliul Europei și guvernul norvegian și care funcționează la Oslo. Este o instituție consacrată promovării ECD/EDO și educației interculturale deschis participării tuturor statelor membre ale Consiliului Europei. Acest centru este un partener important al Consiliului Europei pentru formarea de educatori, realizarea de studii și analize, furnizarea de resurse, organizarea de seminarii și conferințe tematice, realizarea de acțiuni implicând cercetători, educatori, decidenți și alți actori din acest domeniu.²⁰

În ceea ce privește predarea/învățarea istoriei, programele Consiliului și-au propus și au permis aprofundarea unor concepte cheie ale acestei discipline, au încurajat o privire pluralistă asupra istoriei și necesitatea de a dezvolta pedagogii active și interactive. Au fost elaborate diferite programe și noi manuale de istorie, a fost reformată predarea acestei discipline, au fost concepute noi instrumente pedagogice.

¹⁹ A se vedea Carta Consiliului Europei referitoare la educația pentru cetățenie europeană și educația pentru drepturile omului, nota 10.

²⁰ Pentru prezentarea Centrului și a proiectelor în curs de desfășurare a se vedea „The European Wergeland Centre”, pe <http://www.theewc.org/>

În domeniul dezvoltării plurilingvistului, Consiliul Europei a avut în vedere acest domeniu încă din anul 1960, când au fost întreprinse acțiuni care să favorizeze schimburile și dezvoltarea de competențe interculturale. În acest sens, a fost încurajată învățarea și cunoașterea limbilor altor state membre sau ale altor comunități din cadrul unui stat. În ultimii ani, eforturile vizează acțiuni prin care migranții adulți să învețe limba țării de primire, dar și acțiuni care se adresează copiilor, în general, și în special copiilor defavorizați din punct de vedere lingvistic și sociocultural, cel mai adesea copii provenind din familii de imigranți, prin care aceștia să dobândească cunoștințele lingvistice necesare integrării.

Cadrul european comun de referință pentru limbi²¹ și Portofoliul european al limbilor²² sunt instrumente recunoscute și utilizate în Europa și de către Uniunea Europeană pentru încadrarea politicilor lingvistice. De asemenea, Consiliul Europei a creat Centrul European pentru Limbi Moderne (CELU), Graz (Austria), având misiunea de a încuraja statele membre să pună în practică politici eficiente și inovative în această materie.

Din anul 2002, prin diferite proiecte și programe, Consiliul Europei ia în considerare diversitatea religioasă și a convingerilor nereligioase în cadrul educației interculturale. În acest scop a fost realizat un proiect specific care a condus la adoptarea unei Recomandări a Consiliului de Miniștri către statele membre (2008) privind dimensiunea

²¹ Cadrul european comun de referință pentru limbi (CECRL), publicat în anul 2001 este baza europeană pentru învățarea limbilor. Acest cadru stabilește obiectivele și metodele de învățare a limbilor, este o referință comună pentru conceperea programelor, a diplomelor și certificatelor. Favorizând mobilitatea educativă și profesională, acest Cadru european contribuie la realizarea obiectivului Consiliului European de dezvoltare a bunei cunoașteri reciproce prin limbă și cultură. A se vedea CECRL, în versiune franceză pe <http://eduscol.education.fr/cid45678/cadre-europeen-commun-de-reference-cecrl.html>

²² Portofoliul European al Limbilor este un instrument al Consiliului Europei având rolul de a familiariza elevii, educatorii, personalul școlar și alți actori interesați, cu principiile CECRL, de a-i sensibiliza cât privește respectarea diversității lingvistice și culturale, a înțelegerii mutuale dintre țări, instituții și grupuri sociale, promovarea plurilingvistului și interculturalității și întărirea autonomiei indivizilor. Pentru obiective, funcții, proiecte, a se vedea *Portfolio Européen des Langues. Retrospectives* (1991-2011), Conseil de l'Europe, pe <https://rm.coe.int/16804595b8>

religiilor și convingerilor nereligioase în educația interculturală care subliniază necesitatea de a promova cunoașterea fenomenelor religioase sau filozofice specifice, înțelegerea diversității religiilor, a relației dintre religii și culturi.²³

Un alt proiect (2006-2009) intitulat „Politici și practici de învățare a diversității socioculturale pentru educatori” cuprinde o serie de bune practici pentru gestionarea divergențelor în școală, la nivelul claselor și promovarea de metode pedagogice adecvate. De asemenea, Consiliul Europei dispune de un instrument pentru domeniul educației interculturale – „Programul Pestalozzi pentru formarea continuă a educatorilor” – care cuprinde o varietate de acțiuni, ca de exemplu seminarii de formare pentru profesioniștii din educație, desfășurate într-o formulă interculturală. Importanța programului este de a pune în evidență în mod concret rolul educației și a personalului educativ în realizarea scopurilor prioritare ale Consiliului Europei (democrația, drepturile omului, statul de drept).²⁴

Consiliul Europei acționează și în domeniul educației superioare, universitățile având un rol important ca actori ai dialogului intercultural în cadrul societății. Ele nu trebuie să se limiteze la funcția de furnizori de cunoștințe specializate, ci să aibă și rolul de furnizori de competențe de comunicare și de înțelegere a unor culturi diferite și de promovare a valorilor conviețuirii și toleranței.

O mențiune specială trebuie făcută cât privește rolul Consiliului Europei în desfășurarea de acțiuni pentru educarea copiilor romi, deoarece în această direcție este nevoie de o adevărată educație interculturală. Este necesar nu numai să se asigure o educație de calitate copiilor romi, care este un mijloc esențial de integrare a acestora, dar este nevoie de sensibilizarea europenilor cât privește istoria și cultura romilor, cea mai mare minoritate din Europa și de realizarea de

²³ A se vedea *Recomandarea Comitetului de Miniștri CM/Rec (2010) făcută statelor membre privind dimensiunea religiilor și a convingerilor nereligioase în educația interculturală*, pe http://www.ecolelaique-religions.org/files/CMRec_2008_12F.pdf.

²⁴ Despre misiunea, obiectivele, proiectele acestui program a se vedea *Le Programme Pestalozzi. Programme du Conseil d'Europe pour les professionnels de l'éducation*, pe http://www.wbi.be/sites/default/files/attachments/service/brochure-pestalozzi-fr_nouvelle_version_v2.pdf.

acțiuni de combatere a segregării, stigmatizării și marginalizării romilor și integrarea lor deplină în societate.²⁵

Introducerea educației interculturale și a perspectivei interculturale în sistemele educative și programele școlare în țările europene se confruntă încă cu numeroase obstacole, dezvoltarea abordărilor interculturale în educație trebuind să facă față unor provocări crescânde, în ciuda eforturilor, realizărilor și reușitelor. Printre aceste obstacole, diferite analize realizate la nivelul Consiliului Europei menționează viziunea actuală asupra școlii și a rolului ei în societate. În prezent, misiunea școlii este pregătirea cu prioritate pentru piața muncii și mai puțin pregătirea tinerilor pentru a deveni cetățeni activi sau promovarea de programe de dezvoltare personală. Cu alte cuvinte se acordă mai puțină atenție cunoștințelor transversale în favoarea cunoașterii disciplinare și profesionale. De asemenea, în multe țări, formarea inițială a educatorilor nu corespunde rolului pe care aceștia trebuie să-l joace în educația interculturală care presupune în mod esențial transmitere de valori și atitudini. În același sens, educatorii manifestă puțină deschidere față de interculturalitate și diversitate. În al treilea rând, educația interculturală este percepută ca fiind destinată imigranților și minorităților, și nu ca o preocupare a societății în ansamblu.

Aceste aspecte negative sunt tot atâtea provocări viitoare: regândirea rolului școlii în dezvoltarea de cunoștințe și competențe necesare conviețuirii în mod democratic într-o societate de diversitate culturală; o sensibilizare și conștientizare crescută la nivelul întregii societăți în materie de interculturalitate și dialog, necesare conviețuirii, înțelegerii și respectului mutual.

În concluzie, educației interculturale i se acordă, la nivel european o atenție deosebită, în contextul avansării proiectului european, dar și al accelerării fenomenului migrațiilor internaționale care au impus adoptarea de politici de gestiune a diversităților culturale.

În viziunea instituțiilor europene, conceptul de interculturalitate este în centrul dezbaterilor referitoare la procesul de educație, el însuși inclus în reflecția asupra cetățeniei europene și

²⁵ A se vedea de exemplu proiectul Consiliului Europei „*Education des enfants Roms*”, pe http://www.coe.int/t/dg4/education/roma/histoculture_FR.asp?

în problematica drepturilor omului. Procesul de educație este cea mai bună ocazie de a începe o educație interculturală în special în școala primară. Învățarea interculturală include acceptarea, aprecierea și înțelegerea altor culturi, fără a renunța la propria identitate culturală, ci înțelegând-o mai profund prin raportare la cultura altuia, îmbogățind-o pentru a dobândi instrumentele care permit deschiderea către alte culturi care compun civilizația actuală. Dezvoltarea educației în spiritul interculturalității este un instrument în lupta contra segregării și discriminării față de migranți și minorități. În aceasta perspectivă, multiculturalismul este potențial o bogăție cu condiția să se transforme în interculturalism, adică să existe o interrelație între culturi fără a șterge identitatea fiecăruia, specificul fiecărei culturi.

În vederea integrării socio-culturale a migranților prin școală și în respectul specificității lor, Consiliul Europei s-a preocupat să asigure elevilor proveniți din familii imigrante o educație al cărei rol este de a compensa situația defavorabilă datorată unor factori politici, economici, culturali, printr-o serie de rezoluții ca de exemplu cele referitoare la necesitatea preșcolarizării acestor copii sau adaptarea învățământului preșcolar și a învățământului primar la nevoile speciale ale acestora; rezoluții cât privește educația migranților și a copiilor lor (măsuri necesare pentru a asigura egalitatea de șanse, o învățare satisfăcătoare a limbii țării de origine și a țării de primire; crearea de clase de primire și de adaptare; asigurarea unei formări pentru educatori; evitarea disensiunilor; educația pentru femeile imigrante; formarea de educatori specializați în educația pentru înțelegerea interculturală).

AUDIEREA COPILULUI ÎN CAUZELE PENALE ȘI CIVILE

CLAUDIA KHALIL*

Abstract:

The present study proposes to analyze the synoptic legal perspective and the axiomatic way to understanding the legal phenomenon, referring to the hypostases, and the way a child can be protected, when it interacts with public authorities, private authorized institutions, individuals and legal persons responsible for its protection.

Prohibition of discrimination on audition of children and respect their rights, the right to be heard, the free expression of opinion, the right to be informed and participation in decision-making process, represent in an objective and impartial way established mandatory rules both enshrined in domestic and international law.

Keywords: children rights, best interests of the child, criminal code, civil code.

Résumé:

La présente étude se propose d'exposer synoptiquement les situations juridiques dans lesquelles un mineur peut se trouver lorsqu'il doit interagir avec les autorités publiques, les organismes privés, les personnes physiques et les personnes morales responsables de sa protection.

L'interdiction de la discrimination pendant le déroulement de l'audition de l'enfant et le respect des droits de celui-ci – le droit d'être écouté, la libre expression de l'opinion, le droit à l'information et la participation au processus décisionnel – représentent de manière objective et équilibrée des normes obligatoires consacrées dans le droit interne et international.

Mots-clés: droits de l'enfant, intérêt supérieur de l'enfant, code pénal, code civil.

Respectarea, protecția și garantarea drepturilor copilului, raportate la „interesul superior al acestuia”,¹ reprezintă un deziderat strategic în procesul de luare a deciziilor judiciare. Drepturile copilului, implicit audierea acestuia în proceduri judiciare, sunt garantate de o serie de norme juridice cu caracter dispozitiv și imperativ de ordin național și internațional, acestea fiind reglementate în legi speciale, precum Legea nr. 272/2004, actualizată, privind protecția și promovarea drepturilor copilului, Noul Codul Civil, Noul Codul Penal, precum și convenții internaționale: Convenția ONU cu privire la drepturile copilului² și o serie de protocoale și regulamente, toate având drept scop consolidarea și armonizarea legislației naționale privind protejarea intereselor minorilor.

Raportat la normele naționale, cât și internaționale, audierea copilului prezintă anumite

* Membru al Asociației Naționale a Barourilor din România, drd. Facultatea de Filosofie a Universității București.

¹ Art. 263 Principiul interesului superior al copilului, Noul cod civil, Editura Hamagiu, Ed.2016.

² Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la data 20 noiembrie 1989 și intrată în vigoare la data de 2 septembrie 1990; publicată în M. Of. nr. 109, 28 septembrie 1990.

particularități în dreptul civil și cel penal, iar complexitatea acestui fenomen este dată de principiile care stau la baza dispozițiilor normative de aplicare și interpretare a regulilor ce guvernează protecția copilului, indiferent de situația în care se află: parte într-un proces civil, martor, victimă, în conflict cu legea penală.

Respectarea principiilor fundamentale precum principiul interesului superior al copilului,³ principiul nediscriminării și egalității de șanse,⁴ principiul demnității copilului⁵, principiul ascultării copilului și luării în considerare a acestuia în funcție vârstă și de gradul de maturitate al acestuia⁶, principiul asigurării protecției împotriva abuzului și exploatării copilului⁷ reprezintă garanția constituțională și normativă care, prin corelație cu ansamblul normelor naționale, cât

³ Art. 263 Principiul interesului superior al copilului, Noul cod civil, Editura Hamagiu, ed.2016, Art. 5 alin (2) al Legii nr. 272/2004, privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată,

⁴ Art.2 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, publicată în M.Of. nr. 109, 28 septembrie 1990.

⁵ Idem art 37 lit. c),

⁶ Art. 6 lit. h) din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului publicată în M. Of., Partea I nr. 557 din 23 iunie 2004, republicată.

⁷ Ibidem art. 6, lit. k).

și cele internaționale, trebuie să asigure un cadru specific transparent, o abordare responsabilă, indiferent de subiecții implicați: părinți, judecători, psihologii, polițiști ș.a.m.d.

Sistemul juridic românesc este într-o continuă dinamică a intereselor și a identităților, ca atare protecția drepturilor copilului va trebui să îmbrace o altă formă de manifestare practică și teoretică, adaptată necesităților actuale. Acesta va trebui să asigure calitatea legii în sensul de conformitate a acesteia, garantând principiile generale care guvernează un sistem juridic democratic și stabil. Normele psiho-sociale, implicit cele juridice, trebuie armonizate concret printr-un raport etic calitativ, tocmai pentru a împiedica vulnerabilitatea la care sunt supuși copiii datorită vârsei și mediilor sociale din care provin. Implicarea directă a psihologilor, a magistraților a tuturor factorilor decizionali, implicit părinți, trebuie să îmbrace o formă dinamică de apărare a tuturor drepturilor copilului, deoarece, atunci când aceștia sunt audiați, trebuie să beneficieze nu de drepturi iluzorii, ci de o protecție reală, în așa fel încât să nu fie vătămați ori tulburați emoțional, atunci când sunt implicați în actul de înfăptuire al justiției.

Stresul post-traumatic, disocierile, lipsa de respect de sine pot fi tulburări psihologice grave, tocmai de aceea trebuie evitată maniera agresivă de audiere a minorului. Acesta, odată implicat în actul de justiție, trebuie să beneficieze nu numai de spații adecvate audierii, ci implicit de specialiști, psihologi care să-l asiste atunci când acesta este audiat.

În conformitate cu art.139 Cod civ. „instanța de tutelă nu poate hotărî fără ascultarea minorului, dacă acesta a împlinit vârsta de 10 ani”⁸, fiind aplicabile dispozițiile art. 264. În procesele civile în care sunt implicați minori (acțiunii precum divorțul, încredințarea minorului, custodia acestuia, instituire sau încetare plasament, ș.a.m.d), magistratul, în speță instanța de judecată, nu poate decide fără ascultarea minorului, audierea fiind obligatorie, dacă acesta a împlinit 10 ani.

Pe de altă parte, normele interne ce reglementează relațiile social-patrimoniale și nepatrimoniale, precum Codul civil la – art. 264 alin. (2) stipulează că „dreptul de a fi ascultat presupune

⁸ Art.139 Cod civ, Ascultarea minorului care a împlinit vârsta de 10 ani, Noul cod civil, Editura Hamagiu, Ed.2016.

posibilitatea copilului de a cere și a primi orice informație, potrivit cu vârsta sa, de a-și exprima opinia și de a fi informat asupra consecințelor pe care le poate avea aceasta, dacă este respectată, precum și asupra consecințelor oricărei decizii care îl privește”.⁹ Art.3 alin.1 din Convenția cu privire la drepturile copilului consacră principiul privitor la apărarea și garantarea drepturilor copilului: „în toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, interesele copilului vor prevala”.¹⁰ Rezumând, norma internă precizează clar faptul că audierea copilului care a împlinit vârsta de 10 ani, chiar dacă este obligatorie, trebuie instituită numai raportat la interesul superior al copilului. Drept consecință, importanța opiniei acestuia stă la baza deciziei pe care magistratul o va lua cu privire la soluționarea litigiului. Audierea copilului de către magistrat, polițist, procuror sau altă autoritate competentă trebuie efectuată cu respectarea principiilor generale de ocrotire și garantare a drepturilor minorului, dându-i-se posibilitatea de a se exprima liber, fără a fi afectată demnitatea acestuia. Subiecții implicați în audierea minorului trebuie să aibă pregătirea de specialitate necesară înțelegerii acestui fenomen complex, dat fiind că interpretarea reduționistă, mimetică a audierii minorului poate da naștere la încălcări grave ale drepturilor copilului.

Audierea minorului trebuie efectuată în așa manieră încât să nu producă efecte negative asupra stării psihice a copilului, autoritățile competente având obligația legală de a întreprinde toate măsurile necesare asigurării integrității psihice a copilului. Art. 3 alin. 2 din Convenția cu privire la drepturile copilului stipulează ca normă imperativă obligativitatea ca „statele să asigure copilului protecția și îngrijirea necesară în vederea asigurării bunăstării sale, ținând seama de drepturile și obligațiile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale altor persoane cărora acesta le-a fost încredințat în mod legal, și în acest scop vor lua toate măsurile

⁹ Art. 264 alin. (2) Ascultarea copilului, Noul cod civil, Editura Hamagiu, Ed.2016.

¹⁰ Art.3 alin.1 Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, publicată în M.Of. nr. 109, 28 septembrie 1990.

*legislative și administrative corespunzătoare*¹¹. Ca atare, maximizarea beneficiilor, precum și a riscurilor audierii minorilor cade în sarcina instituțiilor abilitate, statele fiind obligate să creeze garanții specifice, precum și o protecție echivalentă și efectivă a drepturilor fundamentale recunoscute convențional, atât pe plan național, cât și internațional.

Audierea minorului în dreptul civil se face în cameră de consiliu, conform art. 226 C.pr.civ. „În cazul în care, potrivit legii, urmează să fie ascultat un minor, ascultarea se va face în camera de consiliu. Ținând seama de împrejurările procesului, instanța hotărăște dacă părinții, tutorele sau alte persoane vor fi de față la ascultarea minorului”¹². Înaintea oricărei audieri, copilul are dreptul la informare: „un copil considerat, conform dreptului intern, că are suficient discernământ are dreptul, exceptând cazul în care ar fi în mod evident contrar interesului său superior, să primească orice informație relevantă, să fie consultat, să își exprime opinia”¹³. Acest drept este consacrat de art. 6 alin. 1 din Convenția asupra relațiilor personale care privesc copiii¹⁴.

Un alt principiu care guvernează audierea minorului este consacrat de art. 6 lit. h) din Legea nr. 272/2004: „principiul ascultării opiniei copilului și luarea acesteia în considerare, ținând cont de vârsta și de gradul de maturitate ale copilului.” Ca atare protecția și prevenirea abuzurilor în cadrul audierii minorilor nu trebuie să fie de ordin formal, întrucât caracterul complex al acesteia trebuie să aibă ca drept scop unic aplicabilitatea procedurilor normative prin acte și acțiunii concrete de protejare a intereselor minorilor. Audierea copilului nu trebuie să devină o ingerință diluată în timp, ci una care poate garanta principiile generale care stau la baza protecției efective a drepturilor copilului.

¹¹ Art.3 alin.2 Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, publicată în M.Of. nr. 109, 28 septembrie 1990.

¹² Art. 226 Cod de procedură civilă, Jurisprudență. Sinteze, Ed. Universul Juridic, 2017.

¹³ Art. 6 alin. 1 din Convenția asupra relațiilor personale care privesc copiii, adoptată la Strasbourg la 15 mai 2003 publicată în M. Of, Partea I nr. 257 din 17.04.2007 și ratificată de România prin Legea nr. 87/2007, M. Of. nr. 257/2007.

¹⁴ Adoptată la Strasbourg la 15 mai 2003 și publicată în M. Of., Partea I nr. 257 din 17.04.2007.

Așa cum am precizat anterior, regula generală în cauzele civile cu minori constă în obligativitatea ascultării acestuia dacă a împlinit vârsta de 10 ani, însă, atunci când situația o impune, autoritatea competentă (fie cea administrativă sau judecătorească pe cale de excepție, facultative) poate audia și minorii care sunt sub vârsta de 10 ani. Art. 264 alin.1 C.civ. prevede că: „În procedurile administrative sau judiciare care îl privesc, ascultarea copilului care a împlinit vârsta de 10 ani este obligatorie. Cu toate acestea, poate fi ascultat și copilul care nu a împlinit vârsta de 10 ani, dacă autoritatea competentă consideră că acest lucru este necesar pentru soluționarea cauzei”¹⁵.

Raportat la aceste prevederi, Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată, statutează, prin art. 29 alin. 3) faptul că „Dreptul de a fi ascultat conferă copilului posibilitatea de a cere și de a primi orice informație pertinentă, de a fi consultat, de a-și exprima opinia și de a fi informat asupra consecințelor pe care le poate avea opinia sa, dacă este respectată, precum și asupra consecințelor oricărei decizii care îl privește”¹⁶, iar alin. 5 al aceluiași act normativ prevede faptul că „Orice copil poate cere să fie ascultat(...). În caz de refuz, autoritatea competentă se va pronunța printr-o decizie motivată.” Neîndeplinirea obligativității de ascultarea a minorului care a împlinit vârsta de 10 ani se sancționează cu nulitatea absolută a deciziilor luate în privința acestuia.

Din examinarea teoriei și practicii în materia audierii copilului, reiese că procedurile legale nu pot funcționa limitativ. Acestea trebuie să opereze interdependent, raportat la întreaga jurisdicție atât de natură civilă, cât și penală, întrucât crearea unui grad de insecuritate poate eroda eficiența protecției împotriva abuzului și exploatării copilului, precum și a raporturilor juridice incidente.

În materie penală, minorul poate fi ascultat atât în calitate de martor, cât și în calitate de învinuit sau inculpat.

În sistemul juridic românesc, activitatea procesual-penală este coordonată de reguli cu caracter general consacrate în legi generale, precum și de legi speciale.

¹⁵ Art. 264 alin.1, Ascultarea copilului, Noul cod civil, Editura Hamagiu, Ed. 2016.

¹⁶ Art 29 alin. 3, Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului publicată în M. Of., Partea I nr. 557 din 23 iunie 2004, republicată.

Conform art. 124 alin. (1) Noul Cod de Procedură Penală „*audierea martorului minor în vârstă de până la 14 ani are loc în prezența unuia dintre părinți, a tutorelui sau a persoanei ori a reprezentantului instituției căreia îi este încredințat minorul spre creștere și educare*” alin. (2) „*dacă persoanele arătate la alin. (1) nu pot fi prezente sau au calitatea de suspect, inculpat, persoană vătămată, parte civilă, parte responsabilă civilmente ori martor în cauză ori există suspiciunea rezonabilă că pot influența declarația minorului, audierea acestuia are loc în prezența unui reprezentant al autorității tutelare sau a unei rude cu capacitate deplină de exercițiu, stabilite de organul judiciar*” alin. (3) *Dacă se consideră necesar, la cerere sau din oficiu, organul de urmărire penală sau instanța dispune ca la audierea martorului minor să asiste un psiholog.*¹⁷ Cauzele cu inculpați minori se judecă de urgență și cu precădere.

Art. 509 Noul Cod de Procedură Penală prevede la alin. (3) „*când inculpatul este minor cu vârsta mai mică de 16 ani, instanța, dacă apreciază că administrarea anumitor probe poate avea o influență negativă asupra sa, poate dispune îndepărtarea lui din ședință. În aceleași condiții pot fi îndepărtați temporar din sala de judecată și părinții ori tutorele, curatorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul.*”¹⁸

Audierea minorului în cazurile penale trebuie raportată la vârsta acestuia, implicit la dezvoltarea capacității acestuia de înțelegere. Asistarea minorului de un psiholog sau pedo-psihiatru este o condiție necesară de protejare acestuia de stresul posttraumatic, abuzul emoțional, tratamente umilitoare ori degradane. Audierea trebuie făcută în limita *interesului superior al copilului*, cu respectarea *demnității* acestuia precum și a tuturor principiilor consacrate de normele interne și internaționale amintite anterior.

Audierea copilului fiind un act *intuitu personae* impune atât magistraților, cât și celorlalte persoane implicate (polițist, psiholog ș.a.m.d) o pregătire prealabilă în vederea ascultării copilului. Audierea minorului trebuie efectuată

de pe principii de egalitate, în condițiile recunoașterii drepturilor fundamentale, și trebuie să vizeze principiul nediscriminării indiferent de rasă, religie, apartenență etc. Cu privire la locul audierii copilului nu există norme precise care să desemneze un spațiu de sine stătător în care poate avea loc audierea, așa că acesta se realizează, contrar unei bune administrări, în biroul procurorului, al polițistului sau în sala de judecată etc. Din Recomandarea 11/1985 privind poziția victimei în cadrul procesului penal, se desprinde necesitatea ca „*ori de câte ori este posibil și recomandat, copiii să fie chestionați doar în prezența părinților lor ori a reprezentanților legali sau a altor persoane calificate să îi asiste.*”

Recomandarea 16/2001 privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale, adoptată de Comitetul Miniștrilor, la 31 octombrie 2001, impune „*asigurarea protejării drepturilor și intereselor copiilor pe toată durata procesului, în special, pentru a le permite să fie audiați, asistați, sau, dacă e necesar, să fie reprezentați, fără a se aduce atingere drepturilor autorilor prezumtivi.*”

Recomandarea 5/2002 a Comitetului Miniștrilor către statele membre referitoare la protecția femeilor împotriva violenței, impune statelor membre obligația (care revine în mod implicit organelor judiciare) „*să facă posibil ca minorul/ii să fie însoțit/i în timpul ori cărei audii de reprezentantul legal sau de o persoană majoră desemnată de el/ei, cu excepția unei decizii contrare motivate luate de un tribunal în numele acestei persoane*”²¹

Concluzionând, se poate spune că audierea minorului trebuie să se realizeze într-un mod echilibrat, proporțional, conferindu-se eficiență măsurilor ce includ procedurile instituite în dreptul intern, prin evitarea arbitrariului. Consolidarea drepturilor copilului în special în cazul audierii acestora, indiferent de natura lor, trebuie armonizate printr-un set de norme previzibile, tocmai pentru ca drepturile și obligațiile care izvorăsc din normele interne precum și cele internaționale, inclusiv principiului loialității în îndeplinirea funcțiilor judiciare, să asigure un cadru transparent și eficient.

¹⁷ Art. 124 alin. (1) Noul Cod de Procedură Penală, și legile de punere în aplicare Ed. Hamagiu, 2017.

¹⁸ Ibidem Art. 509 alin.(3).

DISCRIMINATION AND VIOLENCE AGAINST WOMEN AND GIRLS IN ROMANIA*

LILIANA PAGU**

Abstract:

Raportul prezintă principalele măsuri adoptate de guvernul României privind prevenția în domeniul violenței asupra femeilor și protecția victimelor, dar și principalele provocări și probleme cu care se confruntă toți cei care doresc să implementeze în mod eficient aceste măsuri. Este subliniat faptul că nu există destule adăposturi și centre de consiliere pentru victime; este necesară îmbunătățirea infrastructurii și a serviciilor pentru cele care au suferit agresiuni și abuzuri; ONG-urile care se ocupă de femeile discriminate sau abuzate nu au sedii potrivite pentru activitatea lor și se confruntă cu lipsa de fonduri; este necesară o diversificare și o intensificare a programelor de educație, a serviciilor de consiliere nu numai pentru victime, ci și pentru agresori, precum și schimbarea mentalităților din mediul rural cu privire la condiția femeii; trebuie intensificată combaterea diseminării de către mass media a unor imagini stereotipe și discriminatorii cu privire la rolul femeilor în cadrul familiei și al societății.

Cuvinte cheie: drepturile femeii, nediscriminare, legislație, societate civilă, victime, abuz.

Résumé:

Le rapport présente les principales mesures prises par le gouvernement roumain dans la prévention et la protection des victimes de la violence contre les femmes et les principaux défis et problèmes auxquels sont confrontés ceux qui veulent mettre en œuvre efficacement ces mesures. Il est souligné qu'il n'y a pas assez d'abris et de centres de conseil pour les victimes; il est nécessaire d'améliorer l'infrastructure et les services pour ceux qui ont souffert d'agression et d'abus; Les ONG s'occupant de femmes victimes de discrimination ou abusées n'ont pas des sièges appropriées pour leur travail et sont confrontées à un manque de fonds; il y a un besoin de diversification et d'intensification des programmes d'éducation, de services de conseil non seulement pour les victimes mais aussi pour les agresseurs, ainsi que pour changer la mentalité rurale concernant la condition de la femme; la lutte contre la diffusion par les médias d'images stéréotypées et discriminatoires sur le rôle des femmes dans la famille et la société doit être intensifiée.

Mots-clés: droits des femmes, non-discrimination, législation, société civile, victimes, abus.

Introduction

For 27 years Asociația femeilor din Romania¹ (Women's Association of Romania) has a rich experience in the field of combating violence and discrimination.

In its 27 years of existence, AFR has developed national and international programmes and projects; held training courses and activities in women's support; organized advocacy seminars

* This paper is part of the Report presented at the 67th session of CEDAW. The Report starts from identifying priorities concerning the situation of Romanian women at the national level in consensus with other Women's NGOs in several meetings.

** President of Asociația Femeilor din România – Împreună (AFRI)

¹ Asociația Femeilor din Romania is the first democratic organization for women and was founded in the days of the Romanian Revolution in December 1989, as a result of the need to organize, represent and to protect the rights of women in Romania. AFR is a leader within the women's movement and it is fighting for a real status for the women in our country. We currently are working in partnership with AFRI TOGETHER, Our mission is to Empowering women and advancing their rights!

and campaigns in the areas of: civic education, health, gender equality, promotion of tolerance and non-violent behavior, elimination of poverty and discrimination, adult education and development of international partnerships.

By its pragmatic approach, our association attracted a wide audience of women working in partnership with a network of other women associations. The activities of AFR are based on voluntary work. The slogan of the Association is **"Help me to help you!"**

We acknowledge that women play a key role in the struggle against poverty, violence and discrimination. But their capabilities remain still unused. They do not have equal access to education, jobs and property that is why the fight against discrimination is among the most important objectives of AFR. We are working in partnership with the Association AFRI TOGETHER by disseminating information in the field and supporting national efforts to advance women's rights and to prevent violence against women.

We have focused on advocating for the harmonization of the national legislation with the provisions of the Istanbul Convention being in contact with local and international NGOs and with the Civil Society in developing continuous education programmes for the elimination of all forms of discrimination against women. We have contributed to better policies on women's rights and gender equality.

One of our key projects is the ANTI-DISCRIMINATION campaign – a permanent campaign with AFRI TOGETHER and RNOFR, the Network of women NGOs.

Although we have laws that guarantee gender equality in principle, discrimination continues to manifest itself at all levels, from social promotion and salary to public mentality. Romania remains a traditional country where women are still discriminated, both in terms of pay as well as in limited access to some professions, which are usually the best paid ones.

Due to the transformations during the transition period, Romania has witnessed an increase in social inequalities, but also a concerted action to combat deep-rooted gender stereotypes that define the roles of women and men in society and influence gender imbalances. Discrimination against women in Romania has been particularly emphasized in terms of blocking women's access to various levels of participation, including politics.

The National Strategy for Equal Opportunities for Women and Men is unfortunately to a lesser extent applied in practice. Previous analyses of gender policies in Romania have already identified important gaps between gender equality legislation and policies, and their implementation. This missing link is related to how gender or equal opportunities for women and men were integrated into national policy and oversight.

Romania has signed and adopted a series of international treaties². There are numerous

² The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), adopted in 1979, was signed by Romania in 1980 and ratified in 1982, and the Istanbul Convention (Convention on the Prevention of and Fight against Violence Against Women and Domestic Violence) Adopted by the Council of Europe in 2011, was signed by Romania in 2014 and entered into force in September 2016. Beijing Declaration of 1995 and the Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community 2007 were also signed by Romania.

state actors that have to implement the relevant public policies on gender equality and education: the National Agency for Equal Opportunities for Women and Men (ANES) coordinated by the Ministry of Labor and Social Justice, the National Commission for Equality of chances (CONES) coordinated by ANES, the National Council for Combating Discrimination (CNCD), the Commissions for Equal Opportunities for Women and Men, in the Chamber of Deputies and the Senate, coordinated by the Parliament, commissions at the level of County Councils and the City Council of Bucharest activating in the field of Equal Opportunities for Women and Men (COJES) to mention just some of them.

But, civil society feels the need for a more effective partnership for respecting and applying the principle of non-discrimination to the benefit of the community.

Last year, the National Agency for Equal Opportunities for Men and Women ANES was re-established under the pressure of women's organizations, with the intention to be in dialogue with civil society, in order to achieve the objectives of the Government Program – Chapter 9 “Respect and dignity for women”, by recognizing the importance of civil society, NGOs and other actors' involvement in the fight against discrimination and violence against women.

We and all the other women NGOs are still waiting ANES to build a strong partnerships with us to promote together gender equality, to prevent and combat domestic violence. We have a lot to do TOGETHER.

Information on the real situation of women

- The equality of opportunities between women and men is recognized by the Romanian legislation, but tradition still places the woman in a lower position as compared to the man. Unfortunately, Romania ranks the last in the EU and ranked 72nd in the world, according to World Economic Forum statistics when it comes to equality between women and men.

- Women in Romania continue to be preferred in poorly paid jobs and sectors, and their salary continues to be statistically lower than that of men employed on similar posts. Data provided by the National Institute of Statistics in 2013 show that women still earn 8% less than men. In addition, women in Romania often face a refusal

to be employed because of their age, regardless of youth or maturity.

- With regard to mobbing at the workplace/sexual harassment: although many women are discriminated at work or in the recruitment process, few come to claim the various situations of discrimination and harassment they face.

- We notice that only 11.81% of the country's legislators in the Romanian Parliament, are women. On September 1, 2015, out of the 383 deputies, only 53 were women and of the 167 senators, only 12 were women.

- One of the worst forms of inequality encountered in Romania affects housewives who, due to the lack of a functional social protection system, have to stay home to care for and support the elderly or younger members of the family. This makes their social and professional life difficult, restricts their freedoms and opportunities, and leads them to depression, loneliness and low self-esteem. Moreover many married women have difficulties in balancing their careers with family life.

- Violence and discrimination against women: gender violence, especially among women, costs Romania 10 billion euros annually, or 6% of its GDP.

National legislation on women's rights

Law No. 202/2002 on Equal Opportunities between Women and Men. This is the key legislative tool and stipulates the following areas as priorities: equal opportunities and treatment for women and men in the labor market; equal opportunities and treatment for women and men in the field of access to education, health care, culture and information; equal opportunities and treatment for women and men in decision-making processes.

Law No. 217/2003 on the Prevention and Sanctioning of Domestic Violence. We lobbied for the modification of Law 217/2003 regarding victims of family violence, especially campaigning for a highly needed Emergency Protection Order in cases of family violence.

Access to material and financial resources, to education, to the labor market and to decision-making are closely linked and influence each other.

Related to the national development plans in Romania addressing women's development

and advancement 40,3% of the Romanian population is at risk of poverty, the figure for women is higher than that for men in the same situation (42,06% and 39,42% respectively).

The vulnerable gender equality gaps identified in the strategy are as follows: low awareness of public policy and media outreach policies, lack of coherent provisions on dealing with complaints regarding gender discrimination and violence.

What is to be done?

Specific objectives of our draft Action Plan for the following years:

- introducing the gender perspective in formal and non-formal education, combating gender stereotypes in the education system,
- reducing gender pay gap, encouraging reconciliation of family and professional life,
- promoting gender perspective in the social life,
- raising awareness on the principle of gender equality,
- balanced participation of women and men at all levels of decision-making,
- implementation and monitoring indicators developed under the Beijing Platform for Action,
- evaluating the Action Plan for the implementation of the National Strategy by all institutions with responsibilities in the field.

Related to the percentage of national development plans budget for the development and advancement of women AFRI's perspective is that the allocated budget does not provide enough for developing NGOs' activities. There is not enough training on gender equality and antidiscrimination.

We consider that there is a low interest in projects for empowering rural women, disabled women, migrant women, minority women, refugee women and marginalized women.

We are still waiting for the government to involve women NGOs in its strategy related to violence and discrimination against women in our country. The dialogue between civil society and the Romanian authorities remains limited especially on women's issues and gender equality.

Thus, there is a poor transfer of knowledge from NGOs and academia to politics and public decision makers.

There is a lack of transparency in the way civil services are provided and there are issues of corruption and weaknesses in gender equality policies within the national machinery.

Related to negative perceptions of women and stereotyping of women's roles within the family and the society, by acting to eliminate gender stereotypes, we have acted for equal opportunities between men and women. Unfortunately we are still far from achieving this goal. For example the way in which women are treated and portrayed by the media brings serious prejudice to their image and dignity.

In contemporary society, many gender stereotypes are still reproduced and transmitted. Thus, there is a need to overcome the tradition of outdated models and to think outside the box by an educational approach that can be genuinely useful for individual development.

In this context, one of the most important projects of our association is the ANTI-DISCRIMINATION campaign, a permanent campaign developed with AFRI TOGETHER and RNOFR Network of Women NGOs.

Concerning governmental policies or programmes implemented to change prevailing discriminatory mind sets among the population. It can not be said that we have completely eliminated from the social life opportunity and treatment inequalities, discrimination, intolerance, the lack of understanding and respect for the wishes and needs of those around us.

Obviously, gender equality is a complex social process, determined in time and conditioned not only by objective factors (of which the economic ones are the most important) but also by subjective socio-cultural factors, among which traditions, habits and gender stereotypes remain the most prominent.

That is why we can only welcome any initiative aimed at bringing to public attention opinions and facts regarding the problems and challenges faced by women and take into account any proposed viable solutions to solve them.

Violence and discrimination against women in Romania. Gender violence, especially among women, costs Romania 10 billion euros annually, or 6% of its GDP! In Romania, in a society marked by violence, this phenomenon seriously affects family life. 1 woman out of 10 in Romania is affected by domestic violence each

year, regardless of her age, civil status, ethnicity, religion or socio-economic background.

Ignored or officially unrecognized during the period of totalitarianism, violence has not only been revealed, but has also grown nowadays, amid declining living standards and increasing economic insecurity (the crisis).

In Romania specific detailed statistics are available especially for cases of violence in the family. According to the Romanian General Police Inspectorate, during the first six months of 2016 there were 9,000 cases of abuses and violence.

The Police recorded a number of 8,926 complaints of family violence cases. Most of the victims were women (79%) with the aggressors being mainly men (92,3%). During the same period there were 81 cases of rape within the family (36% of rapes occurred in the urban area, while 64% in the rural one).

In 21% of the cases the victim is the aggressor's partner, and in 44,4% of cases the victim is either a son or a daughter, sometimes a step son or a step daughter. All of these aggressors were men. It is obvious that the unreported cases remain unknown due to the victims' lack of confidence in the authorities and to the fact that they are also afraid of the consequences they might face from their aggressors after reporting the violence.

There are many associations and organizations which lobby for an Emergency Protection Order that should be issued within 24 hours since the aggression. In the period January – June 2016, 440 minors were victims of aggressions or abuse, out of which 46% were boys and 54% girls.

We consider that it is vital to identify in partnership more good practices and initiatives to combat multiple and convergent forms of discrimination and violence against women and girls, Romania needs a better strategy to combat violence against women which represents one of the most serious violations of human rights being a problem of the entire community.

We must take action in partnership because it's the only way to make a difference and bring a positive and long-lasting change in mentality. More worrying is that more than half of the Romanian citizens (almost 60%) tolerate violent behavior in the family and even consider it justified, women are still beaten, even killed! In Romania various NGOs act in the field of combating gender violence, dealing with case resolutions, victim

protection and / or post-traumatic counseling. In our project **“Stop the violence in the family”**, we have taken into account the fact that many victims have reported the lack of reaction of the specialists with attributions in the field in preventing and combating acts of domestic violence, as well as the lack of information regarding the services that can be accessed by victims of intra-family violence.

It is particularly useful to continue the implementation of information campaigns targeting these categories of specialists, to prepare them in the field of providing the necessary information and guidance to the victims.

Legislation is in force to protect women against various forms of violence. Law No. 217/2003 on the Prevention and Sanctioning of Domestic Violence has been improved!

With the order of protection, the court can set several measures, there are about ten, among them being not to let the aggressor approach the victim from a certain distance or to be in certain places where the victim is going.

35% of homicides are committed in the family. In 2014, there were approximately 250 protection orders in Bucharest and almost 1,900-2,000 domestic violence complaints. The following year, the number of crimes doubled, with 3800 family violence offenses and 260 protection orders.

There are women who submit complaints and withdraw them afterwards. The victim can only request help from the court or the prosecutor. The policeman is just investigating the case as particular offense. The law that was amended earlier this year provides that the courts are required to deliver the protection order for the victims within three days from the aggression. The victims are afraid to make a request for the protection order to be issued according to the idea “it is better to stay and endure”. It is far more difficult for a woman than for a man in Romania to have a good and safe life, a good job, or to build a solid career.

In this sense the Women’s Association of Romania in partnership with AFRI TOGETHER is developing a national campaign, “STOP Violence in the family”. Prevention is an important factor and therefore women should be offered the appropriate tools to avoid becoming victims of violence.

One of these tools remains continuous training and education by organizing a series of conferences, workshops and roundtables dealing with gender stereotypes and discrimination, combating the domestic violence and last but not least to raise awareness of the public and of the authorities about this phenomena.

Romania must build a less violent society. We encourage women and men to work together and to involve the entire community in order to bring about lasting change in attitudes and behaviors. We try to convince women that it is not normal to be hit, humiliated, abused, isolated from family and friends, without access to money or not allowed to make their own life decisions. Unfortunately, many of them still choose to keep quiet!

We need to change the mentality. It is necessary to act TOGETHER to eliminate gender violence, to act for equal opportunities between men and women!

Unfortunately, the budget allocated for this purpose is insufficient for associations and organizations dealing with this issue. Our association AFR has conducted a national campaign to stop domestic violence at its own expense, with its experts and in some cities with the support of volunteers and of local authorities.

With regard to other preventive and protective measures adopted by the government to eradicate violence against women, we constantly monitor and evaluate how these measures are effectively implemented and we identified the following challenges and weak points:

- there are still not enough shelters and counseling centers for victims;
- there is still not enough infrastructure and there is a need for better support services available for women who are victims / survivors of aggression or abuses;
- there are not adequate locations for NGOs, to enable them to develop their activities appropriately in order to prevent violence against women, to educate the community in the spirit of nonviolence, to offer support to the victims of violence;
- there are very few funds for women’s organizations or for projects to prevent and combat violence against women;

- there is a need for women education programs, more and better support and encouragement should be provided to organizations willing to take over and develop services for victims, to counsel the aggressors;
- it is imperative to change the mentality with regard to women in rural areas.

Proposals and recommendations

- it is important to develop a strong, non-profit, public partnership
- to convince the business environment to support the NGOs;
- promote through the media information relating to domestic violence, focusing on preventive intervention and not on presenting shocking cases with the aim to achieve greater audience from the public;
- raise awareness on the existence of domestic violence and the importance of stopping the abuse;
- increase the degree of financial independence for women to achieve personal autonomy that would make the partner's violence less bearable and acceptable;
- increase the financial support offered by financing programs to NGOs of women that carry out projects for the purpose of combating domestic violence;
- combating the marginalization and social exclusion of abused women;

- social integration in micro and macro groups of women with a high degree of social risk;
- strengthen the self esteem of an "abused woman" and increasing the responsibility degree and social commitment of the community;
- organize debates, workshops, exhibitions and other activities whereby both public educational institutions and non-governmental organizations can jointly promote human rights through interactive methods that can lead to change and shift of mentalities;
- to obtain funds online for awareness-raising and information campaigns.

We need to create a world where women and girls are safe from violence and exploitation; to align human-rights defenders, politicians, the business environment and the diplomatic community to identify and implement viable and creative solutions.

There is a need to involve and empower more the women movement to make its voice heard publicly in order to enable it to better prevent any discrimination against women and to contribute and support the authorities in the implementation of the gender equality law and of preventing all forms of discrimination against women.

Together, we can overcome gender based violence and create a better world for ourselves and for future generations.

II. DOCUMENTAR JURIDIC

EVOLUTION OF THE HUMAN RIGHTS LEGISLATION IN THE EUROPEAN UNION AND IN ROMANIA IN THE YEAR 2016 – IRDO REPORT*

The year 2016 represents not only the assumption of the continuation of the priorities of the European Union's 2015 program, but also the consolidation and knowledge deepening of European initiatives and projects, as well as the further protection of democracy and the promotion of human rights, key components of the European Union's foreign policy.

In 2016, fifty years after the adoption of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, of the Covenant on Civil and Political Rights and ten years after the establishment of the UN Human Rights Council, the Council of the European Union **set the EU's 2016 priorities besides the United Nations fora in charge of Human Rights Protection**¹ (February 2016), thus recalling *the EU's Strategic Human Rights and Democracy Framework and the EU Action Plan on Human Rights and Democracy for the period 2015-2019*, the commitment to the universality, indivisibility and interdependence of all human rights. The EU Council also highlights the importance of the full and effective implementation of Agenda 2030, including through a rights-based approach, encompassing all human rights and gender equality, to achieve sustainable development goals.

This document also reiterates the Union's commitment to step up efforts to encourage the protection and promotion of economic, social and cultural rights, to implement and promote, including with third countries, the UN guiding Principles on Business and Human Rights and support efforts to improve access to effective remedies.

* Prepared by the Romanian Institute for Human Rights under the coordination of Dr. Claudia Elena Marinică, scientific researcher.

¹ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6012-2016-INIT/ro/pdf>

Even if the Union faces a major challenge in responding to the global refugee crisis, it remains unwavering in its commitment to guaranteeing the right to asylum and the highest level of human rights protection for all.

EU policies and priorities reveal a permanent dialogue and call for human rights consultations with a view to enhancing cooperation in this field, and human rights are given special attention in respect of bilateral trade agreements, association and cooperation agreements between the EU and third countries or with regional organizations.

Concerning the relationship with the Middle East, the EU must pay due attention to the management of migration issues, in particular the Syrian refugee wave, and to the management of the jihad's terrorist phenomenon, events that have marked the evolution of 2016.

In 2016, the implementation of the *New Multi annual Financial Framework 2014-2020* continued and the rotating presidency of the EU Council took place in normal parameters.

Thus, among *the priorities of the Dutch Presidency* in the EU Council, we mention: migration and security, Europe as a generator of labor and innovation, a robust monetary union climate-friendly and energy policy, oriented etc.

With regard to the priorities of the presidency of Slovakia in the EU Council, these include consolidating the European economy, modernizing and deepening the single market in areas such as energy and digital economy, the prior configuration of an immigration and sustainable asylum policy to which the management of the outcome of the British referendum was also added.

At the meetings of the Council of the European Union, the issues submitted for debate and the decisions taken looked mainly at the EU

economic situation, migration and the refugee crisis, the analysis of the Commission's energy security package, the EU's commitment to reduce greenhouse gas emissions at national level and to increase the percentage of renewable energy, the results of the referendum of 23 June 2016 on the UK exit from the EU, etc.

With regard to **migration**, the foundations for good cooperation with Senegal, Mali, Niger, Nigeria and Ethiopia on the so-called "migration pact" have been created, as migration flows to Greek islands have fallen by 98% compared to the same period of 2015, but irregular flows on the Central Mediterranean route, namely from Africa to Italy, remain far too high. It also analyzed the idea of returning to Schengen and the issue of a reform of the Common European Asylum System, including how to apply the principles of solidarity and responsibility in the future.

Given the agreement between the EU and Turkey to stop the uncontrolled flow of migrants on one of the main Aegean routes, the number of refugees and migrants arriving from Turkey has been significantly reduced. Through this agreement migrants in irregular situation and asylum seekers arriving on Greek islands coming from Turkey can be returned. In exchange for each Syrian sent back to Turkey from the Greek islands after an illegal crossing, the Union will accept a Syrian from Turkey who has not attempted to make this passage irregularly. Return operations from Greek islands to Turkey began alongside with resettlement flights directly from Turkey to EU Member States.

In June 2016, it was agreed to set up the European Border and Coast Guard to strengthen the management and security of the EU's common external borders. The European Police Office has opened a new European Center on Illegal Migration to support EU Member States in the annihilation of criminal networks involved in illegal immigration.

The Communication from the Commission to the European Parliament and the Council entitled "The possibilities for reforming the Common European Asylum System and improving legal

migration paths"² highlighted that Europe must better manage migration in all its aspects – a need stemming from either humanitarian imperatives, or from the want for solidarity or the challenges posed by demographic change and by gaps in competencies. The Commission expressed its commitment to developing an integrated, sustainable and comprehensive European migration policy.

With regard to the protection of personal data at EU level, EU Regulation No. 410/2006 was published in the Official Journal of the European Union on 4 May 2016; (EC) No 2016/679 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data and on the repealing of Directive 95/46 / EC (General Data Protection Directive) 2016/680 on the protection of personal data in specific activities carried out by law enforcement authorities. The provisions of the Regulation will become applicable for more than 2 years with the objective of giving individuals greater control over their personal data. The Regulation regulates aspects such as the right to be forgotten, clear consent to the processing of personal data, the right to transfer data to another service provider, the right to be notified in case of data security breaches, clear language and easy to understand privacy policies, appointing a Data Protection Officer, setting new sanctions.

The adoption on 9 March 2016 of EU Directive 2016/343 of the European Parliament and of the Council on the *strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and the right to be heard in criminal proceedings*³ is intended to guarantee the presumption of innocence to persons whom are suspected by the police or by judicial authorities of committing an offense, and is also intended to ensure respect for fundamental rights such as: innocence until proven guilty; member States shall ensure that the burden of proof for establishing the guilt of suspects and accused persons is on the prosecution; the right to silence; the right to be present in the criminal

² <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/RO/1-2016-197-RO-F1-1.PDF>.

³ Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 65/1 din 11 martie 2016.

proceedings in order to ensure a fair trial, the right to a new trial.

The Directive aims to strengthen the Member States' confidence in the criminal justice systems of other Member States in order to facilitate the mutual recognition of judgments in criminal matters, which would in the future remove the obstacles to the free movement of citizens within the territory of the Member States.

The provisions of the Directive should apply only to criminal proceedings as interpreted by the Court of Justice of the European Union, without prejudice to the case-law of the European Court of Human Rights. The Directive will apply to all Member States except Denmark and the United Kingdom.

It follows that, within two years from the date of entry into force of the Directive, Member States will implement these measures at national level and recognize their value and significance within the criminal-law system.

Gender Equality. In support of gender equality and equal treatment between men and women, *the European Parliament Resolution of 13 September 2016 on the creation of favorable conditions for work-life balance in the labor market*⁴, should be mentioned. The Resolution points out that the reconciliation of the working life with private and family life must be guaranteed to all persons as a fundamental right, in the spirit of the Charter of Fundamental Rights of the European Union, in the context of unprecedented demographic changes, where the decline in the birth rate in the EU is visible. Through this Resolution, Member States are invited to ensure that entitlements to social benefits provided through public policies are equally accessible to women and men so that all people can enjoy their rights and a better balance between their private and professional lives. The objectives are: equal pay and care responsibilities for women and men, family or care leave, dependency care, high quality jobs, and quality of life.

The issue of combating violence against refugee women, their health situation and measures to

⁴ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2016-0338&format=XML&language=RO>.

promote their integration was the subject of an interparliamentary meeting organized on 8 March by the Human Rights Commission of the European Parliament. The works of the meeting have begun with a statement by the European Commission on the socio-economic situation of women in Europe, followed by the debate and voting on a report on refugee women.

The *European Parliament Resolution of 14 September 2016 on social dumping in the European Union*⁵ aims to eliminate regulatory gaps in order to ensure the application of labor and social law at national and European level, as well as addressing the principle of equal treatment and non-discrimination, combating dumping social policy in the field of transport as it contravenes European values, endangering the protection of the rights of European citizens and, last but not least, it highlights that fundamental rights prevail.

At EU level, human rights trends and visions play an important role, that of a strong regional framework for the Union's work to promote and protect human rights as a basis for the EU's global human rights policy. Thus, with regard to the protection of **children's rights**, the Council of Europe adopted the Strategy on the Rights of the Child for the next six years (2016-2021), the priorities of which are as follows:

- equal opportunities for all children by preventing exclusion and combating discrimination;
- participation of all children in policy-making processes through education on citizenship and human rights;
- a life without violence for all children by combating sexual exploitation and abuse, as well as other forms of violence;
- a child-friendly justice for children by protecting children deprived of their liberty through anti-criminalization and reintegration;
- protection of the rights of the child in the digital environment by promoting the creative, analytical and safe use of the Internet.

Also in 2016 *the European Union Mortgage Directive 2014/17 / CE*, adopted on 4 February

⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2016-0346&language=RO&ring=A8-2016-0255>.

2014 came into force, aiming to improve consumer protection across the EU. Consumers will therefore benefit from clearer and more intelligible information understandable with the introduction of standardized forms at European level, and more vulnerable consumers will be protected from over-indebtedness by European standards to assess the credibility of applicants.

The Strategy for Governance of the Internet 2016-2019 was also adopted by the Council of Europe, on 30 March, 2016, which aims to meet the challenges of human rights, democracy and the rule of law in the online environment. This is to protect and ensure effective respect for human rights. The strategy aims to:

- establish a platform between governments and major Internet companies to promote respect for online human rights and the development of concrete measures to address concerns about mass surveillance and mass interception of data;
- develop standards on the role of internet intermediaries in terms of freedom of expression;
- launch a consultation on European education with a view to developing a White Paper on Media Education and Information Culture;
- promote the creation of an institutional network to guide Internet users seeking to request repairs if human rights have been violated online;
- develop reports on the situation of Internet data protection in Europe;
- assess and review health management through mobile and electronic healthcare

In terms of promoting and protecting human rights at national level, a series of normative acts have been adopted in 2016, the content of which concerns inter alia the fight against domestic violence, children's rights, the rights of persons with disabilities, the right to health, education, freedom of movement, etc., as well as the promotion of national strategies in certain areas of interest.

Violence against women is a violation of human rights and stands proof of gender discrimination that prevents women from fully participating in economic, social, political and cultural life. Measures to stop this phenomenon and to promote and protect women's rights must

always be on the agenda of the Romanian state institutions.

In this regard, the Romanian Parliament ratified, through Law no. 30/2016, the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, adopted in Istanbul on 11 May 2011.

The signing of the Istanbul Convention on 27 June 2014 in Strasbourg is a significant step forward in strengthening the universal legal framework on the protection and promotion of human rights. The Convention aims to create mechanisms to ensure responsible victim protection, given that violence against women violates the rights protected by the European Charter of Fundamental Rights (e.g. the right to life, dignity and the prohibition of violence and torture); as well as to raise awareness on the effects of this phenomenon and preventing and combating all forms of violence.

The Convention establishes acts that have to be penalized (physical violence, psychological violence, stalking⁶) and introduces a number of new offenses such as female genital mutilation, forced marriage, harassment, forced abortion or forced sterilization.

In support of the promotion of **equal opportunities between men and women**, of the gender perspective, and of the accountability of both parties, by Law no. 22/2016 the 8th of March is designated as the Women's Day and November 19th the Men's Day. It aims at improving gender relations, promoting gender equality and presenting male models to be followed.

Regarding **the right to vote**, it is worth mentioning the adoption of the *Government Decision no. 92/2016 for the application of the provisions of the Law no.288 / 2015 regarding the voting by correspondence*, as well as the amendment and completion of the *Law no. 208/2015 regarding the election of the Senate and the Chamber of Deputies, as well as for the organization and functioning of the Permanent Electoral Authority in the elections*

⁶ A term that means harassing of a person consisting in pursuing him or her and / or members of his or her family, photographing them and publishing images, revealing the most intimate aspects of their privacy, etc.

to the Senate and the Chamber of Deputies⁷, as subsequently amended. Thus, Romanian citizens with voting rights who have their domicile or residence abroad will be able to exercise their electoral right by correspondence starting with the 2016 parliamentary elections. The models, the dimensions and the conditions for the accomplishment of the documents necessary for the exercise of the right to vote by correspondence, which are transmitted to the voter, were thus established.

In 2016, the National Roma Agency organized the **Holocaust Remembrance**⁸; event entitled „The European Holocaust against Roma, Remembrance Day”, in the context of Romania’s Presidency of the International Holocaust Memorial Alliance (IHRA)⁹. The event focused on the remembrance of the tribulations suffered by the Roma during the Holocaust both by Roma in Romania and by those in Europe), in the context of Romania’s obligation to respect the fundamental values of the EU. The event was not only an expression of the understanding of the Holocaust tragedy by the Romanian society, but also a way of keeping the memory of the victims alive, for such criminal acts never to be repeated again.¹⁰

The priorities of the IHRA’s Romanian Presidency were: to strengthen Holocaust education in the member and observer states of the organization and to promote academic research in the field of Holocaust; to collaborate with the media and social media to promote Holocaust knowledge and to combat Holocaust denial, anti-

⁷Published in the Official Gazette nr. 133 of 19 February 2016.

⁸Government Decision nr. 672 / 5, May 2004 establishes 9 October (a date which marks the deportation of Jews in Transnistria in 1941), as the National Day of official commemoration of Holocaust.

⁹Inter-governmental organization, established in 1998, consisting of 31 member states (including Romania) aiming to encourage all activities related to education for human rights, commemoration and research of the Holocaust in the member states, as well as in other interested countries and to also ensure political support for the concretization of such activities and events.

¹⁰ <http://www.anr.gov.ro/index.php/evenimente/anunturi/540-anunt-1-august-2016-ceremonia-de-comemorare-a-holocaustului-impotriva-romilor-la-memorialul-victimelor-holocaustului-in-romania-din-bucuresti>

Semitism, racism, extremism, discrimination and xenophobia. The three priorities of the Romanian Presidency have supported the fundamental objectives of IHRA – remembrance, education and research of the Holocaust – thus contributing to the solidity of the organization’s mission.¹¹

The right to health and regulation of transplants of organs, tissues and cells of human origin can be found in *Law no. 9/2016 for the ratification of the Additional Protocol to the European Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being against Applications of Biology and Medicine on Transplants of Organs and Tissues of Human Origin*¹² signed by Romania in Strasbourg on 20 February 2015. The Additional Protocol to the European Convention for the Protection of Human Rights and the Dignity of the Human Being against Applications of Biology and Medicine on transplants of organs and tissues of human origin, regulates legal and bioethical aspects of transplants in order to prevent the commercialization of elements of the human body through actions such as: protection of minors, disadvantaged people, compliance with all national provisions on donation, organs harvest prevention and illicit transplant procedures.

As regards **the rights of persons with disabilities** and their promotion and protection, it is worth mentioning the adoption of *Law no. 8/2016 on the establishment of mechanisms under the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*¹³, by which the Council for the Monitoring of the Implementation of the Convention, the Mechanism for Coordination of Measures for the Implementation of the Convention, as well as the contact points for the implementation of the Convention were established. Also, the Article 2 of the Law no. 221/2010 on the ratification of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities was abrogated.

Although the new law specifies that „the Monitoring Council, an autonomous admi-

¹¹ <https://www.mae.ro/node/38717>.

¹² Published in the Official Gazette No 62 of 28 January 2016.

¹³ Published in the Official Gazette No. 48 of 21 January 2016.

nistrative authority with legal personality, under parliamentary control” is set up for the promotion, protection and monitoring of the implementation of the Convention, the tasks described in the normative act (in article 4), as well as the presentation of the activity (Article 10-14) only refer to the monitoring of public / private residential institutions designed to serve persons with disabilities as well as hospitals / psychiatric wards. These aspects have attracted a number of criticisms from organizations of disabled people, that the law is not reflecting all categories of people with disabilities in Romania. According to the most recent statistical data (01.12.2014), 737,885 persons with disabilities were registered, of which 97, 7% (720,683) live in their own families or are independent while 2, 3% (17,202) are in residential centers.

Through the new law, the National Authority for Disabled Persons was designated as Mechanism for Coordination of Measures for the Implementation of the Convention. At the same time, the law also envisages the creation of contact points within five ministries which have, *inter alia*, the obligation to maintain contact and liaise with the Coordination Mechanism and the Monitoring Board in order to identify the main directions of action for the full implementation of the CDPD.

Also, Law no. 8/2016 provides for the collaboration between the Monitoring Council and the People’s Advocate as an independent prevention mechanism under the Optional Protocol to the UN Convention against Torture, as well as cooperation with contact points. However, the law does not provide for the establishment of a monitoring framework or collaboration with the other human rights institutions in Romania.

The National Strategy for the Mental Health of the Child and Adolescent 2016 – 2020¹⁴, was adopted by Government Decision no. 889/2016. The document aims at the promotion, prevention and specialized interventions (medical, psychological, educational, vocational and social) identified as a priority by the National Center for Mental Health and Anti-Drug in partnership with

¹⁴ Published in the Official Gazette No. 997 of 21 December 2016

the responsible institutions in the field of mental health, education and social protection.

The purpose of the Strategy is to ensure the well-being of the child and adolescent, to his/her family in particular and to the Romanian population in general, indicating the directions of action, the resources and the means necessary for its proper implementation. The strategy aims to reduce the risks and incidence of mental health problems and disorders on the child and adolescent.

The set priorities are:

- developing services to promote the mental health of the child and teenager and to prevent the mental disorders of children and adolescents through partnership between the education system, the health system, the social services system and the justice system.

- developing and implementing a comprehensive and complex database and establishing methods and rules for collecting and processing data on the target group, a database that will be extremely useful in developing personalized service intervention plans for the various levels of mental disorders.

- initial training of teachers, family doctors, pediatricians, school doctors, school nurses, community nurses and social workers, by developing child psychology modules focusing on behavioral management, developing social and emotional, vocational and health skills mental and mental health of the child and adolescent.

- development of early identification and intervention services for children at risk of developing mental health disorders and for children with a diagnosed mental health disorder.

- improving the existing Mental Health Centers and services and setting up new centers in counties where they do not exist.

- the development of specialized hospital services for children and adolescents with mental health disorders and for cases that represent a psychiatric emergency;

- continuous training of health, education, social protection and justice specialists in line with international standards and the promotion of good practice models for the development of

community mental health services for children and adolescents.

– the treatment and rehabilitation of mental health disorders for children and adolescents involve scientifically validated, medical, psychological, psychotherapeutic, educational, psychopedagogic and speech therapy interventions.

In order to promote **the right to education**, *Law no. 86/2016 regarding the establishment of Romanian Community Centers abroad was adopted.*¹⁵ This law provides for the establishment by the Romanian State of some Romanian Community Centers in the countries where at least 5,000 Romanian citizens are registered at the diplomatic missions of Romania. Thus, it will contribute to the preservation and promotion of the national cultural and historical heritage, but also to the cohesion and intensification of the relations between the members of the Romanian communities.

*Law no. 213/2016 on International Development Cooperation and Humanitarian Aid*¹⁶ regulates: the international development cooperation and humanitarian assistance actions funded by the Romanian state budget, the programmatic and institutional framework, the financing and implementation framework in the field of international cooperation for development and humanitarian assistance.

International cooperation for development and humanitarian assistance encompasses all the actions undertaken in line with the principle of international solidarity, with the following strategic objectives: long-term sustainability of sustainable economic and social development, undertaking actions to reduce poverty and improve the standard of living of the population in other countries, raising the educational level and professional qualification of the population and enhancing social inclusion; promoting and sustaining peace and security, developing democracy and civil society, including the development of the rule of law, the principles of good governance and respect for human rights; providing humanitarian assistance, in particular

¹⁵ Publicată în M. Of., I, nr. 347 din 6 mai 2016.

¹⁶ Publicată în M. Of., I, nr. 910 din 11 noiembrie 2016.

financial and / or state-funded funds in the event of disasters and armed conflicts, in order to mitigate the consequences for victims, including support for reducing the risk of natural disasters and ensuring the transition from a humanitarian crisis situation to early rehabilitation or reconstruction processes; as well as the realization of communication activities, education for development and awareness-raising to increase the level of understanding both at national and at international level regarding the challenges of international development, the interdependence between countries, as well as the activities carried out in order to address them.

Social Inclusion. *By Law no. 82/2016 for the approval of Government Ordinance no. 31/2015 for the modification of art. 37 paragraph (3) lit. e) of the Social Assistance Law no. 292/2011, as well as for the abrogation of art. 11 paragraph (5) of the Government Ordinance no. 68/2003 on social services,*¹⁷ the extension to all economic operators with a lucrative purpose of the right to be recognized as social service providers was regulated, with some exceptions. This has been done to ensure an adequate offer of social services, including for the beneficiaries who are willing and able to pay for the services they have accessed. In this way, it will be possible to increase the capacity of public centers and non-profit legal persons to meet the demands of social services of people without income or with low incomes, persons who, although they are incapable of self caring, are willing to pay care services with the opportunity to access them, and these measures support the promotion of social inclusion and the fight against poverty¹⁸.

Also, the protection of the rights of the elderly who opted for hotel accommodation type of services was included, the respective economic operators having the obligation to be accredited as social service providers and to obtain operating license for the social services rendered, thus

¹⁷ Publicată în M. Of., I, nr. 341 din 4 mai 2016.

¹⁸ A se vedea Nota de fundamentare la Ordonanța Guvernului nr. 31/2015 pentru modificarea art. 37 alin. (3) lit. e) din Legea asistenței sociale nr. 292/2011, precum și pentru abrogarea art. 11 alin. (5) din Ordonanța Guvernului nr. 68/2003 privind serviciile sociale (http://gov.ro/fisiere/subpagini_fisiere/NF_OG_31-2015.pdf)

certifying compliance with the minimum quality standards and, implicitly ensuring the protection of the consumer. This has also achieved compliance with the EU Guidelines for „Social Services of General Interest,” which involve opening up the market, including the inclusion of private and profit-making private and non-profit providers and the creation of equal opportunities for all types of providers.

At the same time, the document was strongly challenged by the main NGOs providing social services in Romania. By adopting it, economic operators can profit from accessing public funds, including European Structural Funds (those related to social inclusion of people in the most vulnerable categories), given that the social services sector is chronically under funded and the existing providers barely succeed to maintain social services funding to a minimum¹⁹.

*Also in the field of social services, the Law no. 60/2016 regarding the approval of the Government Ordinance for amending and completing the Law no. 197/2012 on quality assurance in the field of social services*²⁰ was adopted, aiming at better coordination of the procedures applicable to the issuance of an operating license by conferring the necessary powers on each of the coordinating authorities at the central level (National Authority for the Protection of Child's Rights and Adoption, The Department of Equal Opportunities for Women and Men, the National Authority for Disabled Persons) in their own fields of competence. Given their responsibilities, they need to know the problems and conditions to be met by social service providers for each of the categories of beneficiaries, namely children, victims of domestic violence and people with disabilities.

Child protection remains an area that needs to be constantly updated and linked to social realities. Thus, a number of legislative amendments were made: *Law no. 52/2016 for amending and completing the Law no. 272/2004*

¹⁹ http://www.caritas.org.ro/CARITASfiles/Scrisoare_in_ATTN_Dnei_Ministru_Rovana_Plumb_OG_Modif_L292.doc.

²⁰ Published in the Official Gazette No. 286 of 15 April 2016

on the Protection and Promotion of the Rights of the Child,²¹ aiming at granting both parents the right to request the public social assistance service or, as the case may be, the persons with social assistance responsibilities to monitor the personal relations with the child and, at the same time, it provides that the decision on the duration of the extension of the monitoring period which does not have to be limited to 6 months it is at the latitude of the representative of the public social service or, as the case may be, of the person responsible for social assistance who prepared the monitoring report.

Also, the legislative amendments to the Law no. 272/2004 regarding the adoption procedure, by Law no. 57/2016 for amending and completing the Law no. 273/2004 on the adoption procedure as well as other normative acts²² have the role of ensuring the speedy achievement of adoptable child status, of streamlining the procedure of evaluation of adopters and of supporting their adoptions, of reviewing the provisions regarding making the child fit with an adoptive family, regulating special procedural provisions to allow the court to resolve more quickly the adoption causes and, last but not least, to reduce the period within which a child may become eligible for international adoption from 2 years to 1 year.

Law no. 140/2016 amending Art. 277 of the Education Law was adopted with regard to the protection of the child and the avoidance of the phenomenon of school dropout. Thus, this measure more or less prevents school dropout in higher education but it is also reparatory in relation to the already existing discrimination against the candidates enrolled in higher education whose parents have activated or are active in the education system, since it supports the guaranteed principle that every citizen has equal rights to education, the state being bound to ensure non-discriminatory access to education.

Victim protection. The Romanian Parliament adopted *Law no. 151/2016 on the European protection order and on amending and completing*

²¹ Published in the Official Gazette No. 253 of 5 April 2016.

²² Published in the Official Gazette No. 283 of 14 April 2016.

*some normative acts*²³, transposing into national legislation Directive 2011/99 / EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the European protection order. It is a tool for the protection of persons who are or might be victims of crime and aims to extend the protection afforded by certain measures adopted under the law of a Member State of the European Union to other Member States in which the person receiving the protection decides to settle or to live.

The beneficiary of the order may be any person who has the status of injured person in a criminal proceeding in progress or in which a final conviction or postponement decision has been pronounced or a family member of the injured party.

The European protection order will be issued for the duration of the protected person's move to the territory of another EU Member State by the competent authority, namely the judicial body in which the protection measure is based, on the basis of which the European protection order (the court, the preliminary judge, the judge of rights and freedoms, the judge with the execution or the prosecutor) is required.

In order to support the mobility of persons and goods, as well as for the protection of the environment and the right to health, *the Law No. 202 / 2016 on the integration of the railway system in Romania into the single European railway area*²⁴, was adopted. This Law aims at increasing the competitiveness of the railway transport, implicitly, the logistical support of the tendencies of increasing the mobility of persons and goods, as well as the reduction of the pollutant emissions and the emission of greenhouse gases. Reducing greenhouse gas emissions will allow budget spending on health and environmental protection to mitigate the negative effects generated by them. The adoption of the law comes as a result of the transposition into national law of EU *Directive 2012/34 on the establishment of the single European railway area*²⁵, which should have been achieved by the deadline of 16 June 2015, and

the failure to do so by the deadline determined the European Commission to open case CJUE no. 2015/0335, alleging failure to notify the national measures transposing the above-mentioned Directive. In this way, in 2016 the adoption of this law was imperative.

Among the expected changes can be mentioned: increase the competitiveness of the rail transport on the internal transport services market, open the competition for the international passenger transport market, increase the efficiency of attracting European funds for the development of rail transport infrastructure, reduce the consumption of petroleum products in transport and strengthening of energy independence in the national economy, limiting budgetary spending in the field of environmental protection and health as a result of promoting a less polluting and safer way of transport.

In support of free movement in the EU comes the adoption of Law no. 169/2016 for amending and completing the *Law no. 248/2005 on the free movement of Romanian citizens abroad*²⁶, which aims at facilitating the traveling abroad of Romanian minority citizens by eliminating the legalization or apostillation of documents issued by Romanian and foreign authorities, expressing a single parental agreement for several trips for a period of up to 3 years without mentioning the destinations, the purpose of the movement and the route, the exemption for Romanian minors who have their domicile or residence in the state of destination from the presentation of the declaration of the parents / guardians. Also, the necessary regulations have been laid down for the issuance of service passports and diplomatic passports.

Also, *Law no. 5/2016 regarding the approval of Government Emergency Ordinance no. 53/2015 establishing measures to be taken in the event of a massive influx of migrants at the state border of Romania*²⁷ aims to make more efficient use of the capacities of the institutions and public authorities with attributions in the field

²³ Publicată în M. Of., I, nr. 545 din 20 iulie 2016.

²⁴ Published in the Official Gazette No. 900 of 9 November 2016.

²⁵ Published in the Official Gazette L 343 of 14.12. 2012.

²⁶ Published in the Official Gazette No. 772 of 3 October 2016

²⁷ Published in the Official Gazette No. 24 of 13 January 2016.

of immigration and asylum and to apply equitable and non-discriminatory treatment to foreigners or stateless persons entering or trying to enter Romania.

*Law no. 14/2016 on the approval of Government Ordinance no. 25/2014 regarding employment and detachment of foreigners on Romanian territory and amending and supplementing some normative acts regarding the foreigners regime in Romania*²⁸ aims to regulate the employment and detachment of foreigners on the territory of Romania, and the proposed amendments and additions aim at creating a clearer legislative

framework, both in terms of aligning internal legislation with that of the EU, as well as of rigorous use of legal institutions and instruments specific to the field of migration.

In conclusion, the promotion and protection of human rights are objectives pursued in domestic and community legislation, including in 2016, as part of a continuous process and a challenge to ensure democracy and the rule of law. Undoubtedly, in 2017, the common fight against terrorism will unfortunately be one of the EU's priorities, and populism, unemployment, social inequality, refugee crisis, Brexit and the fight against terrorism remain key challenges for the EU.²⁹

²⁸ Published in the Official Gazette No, 48 of 21 January 2016.

²⁹ As stated by the President of the EU Commission, Jean Claude Juncker in his annual speech in the EU Parliament <http://www.europarl.europa.eu/news/ro/news-room/20160909IPR41712/dezbaterea-privind-starea-uniunii-2016>.

CONCLUZIILE ȘI RECOMANDĂRILE COMITETULUI ONU PENTRU DREPTURILE COPILULUI CU PRIVIRE LA ROMÂNIA¹

În cadrul celei de a 75-a sesiuni a Comitetului ONU pentru drepturile copilului, din mai – iunie 2017, a fost realizată evaluarea periodică a României privind implementarea Convenției ONU pentru drepturile copilului. În urma analizării celui de al cincilea raport periodic al României, Comitetul ONU a luat notă de progresul înregistrat de la ultima evaluare în mai multe domenii privind drepturile copilului. Totodată, Comitetul ONU a atras atenția statului român privind necesitatea adoptării unor măsuri urgente în domenii importante: alocarea resurselor; discriminarea împotriva copiilor de etnie romă; neglijarea, exploatarea sexuală și abuzul; copiii privați de un mediu familial; copiii cu dizabilități; serviciile de sănătate.

ONU a reamintit indivizibilitatea și interdependența drepturilor consfințite prin Convenție, fiind subliniată importanța tuturor recomandărilor incluse în observațiile finale.

În continuare, prezentăm o sinteză a principalelor concluzii și recomandări ale Comitetului ONU:

A. Măsuri generale de implementare **Recomandări anterioare**

Comitetul recomandă statului român să ia măsurile necesare pentru luarea în considerare a acelor recomandări anterioare ale Comitetului ONU din 2009, care fie nu au fost implementate deloc, fie insuficient, în special recomandările referitoare la copiii lipsiți de un mediu familial și la violența împotriva copiilor.

Legislația

Comitetul recomandă să se ia toate măsurile necesare pentru implementarea Convenției și să se asigure resursele umane, tehnice și financiare necesare acesteia.

¹ Committee on the Rights of the Child – Concluding observations on the fifth periodic report of Romania CRC/C/ROU/CO/5, publicat la 13 iulie 2017.

Coordonarea

Având în vedere slaba coordonare dintre ministere, organizațiile membre ale Consiliului coordonator pentru protecția și promovarea drepturilor copilului și adopție afiliat pe lângă Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, Comitetul ONU recomandă ca pentru o mai bună funcționare a Autorității Naționale și a Consiliului coordonator, Autoritatea Națională să fie trecută în responsabilitatea Primului Ministru și să i se aloce resurse umane, tehnice și financiare pentru o coordonare eficientă a activităților legate de implementarea Convenției la nivel național, regional și local.

Alocarea Resurselor

Comitetul este preocupat de faptul că procesul de bugetare al statului român nu oferă în mod special alocări bugetare transparente pentru copii în sectoarele relevante, inclusiv fonduri pentru indicatori și sisteme de urmărire la toate nivelurile, precum și alocări bugetare destinate copiilor aflați în situații marginalizate și vulnerabile: copiii romi, copiii cu dizabilități și cei din mediul rural. Comitetul este îngrijorat de faptul că, în ciuda creșterii economice recente, statul nu reușește să acorde resursele adecvate pentru sănătate, educație și protecție socială.

Referindu-se la comentariul său general nr. 19(2016) privind bugetarea publică pentru realizarea drepturilor copilului, Comitetul recomandă ca aceasta să includă perspectiva drepturilor copilului și să specifice alocări clare destinate copiilor în sectoarele relevante precum și destinate indicatorilor specifici și unui sistem de urmărire, monitorizare și evaluarea eficacității și echității în distribuirea resurselor alocate pentru punerea în aplicare a Convenției.

Resurse adecvate trebuie alocate și serviciilor din domeniul sănătății, educației și sistemelor de protecție socială a copiilor. De asemenea, este necesară descentralizarea distribuirii resurselor la nivel local și național.

Colectarea datelor

Comitetul ONU reiterează recomandările sale anterioare (a se vedea CRC/C/ROM/CO/4, para. 18) și mai recomandă ca statul român să-și îmbunătățească rapid sistemul de colectare a datelor, asigurându-se că acoperă toate domeniile Convenției și că datele sunt defalcate pe criterii de vârstă, sex, dizabilitate, locație geografică, origine etnică, istorie socio-economică și statutul migrator, pentru a facilita analiza situației tuturor copiilor, în special a celor aflați în situații de vulnerabilitate. De asemenea, mai recomandă și evaluarea impactului măsurilor luate și asigurarea accesului la datele existente.

Diseminarea, campaniile de conștientizare-sensibilizare și instruirea

Comitetul reamintește recomandările anterioare (a se vedea CRC/C/ROM/CO/4, para. 20) și încurajează organizarea de cursuri de instruire și formare în mod sistematic, precum și sensibilizarea cu privire la drepturile copilului în rândurile celor care lucrează cu și pentru copii, astfel încât să fie cunoscute pe scară largă toate prevederile Convenției, iar acestea să fie înțelese atât de copii cât și de părinții lor.

Cooperarea cu societatea civilă

Comitetul solicită statului român să implice în mod eficient societatea civilă, inclusiv organizațiile neguvernamentale și organizațiile pentru copii în elaborarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea legislației, politicilor, planurilor și programelor legate de drepturile copilului și să dezvolte un sistem transparent de contractare a organizațiilor societății civile pentru furnizarea de servicii sociale care să vină în completarea eforturilor Guvernului.

Definiția copilului

Se recomandă modificarea legislației astfel încât să se înlăture acele excepții din lege care permit căsătoriile pentru fete cu vârste sub 18 ani.

B. Principii generale (art. 2, 3, 6 și 12)

Nediscriminarea

Comitetul ONU își exprimă îngrijorarea cu privire la copiii din categoriile vulnerabile (copii de etnie romă, cei cu dizabilități, cei solicitanți de azil sau refugiați, cei din mediul rural etc.) care se confruntă cu discriminarea în ceea ce privește

accesul la educație, servicii de sănătate, angajarea în muncă și obținerea unui nivel de trai decent.

Comitetul recomandă urgentarea implementării legislației relevante privind discriminarea, inclusiv prin asigurarea unei monitorizări adecvate și a unui mecanism de înregistrare și procesare a petițiilor. De asemenea se recomandă mai multe campanii educative care să abordeze problema stigmatizării și discriminării copiilor romi, ai celor cu dizabilități, a fetelor din categorii vulnerabile, ale copiilor de refugiați sau azilanți etc., evitându-se agravarea fenomenului de segregare.

Interesul superior al copilului

Comitetul recomandă statului român să se asigure că noua legislație este evaluată în raport cu interesele copiilor și că este actualizat procesul de formare a specialiștilor care lucrează cu copiii și pentru copii, pentru a se asigura că principiul interesului superior al copilului este înțeles clar și implementat corect.

Dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare

Având în vedere și recomandarea sa anterioară (a se vedea CRC/C/ROM/CO/4, para 31) Comitetul recomandă să fie abordate:

- a) cauzele care stau la baza mortalității infantile, a copilului și a mamei, inclusiv privarea socială și economică și inegalitatea;
- b) creșterea numărului de servicii sociale integrate furnizate la nivelul comunității;
- c) reducerea inegalităților dintre zonele urbane și cele rurale și efectele negative ale discriminării asupra accesului la serviciile de bază.

Respectarea opiniilor copilului

Referindu-se la comentariul său general nr. 12(2009) privind dreptul copilului de a fi audiat, Comitetul recomandă să se asigure că opiniile copiilor sunt luate în considerare, în conformitate cu articolul 12 al Convenției, în familie, în școli, în instanțe și în toate procesele administrative și de altă natură relevante, printre altele prin adoptarea unei legislații adecvate, formarea profesioniștilor, stabilirea de activități specifice în școală și sensibilizarea generală.

Se recomandă statului român să ofere sprijin suplimentar Consiliului Național al Studenților pentru sporirea capacității de a facilita participarea copiilor la nivel local, județean și național, pre-

cum și asigurarea de către statul român a unei legislații care să permită și să sprijine adolescenții în organizarea de asociații și grupuri formale, inclusiv în afara școlii.

C. Drepturi și libertăți civile (articolele 7, 8 și 13-17)

Înregistrarea nașterii

Comitetul recomandă îmbunătățirea serviciilor comunitare pentru a se asigura că toți copiii inclusiv cei din mediul rural au acces fără întârziere la înregistrarea nașterii.

Protecția vieții private

Comitetul recomandă, deși este binevenită adoptarea deciziei Consiliului Național al Audiovizualului nr. 220/2011, ca statul să-și consolideze eforturile, în cooperare cu mass-media, pentru protejarea și respectarea vieții private a copiilor de toate vârstele.

Accesul la informații adecvate

Având în vedere comentariul său general nr. 16(2013) referitor la obligațiile statului privind impactul sectorului de afaceri asupra drepturilor copilului, Comitetul ONU recomandă ca România să își consolideze eforturile de a proteja copiii de informațiile și produsele dăunătoare și de riscurile mediului online, să garanteze dreptul la accesul la informații adecvate pentru toți copiii, inclusiv pentru cei care locuiesc în zone îndepărtate/rurale, în conformitate cu vârsta și maturitatea lor.

D. Violența împotriva copiilor (art. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 37 (a) și 39)

La acest capitol sunt numeroase recomandări ale Comitetului ONU pentru statul român, referitoare la:

Pedeapsa corporală

Comitetul recomandă ca statul român să se asigure că interdicția pedepsei corporale este aplicată în mod corespunzător în toate situațiile și este monitorizată în mod corespunzător. Precum și promovarea unor forme pozitive, non-violente și participative de educare și creștere a copiilor prin intermediul programelor și campaniilor de sensibilizare. Totodată, infractorii trebuie să fie aduși în fața autorităților administrative și judiciare competente.

Abuzul, neglijarea și exploatarea sexuală

Este exprimată preocuparea Comitetului privind toleranța generală a violenței sub diferite forme, inclusiv abuzul verbal și psihologic; capacitățile limitate ale sistemului public de a identifica, raporta și aborda cazurile de violență, abuz și neglijare a copiilor, precum și de exploatare sexuală, într-o manieră transsectorială;

Comitetul ONU își exprimă îngrijorarea cu privire la formele severe de violență care se presupune că au loc în sistemul de îngrijire a copiilor, în special violența față de copiii cu dizabilități. Referindu-se la comentariul său general nr. 13(2011) privind dreptul copilului la protecție împotriva oricărei forme de violență și luând notă de obiectivul 16.2 al Agendei de dezvoltare durabilă privind eliminarea abuzului, exploatării, traficului și a tuturor formelor de violență împotriva copiilor.

Comitetul recomandă: ca statul român să acorde prioritate măsurilor de prevenire a tuturor acestor grave încălcări ale drepturilor copilului; organizarea de campanii de conștientizare pentru profesioniștii care lucrează cu copii și pentru publicul larg pe tema diferitelor tipuri de violență și abuzuri, în vederea schimbării unor mentalități și comportamente neadecvate față de copii.

Este necesară furnizarea de suficiente resurse umane și financiare pentru mecanismele de identificare, raportare, prevenire și monitorizare a cazurilor de violență și abuz, inclusiv în custodia poliției, în detenție, la școală și la domiciliu, precum și consolidarea unor programe de reintegrare a copiilor victime.

Practici dăunătoare

În ceea ce privește practica pe scară largă a căsătoriilor timpurii în mediul rural, Comitetul recomandă să se desfășoare campanii de sensibilizare cu privire la numeroasele consecințe negative ale căsătoriei copilului.

E Mediul familial și îngrijirea alternativă (articolele 5, 9-11, 18 (1) și (2), 20-21, 25 și 27 (4))

Copiii lipsiți de mediul familial

Comitetul este preocupat de: numărul semnificativ al copiilor aflați în îngrijire instituțională,

și de situația copiilor din grupurile cele mai dezavantajate, copiii din familii sărace, copiii romi, copiii cu dizabilități; absența unor mecanisme adecvate pentru identificarea copiilor în situații de risc și a serviciilor de intervenție timpurie; precum și de convingerea că unor copii, în special celor cu dizabilități, le-ar fi „mai bine” dacă sunt separați de familiile lor, fapt ce duce la plasarea inutilă a unora dintre aceștia în sistemul de protecție a copilului;

Comitetul își exprimă îngrijorarea cu privire la sprijinul psihosocial insuficient pentru copiii instituționalizați, în special pentru cei cu dizabilități, formarea insuficientă a asistenților sociali și a personalului din centrele de plasament, precum și lacunele din sistemul de protecție a copilului;

Rămâne încă necorespunzătoare monitorizarea copiilor instituționalizați și investigarea rapoartelor de abuz fizic și sexual, inclusiv a traficului de copii în scopul exploatării sexuale. De asemenea se acordă insuficient sprijin pentru copiii care părăsesc îngrijirea, inclusiv pentru cei cu dizabilități.

Comitetul atrage atenția asupra Liniilor directe pentru îngrijirea alternativă a copiilor (Rezoluția Adunării Generale 64/142) și subliniază că sărăcia financiară și materială – nu este o justificare suficientă pentru înlăturarea unui copil din îngrijirea părintească, pentru plasarea unui copil în îngrijire alternativă sau pentru prevenirea reintegrării sociale a copilului. În acest sens, Comitetul recomandă statului român să stabilească un sistem de evaluări individuale și să caute soluții care să fie în interesul superior al copilului; să pună în aplicare Planul de dezinstituționalizare pentru copiii aflați în îngrijire de tip rezidențial și să asigure tranziția lor către îngrijirea în comunitate (recomandare făcută și în 2016) prin punerea în aplicare a unui sistem de monitorizare puternic și prin accelerarea plasării în îngrijirea familială;

În cazul copiilor romi și ai celor cu dizabilități este necesar: să se asigure garanții și criterii clare pe baza nevoilor și intereselor superioare ale copilului, pentru a determina dacă un copil trebuie plasat în îngrijire alternativă; să se monitorizeze calitatea îngrijirii în cadrul acestor instituții de plasament inclusiv prin furnizarea de

canale accesibile pentru raportarea, monitorizarea și remediarea abuzurilor; Să se acorde sprijin copiilor care părăsesc instituțiile de plasament, inclusiv celor cu dizabilități, pentru a le permite să se reintegreze în societate prin asigurarea accesului la locuințe, servicii juridice, de sănătate și sociale adecvate, precum și la oportunități de formare profesională și educațională.

Adopția

Comitetul recomandă statului român: urgențarea alocării unor resurse adecvate pentru implementarea Legii adopției; să dezvolte în continuare programe prin care să se reducă concepțiile greșite privind adopția copiilor cu dizabilități severe și a copiilor romi; să asigure accesul copiilor la adopția internațională.

F. Dizabilitatea, sănătatea de bază și bunăstarea (art.6, 18 (3), 23, 24, 26, 27 (1) – (3) și 33)

Comitetul își exprimă îngrijorarea față de faptul că România nu are un model al dizabilității bazat pe drepturile omului și că nu există o politică națională privind dizabilitatea care să se adreseze în mod specific copiilor. Statul român trebuie să organizeze colectarea de date privind copiii cu dizabilități, să facă datele ușor accesibile și să dezvolte un sistem eficient de diagnosticare a handicapului, care este necesar pentru instituirea unor politici și programe adecvate pentru copiii cu dizabilități. Cu privire la educația incluzivă, Comitetul subliniază faptul că în România copiii sunt încă plasați în instituții și clase specializate. Profesorii și profesioniștii au nevoie de formare adecvată pentru a putea oferi sprijinul necesar acestor copii.

Cu privire la dreptul la sănătate, se atrage atenția asupra accesului limitat la asistența medicală, inclusive asistența medicală sexuală și reproductivă și programele de detectare și intervenție timpurie pentru copiii cu dizabilități.

Referindu-se la comentariul său general nr. 9(2006) privind drepturile copiilor cu dizabilități, Comitetul își reiterează recomandarea anterioară (a se vedea CRC/C/ROM/CO/4, punctul 61) și îndeamnă statul să elaboreze o politică națională privind dizabilitatea, dintr-o perspectivă a drepturilor omului, care să se adreseze în mod specific copiilor cu dizabilități și să aibă drept scop

asigurarea participării depline în societate și includerea problemelor legate de copiii cu dizabilități în prioritățile pentru perioada 2017–2020;

Se recomandă asigurarea unor resurse umane și financiare suficiente pentru punerea în aplicare a Strategiei privind drepturile persoanelor cu dizabilități și a incluziunii romilor și pentru Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Dizabilități pentru a-și îndeplini mandatul în mod eficient.

Este necesară elaborarea unor măsuri pentru o educație incluzivă și realizarea unor campanii de sensibilizare destinate funcționarilor, publicului larg și familiilor pentru combaterea stigmatizării și prejudecăților împotriva copiilor cu dizabilități.

Comitetul este preocupat de: rata crescută a mortalității infantile și a copiilor sub 5 ani, creșterea nivelului deficitului nutrițional sever la copiii sub 5 ani și numărul mare de copii și adolescenți care mor de cancer; numărul femeilor însărcinate care nu au acces la servicii prenatale medicale, în special la mamele din comunitățile vulnerabile; scăderea ratelor de vaccinare și apariția unui număr mare de cazuri de boli care pot fi prevenite prin vaccinare; numărul mamelor și copiilor de etnie romă care continuă să nu aibă acces la îngrijirea medicală maternă și adecvată.

Referindu-se la comentariul său general nr. 15(2013) privind dreptul copilului de a se bucura de cel mai înalt nivel de sănătate, Comitetul recomandă: să se aloce resurse umane și financiare adecvate pentru a asigura punerea în aplicare integrală a Strategiei naționale în domeniul sănătății pentru perioada 2014-2020 și pentru a consolida și spori sprijinul acordat noilor mediatori sanitari în comunitățile de romi; să aloce resurse adecvate pentru a asigura implementarea completă a Strategiei HIV/SIDA și a planului de acțiune; să se pună în aplicare standardele Codului internațional de comercializare a înlocuitorilor de lapte matern, să informeze publicul despre cele mai bune practici în alăptare, iar mamele să fie informate cu privire la alăptare și cei „zece pași pentru alăptarea eficientă” program dezvoltat de UNICEF și de OMS; se recomandă îmbunătățirea accesului la tratamentul cancerului pentru copii și adolescenți.

G. Activități educaționale, de agrement și culturale (articolele 28, 29, 30 și 31)

Educația, inclusiv formarea profesională și îndrumarea

Referindu-se la comentariul său general nr. 1 (2001) privind obiectivele educației și luând în considerare obiectivul 4.1 al Obiectivelor de dezvoltare durabilă privind toate fetele și băieții care completează educația primară și secundară gratuită, echitabilă și de calitate, Comitetul recomandă: asigurarea implementării Legii învățământului (2011) prin asigurarea finanțării adecvate și instituirea unor mecanisme de monitorizare și evaluare a impactului Strategiilor naționale asupra educației și a altor măsuri educaționale; îmbunătățirea accesului la educație în zonele rurale, pentru copiii din familiile sărace; facilitarea includerii copiilor romi în învățământul de masă; îmbunătățirea accesului la educația de calitate în zonele rurale și pentru copiii din familii sărace, inclusiv accesul la învățământul preșcolar, secundar și cel superior; includerea copiilor romi în învățământul de masă la toate nivelurile, inclusiv educația preșcolară, să se elaboreze programe cu mecanisme de monitorizare și evaluare pentru reducerea ratelor de abandon școlar și să dezvolte și să promoveze formarea profesională calificată pentru a spori abilitățile copiilor și adolescenților, în special a celor care abandonează școala;

Totodată, Comitetul recomandă să se ia măsurile necesare pentru a îmbunătăți calitatea educației și pentru a oferi formare calitativă profesorilor, cu un accent special pe zonele rurale; să se furnizeze resursele financiare necesare pentru transportul școlar, să fie eliminate costurile ascunse ale educației și să fie îmbunătățite condițiile sanitare din școli; precum și adoptarea unor măsuri pentru prevenirea și intervenția în cazuri de violență școlară.

Dezvoltarea din primii ani ai copilăriei

Luând notă de obiectivul 4.2 al Obiectivelor de dezvoltare durabilă, statul trebuie să se asigure că toate fetele și băieții au acces la dezvoltarea, îngrijirea și educația preșcolară de calitate. Referindu-se la comentariul său general nr. 7 (2005), Implementarea drepturilor copilului din primii ani ai copilăriei, Comitetul recomandă ca

statul să dezvolte și să aloce resurse financiare suficiente pentru a realiza politici și programe cuprinzătoare pentru copilăria timpurie, inclusiv pentru sănătate, îngrijire și educație în primii ani, acordând o atenție specială zonelor rurale și copiilor romi.

H. Măsuri speciale de protecție (articolele 22, 30, 32-33, 35-36, 37 (b) – (d), 38, 39 și 40)

Solicitanții de azil și copiii refugiați

Comitetul recomandă statului român: îmbunătățirea practicilor administrative pentru a asigura măsuri adecvate de protecție pentru copiii solicitanți de azil și refugiați, inclusiv pentru reprezentanții legali calificați (tutorii), existența unor proceduri adecvate de evaluare a vârstei care să ia în considerare caracteristicile psihologice și maturitatea copiilor;

Se mai recomandă și clarificarea legislației și a politicilor administrative existente pentru a se asigura că sunt disponibile măsuri adecvate de îngrijire alternativă pentru copiii care caută azil și pentru refugiați. Aceste măsuri trebuie să ia în considerare opiniile și interesele superioare ale copilului.

Procedurile trebuie revizuite regulat; să se aibă în vedere adoptarea unei legislații suplimentare care să abordeze barierele practice care împiedică accesul copiilor care solicită azil și al refugiaților la educație, cum ar fi scurtarea timpului dintre depunerea unei cereri de azil și înscrierea la școală, creșterea numărului de ore și a calității cursurilor de limbi străine.

Exploatarea economică, inclusiv munca copiilor

Comitetul își reiterează recomandarea anterioară (a se vedea CRC/C/ROM/CO/4, paragraful 83) și îndeamnă statul român să ia toate măsurile necesare pentru a pune în aplicare legislația muncii existentă, și pentru a pune pe deplin în aplicare Convenția privind vârsta minimă din 1973 (nr. 138) și Convenția Organizației Internaționale a Muncii din 1999 (nr. 182);

Să ia măsuri eficiente pentru: a preveni munca copiilor, în special în agricultură, construcții și acasă, precum și cerșitul pe stradă a copiilor și să integreze aceste deziderate în strategiile și planurile de acțiune relevante sectoriale și intersectoriale; creșterea numărului programelor

de formare pentru inspectorii de muncă și numărul acestora pentru a se asigura o bună monitorizare a practicilor de ocupare a forței de muncă.

Copiii străzii

Comitetul își reiterează recomandarea anterioară (vezi CRC/C/ROM/CO/4, paragraful 85) și îndeamnă România să se asigure că cei aflați pe străzi primesc tot sprijinul necesar, în special reintegrarea în familie sau plasarea în îngrijire alternativă, educație, acces la servicii sociale, documentație națională de identificare, spații sigure și sprijin, precum și servicii de prevenire și reabilitare în legătură cu abuzul de droguri.

Vânzarea, traficul și răpirea

Comitetul recomandă statului român: să identifice victimele traficului de persoane în rândul populațiilor vulnerabile și să le acorde servicii adecvate de reabilitare și consiliere; să realizeze programe de instruire specializată și să aloce resurse sporite profesioniștilor care lucrează cu copii victime ale traficului.

De asemenea, este necesar să se intensifice eforturile de sensibilizare și de sporire a competenței judecătorilor și procurorilor în materie de familie în raport cu standardele naționale și internaționale existente, precum și să respecte interesul superior al copilului în procedurile judiciare relevante pentru traficul de ființe umane, luând în considerare nevoile specifice de protecție ale copiilor victime ale traficului; urmărirea infractorilor în conformitate cu dispoziții relevante din Codul Penal și sensibilizarea celor care aplică legea cu privire la aplicarea strictă a acesteia; investigarea tuturor cazurilor de trafic de copii și vânzarea de copii.

Administrarea justiției juvenile

Comitetul îndeamnă statul român să instituie cu îndrăzneală și proceduri mai specializate pentru minori, cu resurse adecvate, să desemneze judecători specializați pentru copii și care să beneficieze de formare corespunzătoare; să se asigure asistență juridică copiilor aflați în conflict cu legea într-un stadiu incipient al procedurii și pe parcursul procedurilor judiciare; să se promoveze măsuri de tratare a copiilor acuzați că au încălcat legea penală fără a se recurge la proceduri judiciare, să se aplice judicios probațiunea, medierea, consilierea sau serviciul în folosul comunității;

ori de câte ori este posibil, să folosească măsuri alternative la condamnare și să se asigure că detenția este utilizată în ultimă instanță și pentru cea mai scurtă perioadă posibilă, iar aceasta să fie evaluată și revizuită în mod regulat în vederea retragerii condamnării.

I. Ratificarea Protocolului Opțional privind o procedură de comunicare

Comitetul recomandă, în vederea consolidării în continuare a respectării drepturilor copilului, să ratifice Protocolul opțional la Convenția privind drepturile copilului.

J. Ratificarea instrumentelor internaționale privind drepturile omului

Comitetul recomandă ca România, în vederea consolidării în continuare a împlinirii drepturilor copilului, să ia în considerare ratificarea următoarelor instrumente fundamentale ale drepturilor omului cărora nu este încă parte:

– Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și ale membrilor familiilor acestora;

– Convenția internațională pentru protecția tuturor persoanelor împotriva dispariției forțate.

Comitetul îndeamnă statul român să își îndeplinească obligațiile de raportare în temeiul Protocolului Opțional privind implicarea copiilor în conflictele armate și al Protocolului Opțional

privind vânzarea copiilor, prostituția infantilă și pornografia infantilă, CRC/C/ROU/CO/513 ale căror rapoarte sunt amânate.

K. Cooperarea cu organismele regionale

Comitetul recomandă cooperarea cu Consiliul Europei cu privire la punerea în aplicare a Convenției și a altor instrumente privind drepturile omului, atât în România, cât și în celelalte state membre ale Consiliului Europei.

Implementarea și raportarea, monitorizarea și diseminarea

Comitetul recomandă României să ia toate măsurile necesare pentru a se asigura că recomandările conținute în prezentele observații finale sunt puse în aplicare pe deplin. De asemenea, Comitetul recomandă ca cel de-al cincilea raport periodic, răspunsurile scrise la lista de probleme și prezentele observații finale să fie disponibile pe scară largă.

Mecanismul național de raportare și monitorizare

Comitetul recomandă statului român să instituie un mecanism național de raportare și monitorizare având capacitatea de a se consulta în mod sistematic cu instituțiile naționale în domeniul drepturilor omului și cu societatea civilă.

CONCLUZIILE ȘI RECOMANDĂRILE COMITETULUI ONU PENTRU ELIMINAREA DISCRIMINĂRII FAȚĂ DE FEMEI CU PRIVIRE LA ROMÂNIA¹

În cadrul celei de a 67-a sesiuni a fost realizată evaluarea periodică a României privind implementarea Convenției ONU pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor.

Raportul Comitetului ONU cuprinde o serie de observații și recomandări de ordin general, dar și cu privire la teme specifice: accesul femeilor la justiție, problema stereotipurilor, violența împotriva femeilor, traficul și exploatarea sexuală, reprezentarea politică, educația, piața muncii, sănătatea, situația femeilor din mediul rural, femeile migrante, femeile care se confruntă cu discriminarea multiplă, căsătoria și relațiile de familie.

În continuare prezentăm o sinteză a principalelor concluzii și recomandări ale Comitetului ONU:

Recomandări generale

Parlamentului României îi revine un rol crucial în implementarea Convenției. Puterea legislativă trebuie să ia toate măsurile pentru ca recomandările acestei sesiuni a Comitetului ONU pentru eliminarea discriminării față de femei să fie puse în aplicare până la următoarea raportare din 2021.

În privința vizibilității și a invocării Convenției în legislația națională, Comitetul își exprimă îngrijorarea cu privire la faptul că nu este invocată Convenția în mod direct, nu este îndeajuns de aplicată în România de către instanțele de judecată și nici nu este cunoscută de către public. De asemenea nu există date statistice privind femeile care și-au susținut dreptul la nediscriminare și la egalitate invocând fie prevederile Convenției, fie legislația națională în domeniu. Acest fapt indică o slabă cunoaștere a Convenției și Protocolului opțional din partea

celor care lucrează în justiție și de către femei în general. De aceea Comitetul recomandă statului să întreprindă cursuri de formare pentru personalul din justiție (avocați, procurori, judecători) pentru invocarea Convenției în justiție atunci când este vorba despre discriminarea femeilor. Totodată statul trebuie să desfășoare campanii de informare a femeilor cu privire la drepturile lor.

Statul român trebuie să îmbunătățească colectarea datelor pentru toate domeniile. Aceste date sunt foarte importante pentru că oferă instrumentele de identificare eficientă a cazurilor de discriminare multiplă și de măsurare a impactului politicilor și strategiilor pentru egalitatea de gen.

Accesul la justiție

Statul român trebuie să implementeze campanii de informare a femeilor asupra dreptului lor de a se adresa justiției în caz de discriminare și violență. Principala problemă identificată de Comitet este lipsa de încredere a femeilor în sistemul judiciar, stigmatizarea lor de către reprezentanții statului, precum și lipsa de informații. Din această cauză există un număr foarte mic de plângeri penale, în cazuri de violență psihologică, hărțuire sexuală sau viol marital.

Statul român nu asigură posibilitatea femeilor cu venituri scăzute să acceseze măsurile de protecție oferite de lege. Toate cazurile de violență asupra femeilor trebuie investigate eficient, iar agresorii să fie pedepsiți în funcție de gravitatea faptelor.

Pentru ca femeile să se poată simți în siguranță atunci când se adresează justiției, Statul este obligat să nu mai facă publică identitatea victimelor sau martorilor și să asigure programe și asistență pentru protecția acestora. În prezent, numele victimelor sunt publicate online în cadrul procesului de obținere a ordinului de protecție.

Mecanisme naționale de promovare a femeilor

Se recomandă consolidarea activității Agenției Naționale pentru Șanse Egale pentru Femei și

¹ Committee on the Elimination of Discrimination against Women – Concluding observations on the combined seventh and eighth periodic reports of Romania, CEDAW/C/ROU/CO/7-8, publicat la 24 iulie 2017.

Bărbați prin alocarea unor resurse umane, tehnice și financiare adecvate și prin introducerea unor mecanisme eficiente de monitorizare și raportare privind Legea nr. 202/2002 atât la nivel central cât și local. De asemenea, se recomandă o mai bună colaborare cu societatea civilă pe această temă, precum și aplicarea unor sancțiuni în caz de neconformare.

În formularea noii strategii naționale privind egalitatea de gen să se ia în considerare prezentele recomandări:

În noua strategie privind egalitatea de gen și măsuri privind violența domestică, dar și în toate strategiile guvernamentale viitoare, să se aplice principiul transversalității, așa cum este definit acesta prin Legea nr. 202/2002 prin integrarea politicilor de gen și prin alocarea unor resurse financiare adecvate. De asemenea, să se desemneze persoane de contact pentru probleme de gen în ministere și instituțiile relevante la nivel local, național și regional.

Să se adopte în cooperare cu organizațiile de femei, un plan național de acțiune pentru implementarea Rezoluției Consiliului de Securitate 1325(2000) privind femeile, pacea și securitatea.

Stereotipuri și practici dăunătoare

Deoarece în manualele școlare din România mai există încă stereotipuri discriminatorii de gen și etnice, se recomandă revizuirea acestor manuale, educația de gen va trebui să devină materie obligatorie în curriculum, fiind necesară și formarea corespunzătoare a cadrelor didactice.

Comitetul și-a exprimat îngrijorarea cu privire la imaginile stereotipe și degradante în care sunt portretizate femeile în mass-media, mai ales femeile române.

Reapariția recentă a discursului stereotip al unor personalități politice sau religioase în legătură cu drepturile la sănătate sexuală și reproductivă ale femeilor sunt amplificate prin afișarea de imagini stereotipe privind rolurile și responsabilitățile femeilor și bărbaților în societate și în familie prin intermediul mijloacelor de informare în masă.

Căsătoriile înainte de 18 ani sau căsătoriile forțate au un impact negativ asupra școlarizării fetelor de etnie romă. De aceea statul român trebuie să elimine din legislație excepțiile care

permit căsătoriile înainte de 18 ani și să asigure pedepsirea celor care perpetuează această practică dăunătoare.

Violența împotriva femeilor

Comitetul apreciază prezentarea în Parlament a proiectului de lege pentru armonizarea legislației naționale privind violența împotriva femeilor cu prevederile Convenției de la Istanbul, dar își exprimă îngrijorarea cu privire la lipsa datelor privind numărul plângerilor și al deciziilor judecătorești privind discriminarea împotriva femeilor. Printre problemele care trebuie remediate se numără: lipsa de monitorizare a situațiilor în care ordinul de protecție este încălcat de către agresor, faptul că ordinul de protecție poate fi emis doar dacă victima prezintă un certificat medico-legal; nu sunt investigate de către poliție toate cazurile în care agresorul continuă să hărțuiască victima. Statul român nu asigură la nivel național un număr suficient de adăposturi pentru victimele violenței domestice, iar accesul la consiliere juridică și psihologică rămâne restrâns.

Comitetul recomandă necesitatea introducerii de urgență în legislație a ordinelor de Protecție emise de Poliție, pe lângă cele emise de instanțele de judecată. De asemenea, se recomandă implementarea unor măsuri pentru prevenirea retragerii plângerii penale de către victime; asigurarea sesizării din oficiu pentru cazurile de violență; eliminarea oricăror proceduri de mediere pentru cazurile de violență domestică.

O altă recomandare este și să se garanteze accesul gratuit la asistență juridică în procedurile legate de ordinea de protecție, să se îmbunătățească colaborarea dintre polițiști și lucrătorii sociali în investigarea violenței împotriva femeilor și fetelor și să se ia măsuri împotriva hărțuirii și a încălcării ordinului de protecție.

Adăposturi pentru victimele violenței domestice trebuie să fie disponibile pe tot teritoriul țării și să aibă capacitatea de a oferi accesul gratuit la servicii medicale și consiliere psihologică.

Traficul și exploatarea sexuală

Comitetul recomandă adoptarea unei noi strategii împotriva Traficului de persoane care să aibă

în vedere îmbunătățirea situației socio-economice a femeilor pentru a elimina vulnerabilitatea de a fi traficate. Strategia trebuie să cuprindă atât modalități de identificare a victimelor potențiale, cât și facilitarea reintegrării victimelor. O atenție specială trebuie acordată grupurilor vulnerabile: femeile din mediul rural, femeile de etnie romă, migrante, fete și femei abuzate sexual sau de rețele de cerșetorie. Se mai recomandă încurajarea raportării cazurilor de violență prin garantarea anonimității victimei.

Statul trebuie să asigure consolidarea capacității în ceea ce privește traficul, identificarea victimelor și modalitățile de abordare a acestora pentru judecători, procurori, ofițeri de poliție, polițiști de frontieră și inspectori de muncă și introducerea de inspecții proactive pentru identificarea victimelor traficului la locul de muncă și la agențiile de recrutare.

Statul român trebuie să garanteze victimelor accesul la adăposturi, la servicii de sănătate, și de consiliere juridică, precum și asistență psihologică, inclusiv prin finanțarea organizațiilor neguvernamentale care oferă aceste servicii.

Trebuie armonizate prevederile Codului Civil și Codului Penal astfel încât prostituția să fie legalizată iar lucrătoarele sexuale să nu mai fie amendate.

Comitetul a luat act cu îngrijorare de refuzul autorităților locale de a elibera acte de identitate pentru femeile lucrătoare sexuale. Fără acte de identitate aceste femei sunt lipsite de servicii de protecție socială și le este dificil să se integreze pe piața muncii. Statul român trebuie să asigure eliberarea actelor de identitate și să sancționeze autoritățile locale care refuză acest lucru.

Se mai recomandă colectarea și analiza datelor statistice privind exploatarea femeilor prin prostituție; suspendarea amenzilor administrative pentru aceste femei; organizarea de cursuri pentru judecători, procurori, polițiști, funcționari publici privind noile prevederi ale Codului Penal legate de prostituție.

Trebuie căutate cauzele care stau la baza exploatarea acestor femei și fete prin prostituție. Printre aceste cauze se numără și sărăcia. Femeilor trebuie să li se ofere alte alternative de obținere a unor venituri, programe de alfabetizare

și educație de la o vârstă fragedă dar și programe de reintegrare socială pentru cele care doresc să înceapă o nouă viață.

Participarea și reprezentarea femeilor în viața politică și publică

Comitetul recomandă să se analizeze cauzele principale care împiedică participarea femeilor în viața publică și politică și să se elaboreze strategii care să înlăture aceste bariere, în special pentru femeile care aparțin unor minorități etnice. Luând notă de faptul că România are încă o reprezentare scăzută a femeilor în Parlament, ministere, primării, consilii locale, comitetul recomandă o creștere a numărului femeilor aflate în posturi de conducere în instituții de stat și în administrația centrală și locală, în spiritul egalității de șanse și al participării echitabile a femeilor și bărbaților în posturi de conducere. Se precizează că trebuie implementat un mecanism care să monitorizeze aceste aspecte.

Statul român trebuie să adopte cotele de gen pentru asigurarea parității de gen în rândul candidaților politici. Este recomandată alternarea pe listele electorale a candidaților femei și bărbați și evitarea plasării sistematice a femeilor pe locurile neeligibile.

Se recomandă: furnizarea unor cursuri de formare pentru femei privind abilitățile de conducere și adoptarea de măsuri speciale temporare, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) din Convenție și cu Recomandarea generală nr. 25(2004) a Comitetului privind măsurile temporare speciale; introducerea de stimulente și sancțiuni pentru a asigura respectarea prevederilor legale în vigoare pentru accelerarea participării femeilor în viața politică și publică și consolidarea rolului de monitorizare al Agenției Naționale pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați în această privință.

Educație

O atenție specială trebuie acordată îmbunătățirii infrastructurii școlare în mediul rural, inclusiv în zonele cu populație minoritară și zonele unde trăiesc comunități care se confruntă cu sărăcia, pentru a reduce diferențele sociale în accesarea educației obligatorii dar și pentru a

preveni și elimina segregarea la clasă. Rata mare de abandon școlar și rezultatele școlare mai slabe pentru populația romă și pentru populația săracă măresc riscul de excluziune socială și de sărăcie.

Este necesară o mai bună instruire a cadrelor didactice privind drepturile femeilor și egalitatea de gen. Este urgentă revizuirea manualelor școlare pentru a cuprinde referințe la rolul istoric al femeilor și contribuțiile lor culturale și științifice. În prezent, atât manualele școlare cât și unii profesori perpetuează stereotipurile de gen.

Eliminarea stereotipurilor și barierelor care le împiedică pe fete să acceseze domenii de studii masculinizate, precum știința și tehnologia. Remedierea situației actuale, prin care deși mai multe femei decât bărbați sunt înscrise în învățământul universitar, acest lucru nu se reflectă pe piața muncii unde femeile rămân sub-reprezentate.

Piața muncii

Crearea mai multor oportunități pentru femei pe piața muncii, în special în zonele rurale, să se garanteze participarea acestora la sistemul de pensii, accelerarea punerii în aplicare a planurilor de promovare a repartizării egale a responsabilităților interne și familiale între bărbați și femei și creșterea numărului de servicii accesibile și facilități de îngrijire de calitate a copiilor în întreaga țară.

Rata șomajului este mai ridicată la femei, mai ales femeile rome și femeile din mediul rural. Acest lucru, împreună cu împărțirea inechitabilă a muncii domestice, alături de lipsa creșelor și grădinițelor, rezultă în pensii mai mici sau deloc pentru femei.

Statul român trebuie să se asigure că este respectată plata egală la muncă de valoare egală. Deși există legislație în domeniu, încă persistă diferența de remunerare între femei și bărbați.

Trebuie să e asigurată o participare crescândă a femeilor în consiliile de administrație ale marilor companii private, prin introducerea unor cote în cazul companiilor listate la Bursa de Valori București.

Statul român trebuie să dezvolte un sistem sigur și confidențial pentru depunerea plângerilor referitoare la hărțuirea sexuală și discriminarea de gen la locul de muncă.

Trebuie luate măsuri corective pentru îmbunătățirea accesului femeilor la împrumuturi și credite.

Femeile migrante

Comitetul este preocupat de rapoartele privind abuzul, formele contemporane de sclavie și exploatarea sexuală a femeilor române care sunt lucrătoare agricole sezoniere în Italia, precum și exploatarea forței de muncă a femeilor chineze în industria textilă din România.

Comitetul recomandă să se dezvolte o politică de migrație a forței de muncă în condiții de siguranță pentru a proteja drepturile omului și drepturile femeilor migrante, în conformitate cu recomandarea generală nr. 26 (2008) a Comitetului privind lucrătorii migranți femei și să consolideze capacitatea și mandatul inspectorilor care efectuează inspecții informale la locuri de muncă, cum ar fi gospodăriile particulare, ca reacție la primirea unor acuzații credibile de încălcări grave ale standardelor de muncă.

De asemenea, încurajează Statul să ratifice Convenția privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora și Convenția OIM privind lucrătorii locali din 2011 (nr. 189).

Sănătatea

Comitetul își exprimă îngrijorarea privind accesul limitat la servicii de sănătate al femeilor rome, femeilor cu dizabilități, femeilor migrante, femeilor care trăiesc cu virusul HIV/SIDA, femeilor fără adăpost, femeilor în vârstă. Închiderea spitalelor, mai ales în zonele rurale, exodul personalului medical, lipsa echipamentelor moderne, lipsa serviciilor comunitare, lipsa asigurărilor medicale pentru multe categorii sociale, sunt cauze care explică cifrele mari pentru mortalitatea maternă, mortalitatea infantilă, cancerul de sân, sarcinile la adolescente.

Este necesară asigurarea accesului la servicii de sănătate și de planificare familială, precum și la servicii de sănătate sexuală și reproductivă, în special în zonele rurale, pentru femei gravide, femei în vârstă, femei cu dizabilități, femei migrante și femei rome, inclusiv prin reformarea sistemului de sănătate și luând în considerare

îndrumarea tehnică a Oficiului Înaltului Comisar al Organizației Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului privind aplicarea unei abordări bazate pe drepturile omului la punerea în aplicare a politicilor și programelor de reducere și prevenire a mortalității și a morbidității la copii sub 5 ani.

Să se asigure accesul tuturor femeilor la servicii de sănătate a reproducerii și planificare familială. Statul trebuie să introducă în programa școlară predarea obligatorie a noțiunilor despre educație privind sexualitatea și drepturi reproductive, incluzând educația despre contracepție, infecții cu transmitere sexuală, violență sexuală și violență domestică.

Comitetul subliniază importanța accesului neîngrădit la avort în condiții de siguranță și își exprimă îngrijorarea privind clauza de conștiință ridicată de unii medici și unele spitale. Legislația trebuie să interzică instituțiilor medicale să se folosească de clauza de conștiință, să definească clar contextul în care medicii o pot invoca și să se asigure că femeile sunt îndrumate către alt personal medical.

Statul trebuie să sporească gradul de conștientizare cu privire la mijloacele de contracepție și la drepturile reproductive și de sănătate și să garanteze disponibilitatea și accesibilitatea formelor moderne de contracepție pentru toate femeile și fetele, inclusiv cele din grupurile dezavantajate.

Femeile din mediul rural

Trebuie sporite eforturile de a asigura accesul adecvat al femeilor din mediul rural la apă potabilă, igienă, canalizare, servicii de transport și la alte servicii de bază.

Se recomandă elaborarea unor programe de conștientizare pentru femeile, fetele, bărbații și băieții din mediul rural cu privire la participarea egală a femeilor și fetelor în viața publică și politică, pentru a preveni și a depăși stereotipurile discriminatorii de gen și pentru a elimina violența împotriva femeilor din mediul rural.

Femeile care se confruntă cu forme de discriminare multiplă.

Discriminarea multiplă nu este recunoscută ca atare de legislația națională. Este urgent ca toate

instituțiile statului să țină cont de acest tip de discriminare în toate strategiile propuse.

Se recomandă ca statul să asigure accesul la educație, servicii sociale, la asistență medicală și la asigurări pentru femeile rome, femeile migrante, femeile cu dizabilități și femeile care trăiesc cu HIV/ SIDA, în vederea accelerării realizării egalității de fond pentru acele grupuri care continuă să se confrunte cu forme de discriminare multiplă.

Statul român trebuie să asigure monitorizarea și pedepsirea discursului care incită la ură să colaboreze cu societatea civilă și cu mijloacele de informare în masă pentru a promova imagini pozitive ale femeilor aparținând grupurilor etnice minoritare, femeilor migrate și refugiate.

Comitetul a luat act de situația femeilor rome, care se confruntă cu discursul motivat de ură din partea unor politicieni, cu abuzuri din partea poliției, cu forme de discriminare din partea unor asistenți sociali, sau cu segregarea în maternități și cere statului român să monitorizeze și să sancționeze astfel de comportamente.

Sunt necesare măsuri imediate pentru identificarea copiilor fără acte de identitate pentru a se putea asigura înregistrarea legală a tuturor copiilor, mai ales a copiilor romi, astfel încât să le fie asigurat și acestora accesul la educație, sănătate, servicii sociale și cetățenie.

Comitetul își exprimă îngrijorarea pentru situația femeilor și fetelor cu dizabilități, care suferă de pe urma instituționalizării forțate și a abuzurilor care în unele cazuri chiar le pot provoca moartea. Statul român trebuie să modifice legislația națională conform Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și să pună accentul pe incluziunea fetelor și femeilor cu dizabilități, pe asigurarea unei vieți independente, accesul adecvat la sistemul de sănătate și la sistemul de protecție socială astfel încât să fie evitată instituționalizarea și să se faciliteze raportarea cazurilor de abuz și violență.

Căsătorie și relațiile familiale

Statul român trebuie să ia măsuri legislative pentru a proteja interesele economice ale femeilor în cazul cuplurilor care trăiesc împreună fără a fi căsătorite.

Trebuie abordată în mod adecvat evaluarea nevoilor speciale ale femeilor și copiilor atunci când se hotărăște custodia copilului în cazurile de violență domestică.

Se recomandă înființarea unui mecanism care să ia în considerare capacitatea de a obține venituri și potențialul uman al fiecăruia dintre soții care se despart și care cer custodia copilului, mecanism care să analizeze și segregarea femeii pe motive de sex pe piața muncii și faptul că de multe ori femeile muncesc mai mult decât sunt plătite.

Colectarea și analizarea datelor statistice

Se recomandă o îmbunătățire a colectării și analizării datelor statistice, dezagregate pe sex,

etnie, dizabilitate, vârstă, mediile urban sau rural precum și alți factori relevanți, necesari pentru identificarea unor tendințe în timp, inclusiv cazuri de discriminare multiplă. De asemenea, este necesară o evaluare a impactului și eficienței politicilor și programelor de integrare a politicilor privind egalitatea de gen. Comitetul cere ca astfel de date să fie incluse în următorul raport de țară.

În acest sens, Comitetul atrage atenția statului asupra recomandării sale generale nr. 9 (1989) referitoare la datele statistice privind situația femeilor și încurajează statul să solicite asistență tehnică din partea agențiilor relevante ale sistemului Națiunilor Unite și să-și sporească colaborarea cu asociațiile de femei care ar putea contribui la asigurarea colectării de date exacte.

COMITETUL ONU PENTRU DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI – COMENTARIU GENERAL PRIVIND ARTICOLUL 19: VIAȚA INDEPENDENTĂ ȘI INTEGRAREA ÎN COMUNITATE

I. Introducere

1. Persoanelor cu dizabilități li s-au negat de-a lungul istoriei opțiunile personale și individuale precum și controlul asupra tuturor aspectelor vieții lor. Despre mulți s-a presupus că sunt incapabili să trăiască independent în cadrul unor comunități alese de ei înșiși. Sprijinul nu există sau este legat de aranjamente speciale ale modului de trai iar infrastructura în cadrul comunității nu se bucură de design universal. Resursele se investesc în instituții în loc să fie destinate dezvoltării posibilității ca persoanele cu dizabilități să trăiască independent în cadrul comunității. Toate acestea au condus la abandonare, dependența de familie, instituționalizare, izolare și segregare.

2. Articolul 19 din Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități recunoaște dreptul egal al tuturor persoanelor cu dizabilități de a trăi independent și de a fi integrate în comunitate, cu libertatea de a alege și de a deține controlul asupra vieții proprii. La baza sa stă principiul central al drepturilor omului potrivit căruia toate ființele umane se nasc egale în demnitate și drepturi și fiecare viață are aceeași valoare.

3. Articolul 19 accentuează că persoanele cu dizabilități sunt subiect de drept și deținătoare de drepturi. Principiile generale ale Convenției (art. 3), îndeosebi cel al respectului pentru demnitatea inerentă, autonomia și independența individului (art. 3 (a)), precum și cel al participării depline și efective și al integrării în societate (art. 3 (c)), stau la baza dreptului de a trăi independent și de a fi integrat în comunitate. Și alte principii consacrate în Convenție sunt esențiale pentru interpretarea și aplicarea articolului 19.

4. Viața independentă și integrarea în comunitate sunt idei care din punct de vedere istoric au izvorât de la persoane cu dizabilități ce și-au afirmat cu hotărâre controlul asupra modului în

care doreau să trăiască creând forme de sprijin care să le compenseze dizabilitatea, cum ar fi asistența personală, și cerând ca facilitățile din cadrul comunității să fie în acord cu prerogativele designului universal.

5. În Preambulul Convenției, statele părți au recunoscut că multe persoane cu dizabilități trăiesc în sărăcie și au accentuat nevoia de a aborda problema impactului sărăciei. Costurile excluderii sociale sunt mari deoarece aceasta perpetuează dependența și prin aceasta amestecul în libertățile individuale. Excluderea socială are drept consecință stigmatul, segregarea și discriminarea, care pot duce la violență, exploatare, abuz care vin să se adauge la stereotipiile ce conduc la un ciclu al marginalizării persoanelor cu dizabilități. Politicile și planurile de acțiune concrete pentru integrarea socială a persoanelor cu dizabilități, inclusiv prin promovarea dreptului acestora la viață independentă (articolul 19), reprezintă un mecanism rentabil de asigurare a exercitării drepturilor, a dezvoltării durabile și a reducerii sărăciei.

6. Comentariul general de față urmărește să vină în ajutorul statelor părți pentru implementarea articolului 19 și îndeplinirea obligațiilor ce decurg din Convenție. El se ocupă în primul rând de obligația de a asigura fiecărui individ exercițiul dreptului la viață independentă și de a fi integrat în comunitate, dar are legătură și cu alte prevederi. Articolul 19 îndeplinește un rol aparte fiind unul dintre articolele cu cea mai largă acoperire și cu cele mai multe intersecții din Convenție și trebuie avut în vedere ca fiind esențial pentru implementarea tuturor articolelor Convenției.

7. Articolul 19 are implicații asupra drepturilor civile și politice precum și asupra drepturilor economice, sociale și culturale și este un exemplu al interconexiunii, interdependenței și indivizibilității tuturor drepturilor omului.

Dreptul la viață independentă și integrare în comunitate nu poate fi realizat decât dacă sunt îndeplinite toate drepturile economice, civile, sociale și culturale consfințite în acest document normativ. Dreptul internațional al drepturilor omului impune obligații dintre care unele sunt cu efect imediat iar altele pot fi îndeplinite în mod progresiv.¹ Realizarea deplină face totodată necesare schimbări care este posibil să trebuiască să fie făcute în etape, indiferent despre care dintre drepturile civile și politice sau sociale, economice și culturale este vorba.

8. Articolul 19 reflectă diversitatea abordărilor culturale ale traiului omenesc și este astfel conceput încât conținutul său să nu fie tributary unor anumite norme și valori culturale. A trăi în mod independent și a fi integrat în comunitate sunt concepte ale traiului omenesc pe tot cuprinsul globului, aplicabile în contextul dizabilității. Ele înseamnă exercitarea libertății de opțiune și de control asupra deciziilor care afectează viața cuiva la valorile maxime ale nivelului de autodeterminare și de interdependență în cadrul societății. Realizarea acestui drept trebuie să fie efectivă în contexte economice, sociale, culturale și politice diferite. Dreptul de a trăi în mod independent și de a fi integrat în societate se referă la toate persoanele cu dizabilități, indiferent de rasă, culoare, origine, sex, sarcină și maternitate, stare civilă, familie sau carieră, identitate de gen, orientare sexuală, limbă, religie, opinie politică sau de altă natură, origine națională, etnică, indigenă sau socială, statutul de emigrant, solicitant de azil sau refugiat, asociere cu un membru al unei minorități naționale, statutul economic sau proprietate, starea de sănătate, genetică sau altă predispoziție de boală ereditară și de vârstă sau de orice alt statut.

9. Dreptul din articolul 19 are rădăcini adânci în dreptul internațional al drepturilor omului. Declarația Universală a Drepturilor Omului accentuează în articolul 29 (1) asupra interdependenței dintre dezvoltarea personală a individului și aspectul social al apartenenței la comunitate: „Individul are îndatoriri față de

¹ Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale (CESCR), Comentariul general nr. 3: Natura obligațiilor statelor părți (art. 2, alin. 1 al Pactului), 14 decembrie 1990, E/1991/23, alin. 1-2.

comunitate, numai în cadrul acesteia fiind posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale”. Articolul 19 își are rădăcinile în drepturi civile și politice precum și economice, sociale și culturale: dreptul la libertatea de mișcare și la libertatea de a-și alege locul de rezidență (art. 12 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice) și dreptul la un nivel de trai adecvat, inclusiv la îmbrăcăminte, hrană și locuință adecvate (art. 11 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale) precum și dreptul la comunicare elementară constituie fundamentul dreptului de a trăi în mod independent și de a fi integrat în comunitate. Libertatea de mișcare, nivelul de trai adecvat precum și capacitatea de a înțelege și de a i se înțelege propriile preferințe, alegeri și decizii, reprezintă condiții indispensabile pentru demnitatea umană și libera dezvoltare a unei persoane.²

10. Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor accentuează asupra egalității dintre femei și bărbați și condamnă discriminarea împotriva femeilor în toate formele sale (art. 1). Convenția reafirmă egalitatea dintre femei și bărbați în probleme juridice, inclusiv capacitatea juridică și oportunitățile de exercitare a acestei capacități (art. 15 (2)). Ea cere de asemenea statelor părți să recunoască aceleași drepturi în legătură cu legea referitoare la mișcarea persoanelor și libertatea de a-și alege locul de rezidență și domiciliul (art. 15 (4)).

11. Articolul 9 (1) din Convenția cu privire la drepturile copilului cere statelor părți „să ia măsuri pentru ca niciun copil să nu fie separat de părinții săi împotriva voinței acestora, exceptând situația în care autoritățile competente decid, sub rezerva revizuirii judiciare și cu respectarea legilor și a procedurilor aplicabile, că această separare este în interesul superior al copilului”. Statele părți la Convenție „vor acorda ajutor corespunzător părinților și reprezentanților legali ai copilului în exercitarea responsabilității care le revine în legătură cu creșterea copilului” așa cum garantează articolul 18 (2). În plus, articolul

² Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 22; Comitetul Drepturilor Omului, Comentariul general nr. 27, alin. 1; Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale, Comentariul general nr. 4, ali. 7.

20 stabilește că „copilul care este, temporar ori permanent, lipsit de mediul său familial sau care, pentru protejarea intereselor sale, nu poate fi lăsat în acest mediu are dreptul la protecție și asistență speciale din partea statului (Art. 20 (1)), iar „statele părți, în conformitate cu legislația lor națională, vor asigura protecție alternativă pentru un astfel de copil” (Art. 20 (2)). Îngrijirea alternativă acordată pe motiv de dizabilitate ar fi discriminatorie.

12. Articolul 23 (1) stabilește în continuare că toți copiii cu dizabilități trebuie să se bucure de o viață trăită în demnitate în condiții care să asigure dependența de sine și să înlesnească participarea activă în cadrul comunității. Comitetul pentru drepturile copilului și-a exprimat îngrijorarea față de numărul mare de copii cu dizabilități plasați în instituții și a îndemnat statele părți [să reducă acest număr] prin programe de dezinstituționalizare care să le sprijine capacitatea de a trăi în sânul propriei familii, al familiei extinse sau al familiei de împrumut.³

13. Egalitatea și nediscriminarea sunt principii fundamentale ale dreptului internațional al drepturilor omului și sunt consfințite de toate instrumentele de bază din domeniul drepturilor omului. În Comentariul său general nr. 5, Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale subliniază că „segregarea și izolarea realizate prin impunerea unor bariere sociale” constituie o discriminare. El accentuează totodată în legătură cu articolul 11 că dreptul la un nivel de trai adecvat presupune nu doar a avea acces egal la hrană adecvată, la o locuință accesibilă și alte cerințe materiale de bază, ci și disponibilitatea unor servicii de sprijin și a unor dispozitive și tehnologii asistive care să respecte în totalitate drepturile persoanelor cu dizabilități.⁴

14. Articolul 19 precum și conținutul Comentariului general de față trebuie de asemenea să ghideze și să sprijine implementarea Noii Agende Urbane (Habitat III) și ca parte integrantă a Agendei 2030 pentru Dezvoltare și a Obiectivelor Dezvoltării Durabile. Noua Agendă

³ Comitetul pentru drepturile copilului, Comentariul general nr. 9 (2006), Drepturile copiilor cu dizabilități, CRC/C/GC/9, 27 februarie 2007, alin. 47.

⁴ Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale, Comentariul general nr. 5, alin. 15 și alin. 48-49.

Urbană pledează pentru o viziune a orașelor și a așezărilor umane în care toate persoanele se bucură de drepturi și oportunități egale prin promovarea unor orașe și așezări umane incluzive, juste, sigure, sănătoase, accesibile, cu costuri în limitele posibilităților, flexibile și durabile. În legătură cu articolul 19 din Convenție, ODD 10.2*, emanciparea și promovarea incluziunii sociale, economice, și politice pentru toți, ca și ținta 11.1, asigurarea pentru toți a accesului la o locuință adecvată, sigură și cu costuri în limitele posibilităților precum și a unor servicii în limitele posibilităților, sunt de o deosebită importanță.

15. Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități a constatat progrese în deceniul trecut în privința implementării articolului 19. Totuși, Comitetul observă că există o discontinuitate între obiectivele și spiritul articolului 19 și nivelul implementării sale. Printre barierele care rămân de depășit se numără următoarele:

(a) Negarea capacității juridice, fie prin legi și practici formale sau în fapt prin punerea luării deciziei privind locul și modul de trai în sarcina altei persoane;

(b) Sprijin social și modalități de protecție inadecvate care să asigure viața independentă în cadrul comunității;

(c) Cadrul juridic și alocații de la buget inadecvate menite să asigure asistență personală și sprijin individualizat;

(d) Instituționalizare fizică și reglementată, inclusiv a copiilor și tratament forțat în toate formele sale;

(e) Lipsa strategiilor și planurilor de dezinstituționalizare precum și investirea de fonduri în instituții de îngrijire;

(f) Atitudini negative, stigmate și stereotipii care împiedică integrarea persoanelor cu dizabilități în comunitate și accesul la asistența oferită;

(g) Idei greșite despre dreptul de a trăi independent în cadrul comunității;

(h) Lipsa de servicii și facilități puse la dispoziție, acceptabile, în limitele posibilităților materiale, accesibile și adaptabile, în domenii precum transportul, îngrijirea sănătății, școli,

* Obiectivele Dezvoltării Durabile (ODD) au, la rândul lor, mai multe ținte (targets, în limba engleză) și indicatori. (n.tr.)

spații publice, locuințe, teatre, cinematografe, bunuri și servicii precum și în clădirile publice;

(i) Lipsa de mecanisme de monitorizare adecvate pentru asigurarea implementării corespunzătoare a articolului 19, inclusiv participarea organizațiilor reprezentative ale persoanelor cu dizabilități;

(j) Insuficienta preocupare pentru dizabilitate atunci când se repartizează alocațiile bugetare; și

(k) Descentralizare necorespunzătoare, care are drept urmare disparități între autoritățile locale și șanse inegale de a trăi în mod independent în cadrul comunității în statul parte respectiv.

II Conținutul normativ al articolului 19

A. Definiții

16. În Comentariul general de față se aplică următoarele definiții:

(a) Viață independentă: viață independentă/a duce o viață independentă înseamnă că indivizilor cu dizabilități li se pun la dispoziție toate mijloacele necesare care să le permită să-și exercite alegerea și controlul asupra vieții proprii și să ia toate deciziile care privesc viața lor. Autonomia personală și autodeterminarea sunt fundamentale pentru viața independentă, incluzând accesul la transport, la informație, la comunicare și la asistență personală, locul de rezidență, rutina zilnică, obiceiuri, loc de muncă decent, relații personale, îmbrăcăminte, nutriție, igienă și îngrijirea sănătății, drepturi religioase, culturale precum și sexuale și reproductive. Aceste activități se leagă de dezvoltarea identității și personalității unei persoane: unde locuim, cu cine, ce mâncăm, dacă ne place să stăm în pat să dormim sau să ne culcăm noaptea târziu, dacă să stăm în casă sau să ieșim din casă, dacă să avem o față de masă și lumânări pe masă, dacă să avem animale de companie sau să ascultăm muzică. Astfel de acțiuni și decizii reprezintă cine suntem. Viața independentă este o parte esențială a autonomiei și libertății individului și nu înseamnă neapărat a trăi de unul singur. De asemenea, nu trebuie interpretată doar ca abilitatea de a-și desfășura activitățile zilnice prin propriile puteri. Mai degrabă, ar trebui considerată drept libertatea de a alege și de a deține controlul, în concordanță cu respectul pentru demnitatea inerentă și autonomie individuală, așa cum este consfințită

în articolul 3 (a) din Convenție. Independența ca formă a autonomiei personale înseamnă că persoana cu dizabilități nu este privată de șansa de a avea propriile alegeri și de a deține controlul în ceea ce privește modul personal de viață și activitățile zilnice.

(b) A fi integrat în comunitate: Dreptul de a fi integrat în comunitate se leagă de principiul integrării și participării depline și efective în cadrul societății așa cum este consfințit, printre altele, în articolul 3 (c) din Convenție. El implică a trăi o viață socială deplină și a avea acces la toate serviciile oferite publicului și la serviciile de sprijin oferite persoanelor cu dizabilități pentru a le permite să fie pe deplin integrate și să participe în toate sferele vieții sociale. Aceste servicii pot, printre altele, să se refere la locuință, transport, cumpărături, educație, loc de muncă, activități recreative și toate celelalte facilități și servicii oferite publicului, inclusiv mass-media de socializare. Dreptul include de asemenea a avea acces la toate măsurile și evenimentele din viața politică și culturală a comunității, printre altele la întruniri publice, evenimente sportive, festivaluri culturale și religioase și la orice altă activitate la care persoana cu dizabilități dorește să participe.

(c) Loc și mod de viață independente: Atât viața independentă cât și a fi integrat în comunitate se referă la un spațiu de trai în afara instituțiilor rezidențiale de toate felurile. Nu este vorba „numai” despre a trăi într-o anumită clădire sau într-un anume cadru, ci este vorba, în primul rând și mai ales, despre a-ți pierde posibilitatea de a avea alegerile tale personale și autonomia ca urmare a impunerii unui anume mod de viață și a unui anume cadru în care să-ți duci traiul. Nici instituțiile mari, cu peste o sută de rezidenți, nici căminele mai mici, cu cinci până la opt indivizi, nici măcar căminele individuale nu pot fi numite locuri și moduri de trai independente dacă au alte elemente definitorii ale instituțiilor sau ale instituționalizării. Deși cadrele instituționalizate pot diferi ca mărime, denumire și mod de înființare, există anumite elemente definitorii, cum ar fi: obligativitatea împărțirii cu alții a asistenților și imposibilitatea sau posibilitatea limitată de a influența în privința persoanei pe care trebuie s-o accepți să-ți fie asistent, izolarea și segregarea față de viața independentă din

cadrul comunității, lipsa controlului asupra deciziilor de zi cu zi, imposibilitatea de a alege cu cine să locuiești, rigiditatea rutinei indiferent de voința și preferințele personale, faptul că un grup de persoane aflate sub o anumită autoritate desfășoară în același loc activități identice, abordarea paternală în asigurarea serviciilor, supravegherea spațiului în care își duc traiul și de asemenea, de regulă, o disproporție în privința numărului de persoane care trăiesc în același spațiu. Spațiile de trai instituționalizate pot oferi persoanelor cu dizabilități un oarecare grad de liberă alegere și control, totuși, aceste alegeri se limitează la aspecte specifice ale traiului și nu schimbă caracterul segregacionist al instituțiilor. Politicile de dezinstituționalizare necesită prin urmare implementarea de reforme structurale, care merg dincolo de incinta spațiului instituționalizat. Căminele mari sau mici sunt în special periculoase pentru copii, pentru care nu există înlocuitor al nevoii de a crește într-o familie. Instituțiile „tip familial” sunt tot instituții și nu pot înlocui îngrijirea de către o familie.

(d) Asistență personală: Asistența personală se referă la sprijin uman direcționat către persoană/organizat în funcție de „beneficiar”, pus la dispoziția unei persoane cu dizabilități, și este un instrument pentru viața independentă. Deși modalitățile de asistență personală pot varia, există anumite elemente care le deosebesc de alte tipuri de asistență personală, și anume:

(i) Fondurile pentru asistența personală trebuie asigurate pe baza unor criterii personalizate și trebuie să țină cont de standardele de drepturile omului privind un loc de muncă decent. Fondurile trebuie să fie controlate de către și alocate pentru persoana cu dizabilități cu scopul de a acoperi cheltuielile pentru orice asistență este necesară. Trebuie să aibă la bază o evaluare a nevoilor personale și să țină cont de circumstanțele de viață ale individului. Serviciile individualizate nu trebuie să ducă la reducerea bugetului și/sau mărirea salariilor personalului;

(ii) Serviciul este controlat de către persoana cu dizabilități, înseamnă că persoana respectivă poate fie să contracteze serviciul de la o varietate de furnizori, fie să acționeze ca angajator. Persoanele cu dizabilități au opțiunea de a-și personaliza propriul serviciu, adică, de

a concepe în ce constă serviciul și de a decide de către cine, cum, când, unde și în ce mod se oferă serviciul precum și să dea instrucțiuni și să îndrume furnizorii de servicii;

(iii) Asistența personală este o relație de tip persoană-cu-persoană. Asistenții personali trebuie recrutați, pregătiți și supravegheați de persoana căreia i se acordă asistență personală. Asistenții personali nu trebuie „folosiți în comun cu altcineva” fără consimțământul deplin și liber exprimat al persoanei căreia i se acordă asistență personală. Folosirea în comun a asistenților personali poate limita și împiedica participarea voluntară și spontană în cadrul comunității; și

(iv) Autogestionarea modului de desfășurare a serviciului. Persoanele cu dizabilități care necesită asistență personală pot alege după bunul plac în ce măsură să dețină controlul asupra modului de desfășurare a serviciului conform condițiilor lor de viață și preferințelor. Chiar dacă responsabilitățile „angajatorului” sunt excluse din contract, persoana cu dizabilități rămâne întotdeauna în centrul deciziilor cu privire la asistența acordată, trebuind să fie chestionată în legătură cu preferințele sale, iar acestea trebuie respectate. Controlul asupra asistenței personale se poate exercita și prin sprijinirea luării deciziilor.

17. Furnizorii de servicii de sprijin adesea își prezintă în mod greșit serviciul de sprijin oferit folosind termeni ca „independent” sau „viață integrată în comunitate” precum și „asistență personală” cu toate că în practică aceste servicii nu îndeplinesc cerințele impuse de articolul 19. „Soluțiile la pachet” obligatorii, care printre altele leagă oferirea unui serviciu anume de un alt serviciu, presupun ca două sau mai multe persoane să-și ducă traiul în comun sau limitează oferirea serviciului doar la un spațiu special amenajat. Conceptul de asistență personală în care persoana cu dizabilități nu dispune de autodeterminare totală și control personal total trebuie considerat ca nefiind în concordanță cu articolul 19. Persoanelor cu nevoi de comunicare complexe, inclusiv cele care folosesc mijloace de comunicare neconvenționale (adică o comunicare prin mijloace nonfigurative, inclusiv prin expresia feței, poziția corpului și prin vocalizări) trebuie să li se acorde sprijinul adecvat care să le permită să-și dezvolte și să transmită indicațiile lor,

deciziile lor, alegerile și/sau preferințele lor, iar acestea trebuie să le fie recunoscute și respectate.

B. Articolul 19 – ce anume acoperă

18. Articolul 19 reafirmă nediscriminarea și recunoașterea dreptului egal al persoanelor cu dizabilități de a duce o viață independentă integrată în comunitate. Pentru ca să se poată realiza dreptul acestor persoane de a duce o viață independentă, cu opțiuni egale cu ale celorlalți și de a fi integrate în comunitate, statele părți trebuie să ia măsuri efective și adecvate pentru a înlesni exercitarea deplină a dreptului precum și integrarea și participarea deplină a persoanelor cu dizabilități în comunitate.

19. Articolul acoperă două concepte, care sunt clar menționate în titlul său: dreptul la o viață independentă și dreptul de a fi integrat în comunitate. Câtă vreme dreptul la o viață independentă se referă la o dimensiune individuală, ca dreptul negativ de a se emancipa fără negarea accesului și a oportunităților, dreptul de a fi integrat în comunitate implică o dimensiune socială, ca dreptul pozitiv de dezvoltare a unor medii incluzive. Acest drept așa cum este consfințit în articolul 19 acoperă ambele concepte.

20. Articolul 19 se referă explicit la toate persoanele cu dizabilități. Nici privarea totală sau parțială de indiferent ce „grad” de capacitate juridică și nici amploarea sprijinului necesar nu pot fi invocate pentru a se nega sau a se limita dreptul persoanelor cu dizabilități la o viață independentă și la o viață independentă integrată în comunitate.

21. Când se apreciază că sunt foarte multe persoane cu dizabilități care au nevoie de servicii personale, statele părți adesea consideră că instituțiile sunt singura soluție, în special atunci când se consideră că serviciile personale sunt „prea costisitoare” sau că persoana cu dizabilități este „incapabilă” să trăiască în afara cadrului instituționalizat. Persoanele cu dizabilități intelectuale, mai ales cele cu cerințe de comunicare complexe, printre altele, sunt adesea evaluate ca fiind incapabile să trăiască în afara unui cadru instituționalizat. O astfel de gândire este contrară articolului 19, care extinde dreptul de a duce o viață independentă și integrată în comunitate la toate persoanele cu dizabilități,

indiferent de nivelul capacității lor intelectuale, de capacitatea lor de a se descurca singure sau de nevoia lor de sprijin.

22. Toate persoanele cu dizabilități trebuie să aibă libertatea de a opta să fie active și să aparțină oricărei culturi pe care o aleg, și trebuie să dispună de aceleași posibilități de opțiuni și control asupra propriei vieți de care dispun și ceilalți membri ai societății. Persoanele tinere cu dizabilități nu trebuie obligate să trăiască în spații special amenajate destinate persoanelor vârstnice cu dizabilități și viceversa.

23. Persoanele cu dizabilități de toate genurile sunt titulare de drept și se bucură de protecție egală conferită de articolul 19. Trebuie luate toate măsurile pentru asigurarea deplinei dezvoltări, evoluții și emancipări a femeilor. Persoanele LGBTQI cu dizabilități trebuie să se bucure de protecție egală în baza articolului 19 și prin urmare să se bucure de respectarea relațiilor lor personale. Mai mult, dreptul de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate include protecția persoanelor cu dizabilități care aparțin oricărui grup de vârstă, grup etnic, castă, minoritate lingvistică și/sau religioasă precum și oricărui grup de persoane migrante, azilanți sau refugiați.

C. Articolul 19 (a)

24. A alege și a decide cum, unde și cu cine să locuiești este ideea centrală a dreptului de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate. Alegerea individuală, prin urmare, nu se limitează doar la locul de rezidență, ci include toate aspectele organizării traiului unei persoane: programul și rutina de zi cu zi precum și modul și stilul de viață al unei persoane, care acoperă sfera privată și pe cea publică, atât în ce privește viața de zi cu zi cât și pe termen lung.

25. Adesea, persoanele cu dizabilități nu-și pot exercita alegerea din lipsă de opțiuni. Așa stau lucrurile, de exemplu, dacă sprijinul informal venit din partea familiei este singura opțiune, dacă sprijinul nu există în afara instituțiilor, dacă o locuință proprie este inaccesibilă sau sprijinul nu este acordat în cadrul comunității, și când sprijinul este acordat doar în forme specifice de rezidență cum ar fi cămine sau instituții pentru grupuri.

26. Mai mult, este posibil ca persoanele cu dizabilități să nu-și poată exercita alegerea individuală datorită lipsei de informații accesibile privind varietatea opțiunilor disponibile și/sau datorită restricțiilor legislative ce decurg din legile tutelei sau norme ori decizii legislative similare care nu permit persoanelor cu dizabilități să-și exercite capacitatea juridică. Chiar dacă nu există legi formale, alte persoane, cum ar fi familia, îngrijitorii sau autoritățile locale, își exercită uneori controlul și restrâng alegerile individului acționând ca locuitori de decidenți.

27. Personalitatea juridică și reprezentarea juridică stau la baza realizării vieții independente integrate în comunitate pentru persoanele cu dizabilități. Articolul 19 se leagă, așadar, de recunoașterea și exercitarea personalității juridice și a capacității juridice așa cum este înscris în articolul 12 al Convenției, și explicat în continuare în Comentariul general nr. 1 (2014) al Comitetului cu privire la recunoașterea egală în fața legii. Mai mult, el se leagă de interzicerea cu desăvârșire a detenției pe bază de dizabilitate, așa cum este înscris în Articolul 14 și dezvoltat în respectivul îndrumar.⁵

D. Articolul 19 (b)

28. Serviciile de sprijin individualizate trebuie considerate un drept și nu o formă de îngrijire medicală, socială sau de caritate. Pentru multe persoane cu dizabilități, accesul la o serie de servicii de sprijin individualizat este o precondiție pentru o viață independentă integrată în comunitate. Persoanele cu dizabilități au dreptul de a alege serviciile și furnizorii de servicii după nevoile lor personale și după preferințele lor personale, iar sprijinul individualizat este cel care trebuie să fie suficient de flexibil pentru a se adapta cerințelor „beneficiarilor” și nu invers. Aceasta implică obligația statelor părți de a se asigura că există un număr suficient de specialiști calificați care sunt capabili să identifice soluții practice pentru înlăturarea barierelor din calea unei vieți

⁵ Vezi Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, Îndrumar legat de articolul 14 din Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități: dreptul la libertatea și securitatea persoanelor cu dizabilități. Adoptat în cea de-a 14-a sesiune a Comitetului, ținută în septembrie 2015.

independente integrate în comunitate conform cu cerințele și preferințele fiecărui individ.

29. Subparagraful (b) precizează diferite servicii individualizate, care intră în această categorie a serviciilor de sprijin. Ele nu se limitează la servicii din cadrul căminului, ci trebuie totodată să poată fi extinse în sfera găsirii unui loc de muncă, a educației și a participării la viața politică și culturală, servicii de sprijin care întăresc calitatea de părinte și capacitatea de a avea contacte cu rudele și cu alte persoane, participarea la viața politică și culturală, odată ce [sunt asigurate] interesele și activitățile de relaxare, precum și călătoriile și recreerea.

30. Dacă serviciile de sprijin individualizat pot varia ca denumire, tip sau fel în funcție de specificul cultural, economic și geografic al statului parte, toate serviciile de sprijin trebuie astfel concepute pentru a susține viața integrată în comunitate preîntâmpinând izolarea și segregarea față de ceilalți din cadrul comunității și trebuie de fapt să fie adecvate acestui scop. Este important ca ținta acestor servicii de sprijin să fie realizarea deplinei integrări în comunitate. Așadar, nicio formă instituționalizată de servicii de sprijin, care segregă și limitează autonomia personală, nu este permisă de articolul 19 (b).

31. Este bine de reținut că toate serviciile de sprijin trebuie să fie astfel concepute și oferite încât să susțină scopul general al normei: integrarea și participarea deplină, individualizată, bazată pe propria opțiune și efectivă precum și viața independentă.

E. Articolul 19 (c)

32. Serviciile și facilitățile menționate în această secțiune a articolului sunt servicii și facilități specifice persoanelor fără dizabilități destinate întregii populații a comunității. Ele acoperă o gamă largă de servicii, cum ar fi asigurarea de locuințe, biblioteci publice, spitale, școli, mijloace de transport, magazine, piețe, muzee, Internet, mass-media de socializare și alte asemenea facilități și servicii. Acestea trebuie să fie disponibile, universal accesibile, acceptabile și adaptabile pentru toate persoanele cu dizabilități din cadrul comunității.

33. Accesibilitatea facilităților, bunurilor și serviciilor din cadrul comunității, precum și

exercitarea dreptului la găsirea unui loc de muncă accesibil incluziv, la educație și la sănătate sunt condiții esențiale pentru integrarea și participarea persoanelor cu dizabilități în cadrul comunității. Diferitele programe de dezinstituționalizare au demonstrat că închiderea instituțiilor, indiferent de dimensiunile lor, și relocarea ocupanților acestora în cadrul comunității nu este suficientă prin sine însăși. Astfel de reforme trebuie însoțite de ample programe de dezvoltare a serviciilor și a comunității, inclusiv programe de informare. Reformele structurale menite să îmbunătățească accesibilitatea în ansamblu în cadrul comunității pot reduce cererea de servicii specifice care se adresează dizabilității.

34. În ceea ce privește aspectul material, articolul 19 acoperă accesul la o locuință sigură și adecvată, servicii individuale și facilități și servicii în cadrul comunității. Accesul la o locuință înseamnă posibilitatea celui cu dizabilități de a opta să trăiască în cadrul comunității așa cum este el. Articolul 19 nu este implementat cum se cuvine dacă locuința este asigurată doar în zone special proiectate și aranjate astfel încât persoanele cu dizabilități trebuie să locuiască în aceeași clădire, în același complex sau în același perimetru. Locuințele accesibile, care asigură un spațiu de locuit și persoanelor cu dizabilități, care trăiesc singure sau ca parte a unei familii, trebuie să fie disponibile în număr suficient, în toate zonele rezidențiale ale comunității pentru a asigura persoanelor cu dizabilități dreptul și posibilitatea de a alege. În acest scop sunt necesare construcții rezidențiale noi, lipsite de obstacole, precum și rețușarea structurilor rezidențiale existente astfel încât și acestea să devină lipsite de obstacole. În plus, trebuie ca persoanele cu dizabilități să-și poată permite astfel de locuințe.

35. Serviciile de sprijin trebuie să fie puse la dispoziție astfel încât toate persoanele cu dizabilități care trăiesc în zone urbane sau rurale să poată ajunge la ele în siguranță din punct de vedere fizic și geografic. Ele trebuie să fie la prețuri accesibile, ținând cont și de persoanele cu dizabilități care dispun de venituri mici. Ele trebuie totodată să fie acceptabile, adică să respecte nivelurile standard de calitate și să țină cont de genul, vârsta și cultura beneficiarului.

36. Serviciile de sprijin individualizate care nu permit alegerea personală și deținerea controlului nu asigură viața independentă integrată în comunitate. Adesea se oferă persoanelor cu dizabilități servicii de sprijin combinate – servicii rezidențiale și servicii de sprijin (oferite combinate „la pachet”) pe motivul eficientizării costurilor. Însă, chiar dacă această ipoteză în sine poate fi contrazisă din punct de vedere economic, aspectele legate de eficiența costurilor nu trebuie să primeze asupra esenței dreptului omului aflat în joc. Persoanele cu dizabilități nu trebuie prin definiție să „împartă” între ele asistența personală și asistenții personali, ci numai dacă acest lucru se face cu consimțământul deplin și liber exprimat al persoanei cu dizabilități care necesită asistență personală. Posibilitatea de a alege este unul din cele trei elemente cheie ale dreptului de a duce o viață independentă integrată în comunitate.

37. Dreptul la servicii de sprijin egale corespunde obligației de a asigura participarea și implicarea persoanelor cu dizabilități în procesele legate de facilitățile și serviciile din cadrul comunității, având grijă ca acestea să răspundă anumitor cerințe specifice, să țină cont de gen și de vârstă, și să permită participarea spontană a persoanelor cu dizabilități în cadrul comunității. Pentru copii, esența dreptului de a a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate implică dreptul de a crește într-o familie.

F. Elemente esențiale

38. Comitetul consideră că este important să se identifice elementele esențiale ale articolului 19 în vederea realizării unui nivel de sprijin minim standard suficient pentru exercitarea dreptului de a duce o viață independentă și pentru a fi integrat în comunitate – obligație ce revine fiecărui stat parte. Statele părți trebuie să se asigure că elementele esențiale din articolul 19 sunt întotdeauna respectate, mai ales în perioade de criză financiară sau economică. Elementele esențiale sunt:

(a) Să asigure dreptul la capacitate juridică, în spiritul Comentariului general nr. 1 al Comitetului (2014) referitor la recunoașterea egală în fața legii, dreptul de a hotărî unde, cu cine și cum să

locuiescă al tuturor persoanelor cu dizabilități, indiferent de inconveniente;

(b) Asigurarea nediscriminării în găsirea unei locuințe, luând în considerare atât veniturile cât și accesibilitatea și adoptând decizii care vizează reguli obligatorii pe care trebuie să le respecte clădirile astfel încât locuințele noi și cele renovate să devină accesibile;

(c) Să elaboreze un plan de acțiune concret pentru viața independentă a persoanelor cu dizabilități în cadrul comunității, inclusiv să ia măsuri în vederea asigurării unor modalități de sprijin oficial în vederea vieții independente în cadrul comunității astfel încât formele de sprijin neoficiale, de exemplu din partea familiei, să nu fie singura opțiune;

(d) Să elaboreze, să implementeze, să monitorizeze și să sancționeze nerespectarea legislației, planuri și ghiduri referitoare la cerințele de accesibilitate pentru serviciile de bază care să asigure egalitatea în cadrul societății, inclusiv participarea persoanelor cu dizabilități din mass-media de socializare, și să se asigure că dezvoltarea competențelor ICT* este protejată și se face pe baza conceptului de design universal;

(e) Să elaboreze un plan de acțiune concret și să ia măsuri pentru dezvoltarea și implementarea unor servicii de sprijin de bază, personalizate, neîmpărțite cu alții, având la bază drepturile specifice ale persoanelor cu dizabilități, precum și alte forme de servicii;

(f) Să se asigure că nu apar regrese în realizarea articolului 19 decât dacă sunt justificate corespunzător și în conformitate cu dreptul internațional;

(g) Să strângă date consistente cantitativ și calitativ cu privire la persoanele cu dizabilități, inclusiv cele care trăiesc în instituții; și

(h) Să folosească orice fonduri disponibile, inclusiv fonduri regionale și fonduri pentru cooperare în domeniul dezvoltării, în vederea creării de servicii care să asigure o viață independentă integrată și accesibilă.

* ICT = abreviere în limba engleză (Information and Communication Technologies): tehnologia informației și comunicațiilor (n.tr.)

III. Obligațiile statelor părți

39. Obligațiile statelor părți trebuie să reflecte natura drepturilor omului: fie aplicabile la modul absolut și imediat (drepturile civile și politice), fie aplicabile progresiv (drepturile economice, sociale și culturale). Articolul 19 (a), dreptul de a-și alege reședința precum și unde, cum și cu cine să locuiescă, este aplicabil imediat întrucât este un drept civil și politic. Articolul 19 (b), dreptul de a beneficia de servicii de sprijin pe bază de evaluare individualizată, este un drept economic, social și cultural. Articolul 19 (c), dreptul de a beneficia de facilități în cadrul serviciilor, este un drept economic, social și cultural, prin numeroasele servicii de care dispune societatea, cum ar fi tehnologiile ICT, paginile de Internet, mass-media de socializare, cinematografele, parcurile publice, teatrele și facilitățile sportive, și care îndeplinesc atât obiective sociale cât și culturale. Realizarea progresivă implică obligația imediată de a concepe și a decide în legătură cu strategii și planuri de acțiune concrete și de a alocă resurse pentru dezvoltarea serviciilor de sprijin precum și obligația de a face ca atât serviciile existente cât și cele nou create să fie incluzive pentru persoanele cu dizabilități.

40. Obligația de a respecta nu include o conotație negativă. Conotația sa pozitivă cere statelor să ia toate măsurile necesare astfel ca niciun drept înscris în articolul 19 să nu fie încălcat de către stat sau de către entități private.

41. Pentru a putea realiza progresiv drepturile economice, sociale și culturale, statele trebuie să conceapă măsurile la capacitatea maximă a resurselor disponibile.⁶ Aceste măsuri trebuie luate imediat sau într-o perioadă de timp rezonabil de scurtă. Măsurile respective trebuie să fie bine gândite, concrete, cu adresă clară și să facă uz de toate mijloacele corespunzătoare.⁷ Realizarea sistematică a dreptului la o viață independentă integrată în comunitate necesită schimbări structurale. În speță, este vorba de dezinstituționalizare în toate formele sale.

⁶ A se vedea articolul 2 (1) din Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și articolul 4 (2) din Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități.

⁷ Comentariul general nr. 3, alin. 2, al Comitetului pentru drepturi economice, sociale și culturale.

42. Statele părți au obligația imediată să introducă în planificarea strategică termene și surse de finanțare adecvate, consultându-se îndeaproape cu organizațiile reprezentative ale persoanelor cu dizabilități și ținând cont de punctele de vedere ale acestora în vederea înlocuirii cadrului instituționalizat cu servicii de sprijin care asigură viața independentă. Marja de apreciere a statelor părți se referă la programarea implementării, nu la chestiunea înlocuirii. Statele părți trebuie să elaboreze planuri de realizare a tranziției consultându-se direct cu persoanele cu dizabilități, prin organizațiile lor reprezentative, în vederea asigurării integrării depline a persoanelor cu dizabilități în comunitate.

43. Când un stat parte caută să introducă măsuri care conduc la un regres în implementarea articolului 19, de exemplu, ca răspuns la o criză economică sau financiară, statul este obligat să demonstreze că astfel de măsuri sunt temporare, necesare și nediscriminatorii, și că statul parte ia măsuri pentru respectarea obligațiilor sale esențiale.⁸

44. Obligația realizării progresive presupune și nerecurgerea la măsuri regresive care să afecteze exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale. Astfel de măsuri privează persoanele cu dizabilități de exercițiul deplin al dreptului la o viață independentă și de a fi integrat în comunitate. Pe cale de consecință, măsurile regresive constituie o încălcare a articolului 19.

45. Statelor părți le este interzisă luarea de măsuri regresive legate de obligațiile minime esențiale ale dreptului de a duce o viață independentă integrată în comunitate așa cum au fost enumerate în prezentul comentariu general.

46. Statele părți au obligația imediată de a elimina discriminarea împotriva persoanelor individuale sau a grupurilor de persoane cu dizabilități și de a le garanta acestora dreptul egal de a duce o viață independentă și de a participa în cadrul comunității. Aceasta impune ca statele părți să revoce sau să reformeze politicile, legile și practicile care împiedică persoanele cu dizabilități, de exemplu, să-și aleagă locul de rezidență, le împiedică accesul la locuințe pe care să și le poată permite și accesibile, le împiedică

să locuiască cu chirie sau să acceseze înlesnirile din cadrul serviciilor sau serviciile de care independența lor ar avea nevoie. Obligația de a pune la dispoziție o cazare rezonabilă (art. 5 (3)) nu intră nici ea sub incidența realizării progresive.

A. Obligația de a respecta

47. Obligația de a respecta cere statelor părți să nu se amestece direct sau indirect și nici să nu limiteze în vreun fel exercițiul individual al dreptului de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate. Statele părți nu trebuie să limiteze sau să refuze accesul nimănui la o viață independentă integrată în comunitate, inclusiv prin legi care restrâng direct sau indirect autonomia și opțiunile persoanelor cu dizabilități de a-și alege locul de reședință sau unde, cum și cu cine să locuiască. Statele părți trebuie să revizuiască legile care au un efect negativ asupra exercitării drepturilor înscrise în articolul 19 din Convenție.

48. Obligația respectivă cere de asemenea statelor părți să revizuiască și să nu adopte legi, politici și structuri care mențin și creează bariere în calea accesării serviciilor de sprijin precum și a înlesnirilor și serviciilor generale. Ea implică totodată obligația de a-i elibera pe toți aceia care sunt ținuti împotriva voinței lor în instituții de boli mintale sau în alte forme de privare de libertate cu specific de dizabilitate. Ea include și interzicerea tuturor formelor de tutelă precum și obligația de a înlocui regimurile de luare a deciziilor prin reprezentanți cu alternative de luare asistată a deciziilor.

49. A respecta drepturile persoanelor cu dizabilități înscrise în articolul 19 înseamnă că statele părți trebuie desființeze instituționalizarea. Statelor părți nu le este permis să construiască instituții noi, și nici să le renoveze pe cele vechi cu excepția celor mai urgente măsuri de salvagardare a siguranței fizice a rezidenților. Trebuie ca instituțiile existente să nu fie extinse, trebuie ca în locul rezidenților care pleacă să nu fie aduși alții noi, și trebuie să nu fie înființate spații de locuit „satelit” care sunt derivate din instituții, au aspect de spații de locuit individuale (apartamente sau case pentru o singură persoană) dar se învârt în jurul instituțiilor.

⁸ Scrisoare a Președintelui Comitetului statelor părți privind măsurile de austeritate, mai 2012.

B. Obligația de a proteja

50. Obligația de a proteja cere statelor părți să ia măsuri care să-i împiedice pe membrii de familie sau terțe părți să se amestece direct sau indirect în exercitarea dreptului de a duce o viață independentă integrată în comunitate. Obligația de a proteja cere statelor părți să adopte și să pună în aplicare legi și politici care să interzică acel comportament al membrilor de familie și al terților, al furnizorilor de servicii, al proprietarilor sau al furnizorilor de servicii generale, care subminează exercițiul deplin al dreptului de a fi integrat și de a duce o viață independentă integrată în comunitate.

51. Statele părți trebuie să se asigure că nu se cheltuiesc bani din fonduri publice sau private pentru menținerea și renovarea clădirilor existente și pentru înființarea de noi instituții indiferent de forma de instituționalizare. Mai mult, statele părți trebuie să se asigure că nu se înființează instituții private sub masca „vieții independente integrate în comunitate”.

52. Sprijinul trebuie întotdeauna să aibă la bază cerințele individuale, nu interesul furnizorului de servicii. Statele părți trebuie să creeze mecanisme de monitorizare a furnizorilor de servicii, să adopte măsuri care să protejeze persoanele cu dizabilități încât să nu fie ascunse în familie sau izolate în instituții, să protejeze copiii încât să nu fie abandonați sau instituționalizați datorită dizabilității și să creeze mecanisme corespunzătoare care să detecteze situațiile de violență împotriva persoanelor cu dizabilități din partea unor terțe persoane. Statele părți trebuie de asemenea să interzică transformarea directorilor și/sau managerilor de instituții rezidențiale în gardieni ai rezidenților.

53. Obligația de a proteja include și prohibirea practicilor discriminatorii, cum ar fi excluderea persoanelor individuale sau a grupurilor de la furnizarea anumitor servicii. Statele părți trebuie să interzică unor terțe părți și să le împiedice să impună bariere practice și procedurale în calea vieții independente și a integrării în comunitate, prin, de exemplu, luarea de măsuri care să asigure ca serviciile furnizate să fie în concordanță cu viața independentă integrată în comunitate și ca persoanelor cu dizabilități să nu li se nege posibilitatea de a închiria locuințe sau ca

acestea să fie dezavantajate pe piața locuințelor. Serviciile generale din cadrul comunității care sunt deschise publicului, cum ar fi bibliotecile, ștrandurile, parcurile/spațiile publice, magazinele, oficiile poștale sau cinematografele, trebuie să fie accesibile și să răspundă cerințelor persoanelor cu dizabilități, așa cum este înscris în Comentariul general nr. 2 (2014) al Comitetului, Accesibilitatea.⁹

C. Obligația de a duce la îndeplinire

54. Obligația de a duce la îndeplinire cere statelor să promoveze, să faciliteze și să asigure măsuri legislative, administrative, bugetare, juridice, programatice, promoționale și de altă natură care să asigure deplina realizare a dreptului de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate așa cum este el înscris în Convenție. Obligația de a duce la îndeplinire mai cere statelor părți să ia măsuri pentru eradicarea barierelor practice ce stau în calea deplinei realizări a dreptului de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate, cum ar fi locuințele inaccesibile, accesul limitat la serviciile de sprijin pentru persoane cu dizabilități, inaccesibilitatea facilităților, bunurilor și serviciilor din cadrul comunității și prejudecățile îndreptate împotriva persoanelor cu dizabilități.

55. Statele părți trebuie să contribuie la sporirea capacității membrilor de familie de a-i sprijini pe membrii familiei cu dizabilități în vederea realizării dreptului lor de a duce o viață independentă integrată în comunitate.

56. Când implementează legislație, politici și programe, statele părți trebuie să se consulte îndeaproape cu o gamă largă de persoane cu dizabilități și le să implice în mod activ prin intermediul organizațiilor lor reprezentative în toate aspectele care privesc viața independentă integrată în comunitate, în mod deosebit atunci când se pune problema dezvoltării serviciilor de sprijin și investirii de resurse în servicii de sprijin în cadrul comunității.

57. Statele părți trebuie să adopte o strategie și un plan de acțiune concret în vederea dezinstituționalizării. Aceasta include obligația de a implementa reforme structurale, de a îmbunătăți

⁹ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/2&Lang=en

accesibilitatea pentru persoane cu dizabilități în cadrul comunității și de a ridica nivelul de conștientizare al tuturor persoanelor din cadrul societății în legătură cu integrarea persoanelor cu dizabilități în comunitate.

58. Dezinstituționalizarea necesită de asemenea o transformare sistemică, ceea ce presupune închiderea instituțiilor și eliminarea reglementărilor ce privesc instituționalizarea, ca parte a unei ample strategii. Aceasta în paralel cu înființarea unei întregi game de servicii de sprijin individualizate, ceea ce implică existența unui plan individualizat pentru tranziție, cu buget și termene, precum și servicii de sprijin incluzive. Este necesară așadar o abordare coordonată, interministerială și interdepartamentală, care să asigure reformele, bugetul și atitudinea la toate nivelurile și sectoarele guvernului și care să includă și autoritățile locale.

59. Programele și angajamentele de a sprijini viața independentă integrată în comunitate trebuie să acopere costurile aferente dizabilității. Mai mult, asigurarea disponibilității unui număr suficient de locuințe accesibile și în limitele veniturilor, inclusiv locuințe pentru familii, este crucială pentru dezinstituționalizare. Este de asemenea important ca accesul la locuință să nu depindă de satisfacerea unor cerințe care să reducă autonomia și independența persoanelor cu dizabilități. Clădirile și spațiile deschise publicului și toate formele de transport trebuie proiectate în așa fel încât să satisfacă nevoile tuturor persoanelor cu dizabilități. Statele părți trebuie să ia măsuri bine gândite și imediate în vederea realocării de fonduri astfel încât posibilitatea ca persoanele cu dizabilități să trăiască independent în cadrul comunității să devină realitate.

60. Serviciile de sprijin ce vizează dizabilitatea trebuie să fie disponibile, accesibile, în limita veniturilor, acceptabile și adaptabile pentru toate persoanele cu dizabilități și să țină cont de diferitele condiții de trai, de exemplu, venitul individual sau al familiei, precum și caracteristicile fiecărei persoane, cum ar fi sexul, vârsta, originea națională sau etnică, identitatea lingvistică, religioasă, sexuală și/sau de gen. Modelul drepturilor omului care ține cont de dizabilitate nu permite excluderea persoanelor cu dizabilități indiferent de motiv, inclusiv acela al

tipului și amplitudinii serviciilor de sprijin necesare. Serviciile de sprijin, inclusiv asistența personală, nu trebuie să fie în comun cu alte persoane decât pe baza unei decizii liber consimțite și în cunoștință de cauză.

61. Statele părți vor include următoarele elemente în criteriile de eligibilitate pentru accesul la asistență: evaluarea trebuie să se bazeze pe o abordare a dizabilității prin prisma drepturilor omului, să pună accentul pe nevoile persoanei generate de barierele din cadrul societății mai degrabă decât de deficiența propriu-zisă, să aibă în vedere și să țină cont de voința și de preferințele persoanei, și să asigure implicarea deplină a persoanelor cu dizabilități în luarea deciziilor.

62. Acordarea de sume de bani în numerar, cum ar fi sub forma unor alocații pentru dizabilitate, reprezintă una din formele prin care statele părți asigură sprijinirea persoanelor cu dizabilități în conformitate cu articolele 19 și 28 din Convenție. Astfel de sume acordate recunosc adesea cheltuielile legate de dizabilitate și înlesnesc integrarea deplină a persoanelor cu dizabilități în comunitate. Acordarea de sume în numerar abordează și situațiile de sărăcie și de sărăcie extremă cu care se pot confrunta persoanele cu dizabilități. Statele părți trebuie să nu adauge la greutățile cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, reducându-le veniturile în perioade de criză economică și financiară sau prin măsuri de austeritate care contravin standardelor de drepturile omului expuse la paragraful 38 de mai sus.

63. Sprijinul acordat persoanelor cu dizabilități trebuie evaluat printr-o abordare personalizată și croit pe activitățile specifice și pe barierele efective cu care se confruntă persoanele cu dizabilități când se pune problema integrării în comunitate. Evaluarea trebuie să recunoască faptul că persoanele cu dizabilități au nevoie de acces pentru a participa la activități care pot să varieze în timp. Statele părți trebuie să asigure ca personalizarea sprijinului, inclusiv alocarea de sume în numerar/bugetele personale, să țină cont și să abordeze provocările cu care se confruntă persoanele cu dizabilități care trăiesc în zone rurale și/sau urbane.

64. Statele părți trebuie să asigure și să difuzeze în timp util informații la zi și precise care

sunt esențiale pentru luarea în cunoștință de cauză a deciziilor legate de opțiunile privind viața independentă și serviciile de sprijin din cadrul comunității, în formate accesibile, inclusiv în braille, limbajul semnelor, comunicare tactilă, formate ușor de citit și moduri de comunicare alternative și augmentative.

65. Statele părți trebuie să se asigure că personalul care lucrează deja sau are perspectiva de a lucra în domeniul serviciilor care se adresează dizabilității, inclusiv personalul, decidenții și funcționarii publici care monitorizează serviciile pentru persoane cu dizabilități, sunt pregătiți corespunzător în problema vieții independente în cadrul comunității, în teorie și în practică. De asemenea, statele trebuie să stabilească criterii în spiritul articolului 19 cu privire la entitățile care solicită aprobare pentru furnizarea de sprijin social pentru ca persoanele cu dizabilități să trăiască în cadrul comunității, și să evalueze cum își îndeplinesc obligațiile.

66. Statele părți trebuie de asemenea să se asigure că cooperarea internațională în concordanță cu articolul 32 și investițiile și proiectele ce rezultă din aceasta nu contribuie la perpetuarea barierelor ce împiedică viața independentă integrată în comunitate, ci din contră elimină barierele și sprijină implementarea dreptului de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate. După situații de dezastru, este important să nu se refacă barierele, ca element al implementării articolului 11 din Convenție.

67. Statele părți trebuie să asigure accesul la justiție și să pună la dispoziție asistență juridică, consiliere juridică adecvată, remedii și sprijin, inclusiv prin adaptări rezonabile și adaptări procedurale pentru persoanele cu dizabilități care încearcă să-și exercite dreptul de a duce o viață independentă integrată în comunitate.

68. Statele părți trebuie să asigure servicii de sprijin adecvate pentru îngrijitorii membri de familie, astfel ca aceștia să-și poată sprijini la rândul lor copilul să trăiască independent în cadrul comunității. Acest sprijin include servicii de îngrijire temporară, servicii de îngrijire a copilului și alte forme de servicii de sprijin parentale. Sprijinul financiar este de asemenea de importanță vitală pentru îngrijitorii membri de familie care trăiesc adesea în situații de sărăcie

extremă, fără posibilitatea de a accesa piața muncii. Statele părți trebuie de asemenea să asigure sprijin social pentru familii și să încurajeze dezvoltarea serviciilor de consiliere, a cercurilor de sprijin și a altor forme adecvate de sprijin.

69. Statele părți trebuie să efectueze cu regularitate studii și alte forme de analiză care să furnizeze date despre barierele fizice, comunicative, ambientale, infrastructurale și atitudinale cu care se confruntă persoanele cu dizabilități și despre cerințele ce se impun pentru implementarea vieții independente în cadrul comunității.

IV. Relația cu alte prevederi ale Convenției

70. Dreptul de a duce o viață independentă și de a fi integrat în comunitate este în relație reciprocă cu exercițiul altor drepturi ale omului prevăzute de Convenție. În același timp, el este mai mult decât suma acelor drepturi deoarece afirmă că toate drepturile trebuie exercitate și folosite în comunitatea în care persoana alege să trăiască, singura în care poate fi împlinită dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.

71. Consultările cu persoanele cu dizabilități și implicarea activă a acestora, prin intermediul organizațiilor lor reprezentative (art. 4 (3)) este esențială pentru adoptarea tuturor planurilor și strategiilor precum și pentru urmărire și monitorizare atunci când se implementează dreptul de a duce o viață independentă integrată în comunitate. Decidenții de la toate nivelurile trebuie să implice activ și să consulte întreaga gamă de persoane cu dizabilități, inclusiv organizații ale femeilor cu dizabilități, persoane vârstnice cu dizabilități, copii cu dizabilități, persoane cu dizabilități psihosociale, și persoane cu dizabilități intelectuale.

72. Nediscriminarea (art. 5), din perspectiva vieții independente și integrării în comunitate, este importantă privitor la accesarea și beneficierea de servicii de sprijin. Statele părți trebuie să definească criterii de eligibilitate și proceduri pentru accesarea serviciilor de sprijin în mod nediscriminator, obiectiv și punând accent mai degrabă pe nevoile persoanei decât pe dizabilitatea în sine, urmând o abordare corespunzătoare drepturilor omului. Înființarea de servicii specifice

pentru persoanele cu dizabilități, ținând cont de caracteristicile persoanelor cu dizabilități și în conformitate cu nevoile acestora, cum ar fi servicii pentru persoane cu dizabilități copii, studenți, angajați și vârstnici, nu trebuie considerată o încălcare discriminatorie a Convenției, ci mai degrabă o acțiune afirmativă justă și legal posibilă. Persoanele cu dizabilități care se confruntă cu o discriminare în sensul articolului 19 trebuie să dispună de remedii efective și legal posibile.

73. Deseori, femeile și fetele cu dizabilități (art. 6) sunt în mai mare măsură excluse și izolate și se confruntă cu mai multe restricții legate de locul de rezidență precum și de modul de organizare a vieții de zi cu zi datorită stereotipurilor paternaliste și șabloanelor sociale patriarhale îndreptate împotriva femeilor în societate. Femeile și fetele cu dizabilități se confruntă de asemenea cu o discriminare de gen, multiplă și cumulativă, instituționalizare, violență, inclusiv violență sexuală, abuz și hărțuire sexuală.¹⁰ Statele părți trebuie să asigure remedii în justiție în limitele veniturilor, sau gratuit, precum și servicii de sprijin pentru victimele violenței și abuzurilor. Femeile cu dizabilități care se confruntă cu violența domestică sunt în mod frecvent mai dependente din punct de vedere economic, fizic sau emoțional de abuzatorii lor, care adesea acționează ca îngrijitori, situație care le împiedică pe femeile cu dizabilități să renunțe la relațiile abuzive, ceea ce conduce la o și mai mare izolare socială. Prin urmare, când se implementează dreptul de a duce o viață independentă integrată în comunitate, trebuie acordată o atenție deosebită egalității de gen, eliminării discriminării de gen și a șabloanelor sociale patriarhale.

74. Normele și valorile culturale pot avea un efect negativ de limitare a opțiunilor femeilor și fetelor cu dizabilități și a puterii de control a acestora asupra organizării vieții de zi cu zi, le pot limita autonomia, le pot obliga să trăiască potrivit unui anumit mod de viață, le pot impune să suprimă nevoile proprii și în schimb să le satisfacă pe ale altora și să-și asume anumite roluri în cadrul familiei.¹¹ Statele părți trebuie

¹⁰ A se vedea Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, Comentariul general nr. 3 (2016), Femeile și fetele cu dizabilități.

¹¹ Ibid. alin. 8; 18, 29, and 55.

să ia măsuri care să abordeze discriminarea și barierele care nu le permit femeilor să acceseze serviciile și sprijinul social, și să se asigure că diferitele politici, programe și strategii referitoare la accesarea serviciilor și sprijinului social au în mod corespunzător în vedere egalitatea dintre femei și bărbați.

75. Statele părți trebuie de asemenea să se asigure că măsurile menite să asigure dezvoltarea, emanciparea și progresul femeilor și fetelor cu dizabilități (articolul 6 (2)), abordează problema inegalităților pe bază de gen în accesarea sprijinului și protecției sociale. Statele părți trebuie să adopte măsuri adecvate de stabilire a unui echilibru muncă-viață (resurse, timp, servicii) care să sprijine femeile cu dizabilități să (re-)intre pe piața liberă a muncii și să asigure drepturi și responsabilități egale între femei și bărbați în îndeplinirea obligațiilor parentale.¹² Este de asemenea responsabilitatea statelor părți să asigure ca adăposturile pentru victimele violenței de gen să fie pe deplin accesibile pentru femeile și fetele cu dizabilități.

76. Existența unor servicii de sprijin adecvate și adaptate vârstei pentru fete și băieți cu dizabilități este de importanță vitală pentru exercitarea în mod egal a drepturilor omului de către aceștia (art. 7). Respectarea capacităților în dezvoltare ale copiilor cu dizabilități și sprijinirea lor pentru a avea un cuvânt de spus în legătură cu opțiunile care îi afectează este de mare importanță. Este de asemenea important să se pună familiilor la dispoziție sprijin, informații și îndrumări (art. 23) pentru prevenirea instituționalizării copiilor cu dizabilități și pentru a avea politici incluzive în domeniul adopției care să asigure șanse egale copiilor cu dizabilități.

77. Când se pune problema interacțiunilor și relațiilor sociale cu semenii, adolescenții ar putea prefera asistența personală sau interpreți profesioniști în limbajul semnelor în locul sprijinului informal acordat de rude. Statele părți trebuie să instituie forme inovatoare de sprijin și de servicii accesibile pentru copiii și adolescenții cu dizabilități, acordate personal sau prin intermediul organizațiilor lor. Copiii cu dizabilități ar putea să

¹² Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, Recomandarea generală nr. 21 (sesiunea a 13-a, (1994), Egalitatea în căsătorie și în relațiile de familie.

aibă nevoie de sprijin pentru a practica un sport sau diferite activități în cadrul comunității potrivit vârstei. Adolescenților cu dizabilități trebuie să li se creeze posibilitatea de a petrece timp și de a participa la activități recreative cu cei de-o vârstă cu ei. Statele părți trebuie să asigure dispozitive și tehnologii asistive care pot facilita includerea adolescenților cu dizabilități în rețelele celor de vârsta lor. Mai mult, serviciile care facilitează tranziția de la adolescent la adult, inclusiv sprijin pentru părăsirea căminului familial, angajarea la un loc muncă și continuarea studiilor în învățământul superior sunt cruciale pentru sprijinirea vieții independente.

78. Ridicarea nivelului de conștientizare (art. 8) este esențială pentru crearea unor comunități deschise, stimulatoare și incluzive așa cum se referă în ultimă instanță articolul 19 la transformarea comunităților. Stereotipiile, fobia față de dizabilitate și ideile preconcepute care nu permit persoanelor cu dizabilități să trăiască în mod independent trebuie eradicate, și trebuie se promoveze imaginea pozitivă a acestor persoane și aportul lor în cadrul societății. Ridicarea nivelului de conștientizare trebuie să vizeze autoritățile, funcționarii publici, specialiștii, mass-media, publicul larg precum și persoanele cu dizabilități și familiile lor. Toate activitățile de ridicare a nivelului de conștientizare trebuie întreprinse în strânsă cooperare cu persoanele cu dizabilități prin intermediul organizațiilor lor reprezentative.

79. Drepturile prevăzute în articolul 19 sunt legate de obligațiile statelor părți referitoare la accesibilitate (art. 9) deoarece accesibilitatea generală a tuturor clădirilor, mijloacelor de transport, informațiilor, comunicațiilor și facilităților și serviciilor deschise publicului într-o comunitate dată este o condiție a vieții independente în cadrul comunității. Articolul 9 cere identificarea și eliminarea barierelor existente în clădirile deschise publicului, cum ar fi revizuirea legilor de control al clădirilor și a normelor de planificare urbană, includerea standardelor designului universal într-o mulțime de sectoare, precum și elaborarea de standarde de accesibilitate pentru locuințe.

80. Statele părți trebuie să țină cont din timp de obligația de a asigura servicii de sprijin pentru persoanele cu dizabilități în toate activitățile

de management al riscului de dezastre (art. 11) și trebuie să se asigure că aceste persoane nu sunt lăsate în urmă sau uitate. Este de asemenea important să nu se refacă barierele în urma unor situații de conflict armat, urgențe umanitare sau de producere a unor dezastre naturale. Procesele de reconstrucție trebuie să asigure accesibilitate totală pentru persoanele cu dizabilități astfel ca acestea să poată duce o viață independentă integrată în comunitate.

81. Recunoașterea egală în fața legii (art. 12) asigură ca toate persoanele cu dizabilități să aibă dreptul de a-și exercita pe deplin capacitatea juridică și prin urmare să aibă dreptul egal de a opta și a-și exercita controlul asupra propriei vieți alegând unde, cu cine și cum vor să locuiască și să primească sprijin conform voinței și preferințelor lor. Pentru realizarea deplină a tranziției către luarea deciziilor cu sprijin și implementarea drepturilor înscrise în articolul 12, este imperios necesar ca toate persoanele cu dizabilități să aibă șansa de a-și dezvolta și exprima voința și preferințele în vederea exercitării capacității lor juridice în mod egal cu ceilalți. Pentru a realiza acest lucru, ele trebuie să facă parte din comunitate. Mai mult, sprijinul în exercitarea capacității juridice trebuie acordat folosind o abordare ce are drept bază comunitatea, care respectă voința și preferințele indivizilor cu dizabilități.

82. Accesul la justiție așa cum este înscris în articolul 13 este fundamental pentru asigurarea exercițiului deplin al dreptului de a trăi independent în cadrul comunității. Statele părți trebuie să asigure ca toate persoanele cu dizabilități să aibă capacitate juridică și să se prezinte în instanțe. Statele părți trebuie să mai asigure și ca toate deciziile privind viața independentă integrată în comunitate să fie impuse ca drepturi convenite și garantate. Pentru asigurarea accesului egal și efectiv la justiție sunt esențiale drepturile substanțiale la asistență juridică, sprijin și adaptări procedurale și adecvate vârstei.

83. Instituționalizarea împotriva voinței, pe motiv de înrăutățire a stării persoanei sau a unor circumstanțe asociate cum ar fi presupusul „pericol” și alți factori detaliați în ghidul Comitetului cu privire la articolul 14, adesea este cauzată sau amplificată datorită lipsei de servicii specifice dizabilității. Implementarea articolului

19 va preîntâmpina astfel în ultimă instanță încălcarea articolului 14.

84. Este de o importanță covârșitoare să se asigure ca serviciile de sprijin să nu lase loc pentru eventuale abuzuri, exploatarea persoanelor cu dizabilități sau orice alte violențe împotriva acestora (art. 16). Monitorizarea dizabilității, ținând cont de gen și de vârstă, remediile în justiție și reparațiile trebuie să fie asigurate pentru toate persoanele cu dizabilități care utilizează serviciile prescrise în articolul 19 și care se pot confrunta cu abuzul, violența și exploatarea. Cum instituțiile au tendința de a-și izola rezidenții față de restul comunității, femeile și fetele instituționalizate riscă și mai mult să fie supuse violenței pe bază de gen, inclusiv sterilizării forțate, abuzurilor sexuale și fizice, abuzurilor emoționale și izolării și mai pronunțate. Ele se confruntă de asemenea și cu bariere și mai mari ce le împiedică să raporteze aceste violențe. Este imperios necesar ca statele să includă aceste aspecte în monitorizarea pe care o efectuează asupra instituțiilor și să asigure accesul la reparații femeilor cu dizabilități care sunt expuse violenței de gen în instituții.

85. Fără sprijin pentru mobilitatea personală (art. 20), continuă să existe pentru multe persoane cu dizabilități bariere în calea vieții independente integrate în comunitate. Asigurarea de proteze și dispozitive de mobilitate, a unor tehnologii de asistare și forme active de asistență și de intermediere, de calitate și la prețuri accesibile, așa cum prevede articolul 20, este o precondiție pentru includerea și participarea deplină a persoanelor cu dizabilități în cadrul comunităților lor.

86. Persoanele cu dizabilități au dreptul de a accesa toate informațiile publice într-un format accesibil și de a căuta, primi și exprima informații și idei în condiții de egalitate cu ceilalți (art. 21). Comunicarea poate fi asigurată în forme și formate la alegerea lor, inclusiv Braille, limbajul semnelor, comunicare tactilă, formate ușor de citit precum și modalități, mijloace și formate alternative de comunicare. Este important ca informația și comunicarea să meargă în ambele sensuri, iar serviciile și facilitățile să fie accesibile pentru persoane individuale care utilizează modalități de comunicare diferite. De o importanță aparte este ca informațiile despre serviciile de sprijin și despre formele de protecție socială, inclusiv

despre mecanismele privind dizabilitatea, să fie accesibile și la puse la dispoziție printr-o varietate de surse pentru a permite persoanelor cu dizabilități să opteze și să decidă în deplină cunoștință de cauză unde, cu cine și cum să locuiască și care serviciu anume li se potrivește cel mai bine. Este de asemenea de o importanță deosebită ca mecanismele să fie prevăzute cu feedback iar plângerile să poată fi făcute printr-o modalitate de comunicare accesibilă.

87. Statele părți trebuie să ia măsuri pentru ca serviciile de sprijin puse la dispoziție în baza articolului 19 să fie protejate împotriva oricăror intruziuni nelegale în viața privată, familia, căminul, corespondența și onoarea persoanelor cu dizabilități (art. 22). În orice situație de intruziune nelegală, monitorizarea dizabilității, ținând cont de gen și de vârstă, remediile în justiție și reparațiile trebuie să fie asigurate pentru toate persoanele cu dizabilități care utilizează servicii de sprijin.

88. Dreptul de a trăi independent în cadrul comunității este intim legat de dreptul la familie al copiilor și părinților cu dizabilități (art. 23). Dacă nu există sprijin și servicii în cadrul comunității, acest lucru poate pune o presiune financiară și constrângeri asupra familiei persoanelor cu dizabilități; drepturile înscrise în articolul 23 din Convenție sunt esențiale pentru a preîntâmpina situația în care copiii sunt luați din familiile lor și instituționalizați precum și pentru a sprijini familiile să trăiască în cadrul comunității. Aceste drepturi sunt la fel de importante și pentru ca copiii să nu fie luați de la părinți datorită dizabilității acestora. Statele părți trebuie să asigure informații, îndrumări și sprijin familiilor în susținerea drepturilor copiilor lor și să promoveze integrarea și participarea în cadrul comunității.

89. Viața independentă și integrarea în comunitate sunt inerent legate de educația incluzivă (art. 24), care face necesară recunoașterea dreptului persoanelor cu dizabilități de a trăi independent și de a beneficia de integrare și participare în cadrul comunității.¹³ Integrarea persoanelor cu dizabilități în sistemul de învățământ normal

¹³ Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, Comentariul general nr. 4 (2016), Dreptul la educație incluzivă.

are ca efect ulterior integrarea persoanelor cu dizabilități în comunitate. Dezinstituționalizarea atrage și ea după sine introducerea educației incluzive. Statele părți trebuie să aibă în vedere rolul pe care exercitarea dreptului la educație incluzivă îl va juca în formarea abilităților, deprinderilor și competențelor necesare pentru ca toate persoanele cu dizabilități să se bucure de comunitățile lor, să beneficieze de pe urma acestora și să-și aducă propria lor contribuție în cadrul lor.

90. Facilitățile și serviciile generale din domeniul sănătății (art. 25) trebuie să fie disponibile, accesibile, adaptabile și acceptabile pentru persoanele cu dizabilități în cadrul comunităților lor, incluzând și salutând sprijinul de care au nevoie unele persoane cu dizabilități (cu nevoi de comunicare complexe, dizabilități psihosociale, dizabilități intelectuale și/sau persoane surde) în timpul spitalizării, intervențiilor chirurgicale și consultațiilor medicale. Asigurarea de infirmiere, fizioterapeuți, psihiatri sau psihologi în spitale precum și acasă face parte din îngrijirea sănătății și nu trebuie privită ca îndeplinirea de către statele părți a unei obligații ce decurge din articolul 19, ci din articolul 25.

91. Este o interdependență între viața independentă integrată în comunitate, abilitare și reabilitare (art. 26). Pentru unele persoane cu dizabilități, participarea în cadrul serviciilor de reabilitare nu este posibilă dacă nu primesc suficient sprijin individualizat. Totodată, scopul reabilitării este de a permite persoanelor cu dizabilități să participe pe deplin și efectiv în cadrul comunității. Abilitarea și reabilitarea unei persoane cu dizabilități trebuie să respecte întotdeauna consimțământul liber exprimat și în cunoștință de cauză al acesteia. Abilitarea și reabilitarea sunt predominant relevante în cazul educației, ocupării unui loc de muncă, sănătății și problemelor sociale.

92. Existența serviciilor de sprijin individualizate, inclusiv asistența personală, este adesea o condiție a exercitării efective a dreptului de a munci și de a avea un loc de muncă (art. 27). Mai mult, persoanele cu dizabilități trebuie de asemenea să devină angajatori, manageri sau formatori în cadrul serviciilor de sprijin specifice dizabilității. Implementarea articolului

19 va contribui astfel la eliminarea angajării în locuri de muncă special destinate persoanelor cu dizabilități.

93. Pentru ca toate persoanele cu dizabilități să se bucure de un nivel de trai adecvat (art. 28), statele părți trebuie să le asigure, printre altele, accesul la servicii de sprijin care să le permită să trăiască independent. Așadar, este o obligație a statelor părți să asigure accesul la servicii, dispozitive și alte forme de asistență pentru nevoile generate de dizabilități, care să fie corespunzătoare și la prețuri accesibile, în special pentru acele persoane cu dizabilități care trăiesc în sărăcie. Mai mult, este necesar accesul la programe publice și subvenționate de asigurare de locuințe în cadrul comunității. Se consideră că este contrar Convenției ca persoanele cu dizabilități să fie nevoite să suporte cheltuielile legate de dizabilitate.

94. Pentru a influența și a participa la luarea deciziilor care au impact asupra dezvoltării comunității lor, toate persoanele cu dizabilități trebuie să se bucure și să-și exercite drepturile de a participa la viața politică și publică (art. 29) personal sau prin organizația lor. Un sprijin adecvat poate oferi o asistență valoroasă persoanelor cu dizabilități în exercitarea dreptului lor de a vota, de a lua parte la viața politică și de a coordona chestiuni publice. Este important să se asigure ca asistenții sau alt personal de sprijin să nu restrângă sau să abuzeze de opțiunile persoanelor cu dizabilități când acestea își exercită dreptul la vot.

95. Viața culturală, recreerea, timpul liber și sportul (art. 30) sunt dimensiuni importate ale vieții integrate în comunitate prin care se poate urmări și realiza incluziunea, de exemplu făcând în așa fel încât evenimentele, activitățile și facilitățile să fie accesibile persoanelor cu dizabilități și incluzive. Asistenții personali, ghizii, cititorii, interpreții profesioniști în limbajul semnelor și în comunicarea tactilă, printre alții, contribuie la integrarea în comunitate conform voinței și preferințelor persoanelor cu dizabilități. Este important ca folosirea oricărui fel de sprijin să se considere ca parte a cheltuielilor legate de dizabilitate din moment ce astfel de servicii de sprijin stimulează integrarea în cadrul comunității și viața independentă. Asistenții necesari pentru

participarea la activități culturale și de petrecere a timpului liber trebuie să dispună de intrare gratuită. De asemenea nu trebuie să fie restricții în ceea ce privește când, unde și pentru ce fel de activități să fie utilizată asistența, pe plan național și internațional.

96. Datele și informațiile trebuie dezagregate în mod sistematic (art. 31) pe criteriul dizabilității în toate sectoarele inclusiv cu privire la locuință, organizarea traiului de zi cu zi, formele de protecție socială precum și accesul la o viață independentă, la sprijin și la servicii. Informațiile trebuie să permită efectuarea regulată a unor analize privind modul în care au progresat dezinstituționalizarea și tranziția către servicii de sprijin în cadrul comunității. Este important ca indicatorii să reflecte circumstanțele particulare din fiecare stat parte.

97. Cooperarea internațională (art. 32) trebuie organizată astfel încât să asigure ca ajutorul străin să fie investit în servicii de sprijin în cadrul comunităților locale care să respecte voința și preferințele persoanelor cu dizabilități și să le întărească dreptul de a alege unde, cu cine și cu ce fel de organizare a traiului de zi cu zi doresc să trăiască, conform articolului 19. Investirea banilor obținuți în cadrul cooperării internaționale în dezvoltarea de noi instituții sau locuri de internare sau modele de îngrijire în instituții nu este acceptabilă deoarece conduce la segregarea și izolarea persoanelor cu dizabilități.

V. Implementarea la nivel național

98. Comitetul ia notă de faptul că statele părți se pot confrunta cu provocări pe plan național atunci când implementează dreptul de a duce o viață independentă integrată în comunitate. Totuși, conform conținutului normativ și obligațiilor evidențiate mai sus, statele părți trebuie să ia următoarele măsuri pentru a asigura implementarea în totalitate a articolului 19 din Convenție:

(a) Să abroge toate legile care împiedică orice persoană cu dizabilități, indiferent de tipul de deficiență, să aleagă unde, cu cine și în ce mod să trăiască, inclusiv dreptul de a nu fi instituționalizată ca urmare a oricărui tip de dizabilitate;

(b) Să adopte și să pună în aplicare legi, standarde și alte măsuri cu scopul de a face ca toate comunitățile și mediile precum și informațiile și comunicațiile să fie accesibile tuturor persoanelor cu dizabilități;

(c) Să asigure ca programele de protecție socială să satisfacă nevoile unei game variate de persoane cu dizabilități pe bază de egalitate cu ceilalți;

(d) Să introducă principiul designului universal atât în spațiul fizic cât și în cel virtual, în politici, legi, standarde și alte măsuri, inclusiv în monitorizarea realizării/implementării obligațiilor. Să-și revizuiască normativele din domeniul construcțiilor pentru ca acestea să fie în conformitate cu principiile designului universal și cu îndrumările legislative privind construcțiile așa cum au fost evidențiate în Comentariul general al Comitetului nr. 2 (2014), Accesibilitatea;

(e) Să acorde tuturor persoanelor cu dizabilități drepturi substanțiale și procedurale de a duce o viață independentă integrată în comunitate;

(f) Să informeze persoanele cu dizabilități despre dreptul lor de a duce o viață independentă integrată în comunitate într-un mod pe care îl înțeleg și să asigure activități de pregătire și emancipare a persoanelor cu dizabilități cu scopul ca aceste persoane să învețe cum își pot impune drepturile;

(g) Să adopte strategii clare și cu adresă precisă în vederea dezinstituționalizării, cu precizarea unor termene și cu bugete adecvate pentru eliminarea tuturor formelor de izolare, segregare sau instituționalizare a persoanelor cu dizabilități. O atenție specială trebuie acordată persoanelor cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale și copiilor cu dizabilități aflați în prezent în instituții;

(h) Să conștientizeze și să abordeze atitudinile și stereotipiile negative în legătură cu persoanele cu dizabilități și să asigure transformarea comunității în încercarea de a dezvolta servicii individualizate și accesibile;

(i) Să asigure ca participarea persoanelor cu dizabilități, personal sau prin organizațiile lor reprezentative, să aibă rolul unui pivot în transformarea serviciilor de sprijin și a comunităților, precum și în conceperea și implementarea strategiilor de dezinstituționalizare;

(j) Să conceapă politici și îndrumare legislative ample și să aloce resurse financiare pentru construirea de locuințe, clădiri, spații publice și mijloace de transport la preț accesibil și accesibile, paralel cu o limită de timp adecvată pentru implementarea acestora, precum și sancțiuni care să fie efective, descurajante și proporționale pentru încălcările comise de autoritățile publice sau private;

(k) Să aloce resurse în dezvoltarea de servicii de sprijin corespunzătoare și suficiente, personalizate, coordonate de „beneficiar” și auto-gestionate pentru toate persoanele cu dizabilități, cum ar fi asistență personală, ghizi personali, cititori personali, interpreți profesioniști în limbajul semnelor personali;

(l) Să conceapă modalități de optimizare a raportului calitate/preț pentru serviciile de sprijin adresate persoanelor cu dizabilități care trăiesc independent în cadrul comunității și care să țină cont de conținutul normativ al articolului 19;

(m) Stă înființeze mecanisme de monitorizare a instituțiilor și serviciilor rezidențiale existente, strategii de dezinstituționalizare și de implementare a vieții independente integrate în comunitate, fără a scăpa din vedere rolul structurilor de monitorizare independente; și

(n) Monitorizarea și implementarea prevăzute în articolul 19 trebuie să se facă cu consultarea și participarea deplină a persoanelor cu dizabilități prin intermediul organizațiilor lor reprezentative.

III. JURISPRUDENȚĂ

HOTĂRÂREA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN CAUZA GUTĂU ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI*

Potrivit art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil [...] a cauzei sale, de către o instanță [...], care va hotărî [...] asupra temeiniciei oricărei acuzații penale îndreptate împotriva sa”.

În fapt, reclamantul, născut în 1957, este deținut în Penitenciarul Râmnicu Vâlcea. La momentul faptelor era primarul acestui oraș.

Prin rechizitoriul din 27 iulie 2006, parchetul l-a trimis în judecată pe reclamant pentru luare de mită. Prin același rechizitoriu, N.D., viceprimarul orașului, a fost trimis în judecată pentru complicitate la luare de mită. Reclamantul era acuzat că ceruse, între aprilie și iulie 2006, o anumită sumă de bani lui C.P., un om de afaceri din Râmnicu Vâlcea, în schimbul unui certificat de urbanism care să îndeplinească criteriile dorite de acesta. N.D. a fost acuzat că ar fi primit, în urma unei înțelegeri prealabile încheiate cu reclamantul, două părți din suma cerută lui C.P.

Rechizitoriul se întemeia pe următoarele elemente: declarațiile lui C.P., care denunțase faptele la parchet; procesul-verbal al unei operațiuni de flagrant organizate de poliție la data de 6 iulie 2006, în cursul căreia C.P. îi înmânase lui N.D., în toaleta unui restaurant, a doua parte a sumei de bani pretinse de reclamant; mai multe mărturii și interceptări ale unor convorbiri telefonice și înregistrări audio și video ale întâlnirilor lui C.P. cu reclamantul și cu viceprimarul.

Astfel, prin Hotărârea din 18 iunie 2007, Tribunalul Alba a pronunțat achitarea reclamantului și a lui N.D. sub aspectul acuzației de luare de mită.

Pentru a dispune această soluție, instanța:

* Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în Cauza Gutău împotriva României, C 41.468/10, din 8 noiembrie 2016.

– a reținut după cum urmează: C.P. efectuase mai multe demersuri pentru a obține un certificat de urbanism pentru construirea unei clădiri pe un teren situat pe strada C. și primise de fiecare dată certificate care nu îndeplineau cerințele sale; cu toate că afirmase că intenționa construirea în cele din urmă a clădirii pe un alt teren, situat pe strada S., nu formulase o cerere în acest sens către autorități decât după trimiterea în judecată a primarului și a viceprimarului; în aceste circumstanțe, reclamantul nu putea fi acuzat de a fi cerut sau primit bani în legătură cu îndeplinirea atribuțiilor sale și, prin urmare, nu încălcase legislația națională de combatere a luării de mită.

– a remarcat, că C.P. se prezentase în biroul reclamantului după ce înmânase a doua parte din suma de bani lui N.D. la restaurant și că, atunci când încercase să îi vorbească reclamantului despre suma astfel înmănată, acesta pronunțase cuvântul „nu”. Potrivit instanței, dincolo de gesturile care însoțeau cuvântul, vizibile pe una din înregistrările video, negația exprimată de către reclamant trebuia înțeleasă ca o opoziție a acestuia din urmă la orice înmânare de bani.

– a considerat că nu se putea să fi avut loc o înțelegere prealabilă între reclamant și N.D. pentru a comite infracțiunea de care erau acuzați, întrucât reieșea din documentele aflate la dosar că, în momentul operațiunii de flagrant, C.P. voia doar să obțină informații cu privire la cerințele necesare pentru obținerea unui certificat de urbanism pentru terenul situat în strada S. Din punctul de vedere al instanței, orice cerere pentru terenul din strada C. nu mai avea, prin urmare, nicio importanță.

– a reținut, de asemenea, că declarațiile lui C.P. nu erau credibile. În această privință a precizat următoarele: partea interesată negase, pe de o parte, că ar fi avut relații de prietenie cu N.D. în virtutea cărora cei doi și-ar fi acordat împrumuturi și, pe de altă parte, că ar fi fost amendat contravențional de către primărie pentru că ar fi construit o

clădire fără autorizație prealabilă; în mod similar, pretinsese că ceruse consiliere de la directorul societății comerciale la care era administrator cu privire la suma de oferit „primăriei” pentru a obține un certificat care să răspundă dorințelor sale; în cele din urmă, afirmase că, în iulie 2006, depusese o cerere pentru un certificat de urbanism privind terenul situat în strada S. Or, pentru instanța de judecată, toate aceste declarații erau contrazise de declarațiile mai multor martori sau de documentele din dosar.

– de altfel, instanța a considerat că elementele din dosar arătau voința lui C.P. de a se răzbuna pe reclamant. În acest sens, instanța a reținut că, în trecut, reclamantul refuzase să primească bani de la C.P., fapt confirmat de șeful său de cabinet.

– a constatat că, având în vedere probele aflate la dosar – mai ales declarațiile a doi martori – N.D. se afla într-un impas financiar și că, în opinia unuia dintre martori, urma să primească un împrumut de la C. P. Prin urmare, pentru instanța de judecată, primirea unei sume în cadrul operațiunii de flagrant din 6 iulie 2006 nu era un act de complicitate la luare de mită, deoarece această sumă ar fi fost înmănată lui N.D. cu titlu personal. În cele din urmă, instanța a subliniat că N.D. nu avea nicio atribuție profesională în emiterea de certificate de urbanism și că niciun act de luare de mită nu putea, prin urmare, să fie reținut în sarcina sa.

Prin Hotărârea din 10 decembrie 2007, în apelul parchetului, Curtea de Apel Alba Iulia a desființat Sentința tribunalului din 18 iunie 2007, constatând că acesta nu își îndeplinise obligația de a supune dezbaterii părților reîncadrarea juridică a faptelor de care era acuzat N.D. în luare de mită.

Prin Decizia definitivă din 28 martie 2008, Înalta Curte de Casație și Justiție a desființat această decizie și a retrimis cauza curții de apel pentru o nouă examinare.

Prin Hotărârea din 10 aprilie 2009, Curtea de Apel Constanța, instanța la care se dispusese strămutarea cauzei între timp, a menținut sentința Tribunalului Alba. În decizia sa, curtea de apel a acceptat versiunea faptelor expusă de către inculpați, subliniind că aceasta era confirmată de declarațiile mai multor martori și de documentele prezentate de autoritățile locale. Parchetul a

formulat recurs împotriva acestei hotărâri în fața Înaltei Curți.

În ședința din 9 noiembrie 2009, instanța supremă a procedat la audierea inculpaților, care au făcut uz de dreptul lor de a păstra tăcerea. Înalta Curte nu a administrat niciun mijloc de probă.

Astfel, prin Decizia din 27 ianuarie 2010, Înalta Curte a admis recursul formulat de parchet, a casat hotărârile pronunțate în primă instanță și în apel și, pronunțându-se cu privire la fond, i-a condamnat pe reclamant și pe N.D. la trei ani și șase luni de închisoare fiecare, pentru luare de mită și, respectiv, complicitate la luare de mită.

Înalta Curte a considerat că instanțele inferioare comiseseră „o eroare gravă de fapt”, având încredere exagerată în anumite elemente de probă și interpretând în mod trunchiat sau ignorând alte elemente. Instanța și-a bazat decizia pe: a) declarațiile date de C.P. și de cinci martori audiați în cursul anchetei și în cursul examinării cauzei în primă instanță; b) documente transmise de către autoritățile locale; c) mai multe înregistrări audio și video ale întâlnirilor lui C.P. cu reclamantul și cu N.D. și d) interceptări ale convorbirilor telefonice pe care C.P. le avusese cu aceștia.

Înalta Curte a concluzionat că:

– infracțiunile de care erau acuzați reclamantul și N.D. erau comise din momentul în care C.P., la începutul demersurilor sale, înțelesese să ofere prima parte din suma de bani reclamantului în biroul acestuia din urmă: de fapt, în acel moment, reclamantul îi indicase lui C.P. să înmăneze suma respectivă lui N.D., cu care C.P. a negociat ulterior suma finală;

– absența unei cereri pentru un certificat de urbanism cu privire la terenul situat în strada S. nu avea nicio importanță în cauză, în condițiile în care eliberarea certificatului intra în atribuțiile reclamantului;

– din declarațiile mai multor martori reieșea că prima parte a sumei de bani fusese într-adevăr predată lui N.D. și că această sumă nu constituia un împrumut;

– înregistrările audio și video ale întâlnirilor lui C.P. cu reclamantul și cu N. D. arătau că existase cu adevărat o conivență infracțională între ultimii doi.

În drept, cu privire la pretinsa încălcare a art.6 § 1 din Convenție, reclamantul denunță o

încălcarea a dreptului său la un proces echitabil în cadrul procedurii penale desfășurate împotriva sa: acesta impută Înaltei Curți că l-a condamnat penal fără administrarea nemijlocită a probelor pe baza cărora fusese achitat de instanțele de grad inferior.

Constatând că această cerere nu este în mod vădit nefondată în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție și că nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate, Curtea o declară admisibilă.

Motivarea Curții:

Curtea reamintește că admisibilitatea probelor este o chestiune ce ține în primul rând de normele dreptului intern că, în principiu, instanțele naționale sunt cele cărora le revine sarcina de a aprecia probele administrate de acestea (Garcia Ruiz împotriva Spaniei [MC], nr. 30.544/96, pct. 28, CEDO 1999-I) și că sarcina sa este, conform Convenției, să examineze dacă procedura, considerată în ansamblul său, inclusiv modul de prezentare a mijloacelor de probă, a avut un caracter echitabil (a se vedea, printre multe altele, Teixeira de Castro împotriva Portugaliei, 9 iunie 1998, pct. 34, Culegere de hotărâri și decizii 1998-IV).

În plus, Curtea subliniază că, atunci când o instanță de recurs este sesizată să soluționeze o cauză în fapt și în drept și să examineze, în ansamblu, chestiunea vinovăției sau a nevinovăției, aceasta nu poate, pentru motive de echitate a procedurii, să decidă asupra acestor chestiuni fără ascultarea directă a declarațiilor date în persoană fie de acuzatul care susține că nu a comis actul de care este învinuit (a se vedea, printre alte exemple, Ekbatani împotriva Suediei, 26 mai 1988, pct. 32, seria A, nr. 134; Constantinescu împotriva României, nr. 28.871/95, pct. 55, CEDO 2000-VIII; Dondarini împotriva San Marino, nr. 50.545/99, pct. 27, 6 iulie 2004; și Igual Coll împotriva Spaniei, nr. 37.496/04, pct. 27, 10 martie 2009), fie de martorii care au dat declarații în timpul procedurii (Găitănanu, menționată anterior, pct. 35 și Hogea împotriva României, nr. 31.912/04, pct. 54, 29 octombrie 2013).

Revenind la faptele cauzei, Curtea observă în primul rând că Înalta Curte, care a procedat la audierea în persoană a reclamantului, l-a con-

damnat pe acesta fără să audieze martorii care depuseseră mărturie în fața primei instanțe și ale căror declarații determinaseră această instanță – și instanța de apel ulterior – să achite persoana în cauză (mai sus pct. 11).

În această privință, Curtea subliniază că a stabilit deja, în cauze similare, că, în sistemul judiciar român, competențele instanțelor sesizate cu recurs nu se limitau doar la chestiuni de drept. Astfel, Curtea a constatat că procedura în fața instanței de recurs era o procedură completă care urma aceleași reguli ca o procedură pe fond și că instanța de recurs putea fie să confirme achitarea pronunțată de instanța inferioară, fie să declare persoana în cauză vinovată, după o apreciere completă a chestiunii vinovăției sau nevinovăției acesteia, administrând, după caz, noi mijloace de probă (Dănilă împotriva României, nr. 53.897/00, pct. 38, 8 martie 2007, Găitănanu, citată anterior, pct. 30 și Văduva împotriva României, nr. 27.781/06, pct. 43, 25 februarie 2014). În opinia Curții, în speță, Înalta Curte a oferit într-adevăr o nouă interpretare a probelor, stabilind că reclamantul comisese faptele imputate, ceea ce a avut drept consecință aplicarea unei condamnări penale.

Curtea observă că, în cauzele anterioare, a concluzionat că, în temeiul dispozițiilor Codului de procedură penală, dacă instanța de recurs reținea o cauză spre rejudecare, aceasta trebuia să se pronunțe, după caz, asupra probelor ce urmau a fi administrate în cadrul procedurii. Prin urmare, rezultă că administrarea probelor după casarea unei hotărâri era reglementată de un cadru legislativ specific (Găitănanu, citată anterior, pct. 33).

În această privință, Curtea amintește că a criticat anterior autoritățile române pentru lipsa administrării probelor în fața instanței de recurs (Flueraș împotriva României, nr. 17.520/04, pct. 56-62, 9 aprilie 2013, și Moinescu împotriva României, nr. 16.903/12, pct. 36-41, 15 septembrie 2015).

În speță, Curtea constată că Tribunalul Alba și Curtea de Apel Alba Iulia au considerat că înscrisurile aflate la dosar, inclusiv declarațiile mai multor martori (mai sus pct. 7 și 8), justificau achitarea reclamantului. Arată că Înalta Curte nu dispunea de nicio informație nouă pentru a înlocui achitarea acestuia cu o condamnare penală

pentru luare de mită și că instanța supremă s-a întemeiat exclusiv pe documentele aflate la dosar, implicit pe declarațiile scrise obținute în etapa de investigare și pe procesele-verbale întocmite de tribunal, care conțineau declarațiile martorilor.

Curtea notează în continuare că Înalta Curte și-a bazat în mod decisiv condamnarea reclamantului pentru luare de mită, între altele, pe declarațiile martorilor, depuse la dosar în fața instanțelor inferioare (mai sus pct. 12), și aceasta fără a proceda la audierea martorilor în cauză. Întemeindu-se, în special, pe declarațiile acelorași martori, Înalta Curte a mers mai departe decât instanțele inferioare. Fără îndoială instanța de recurs avea competența să aprecieze diferitele informații obținute, precum și relevanța celor pe care reclamantul dorea să le prezinte. Nu este însă mai puțin adevărat că reclamantul a fost considerat vinovat pe baza mărturiilor pe care primele instanțe care au soluționat cauza le consideraseră insuficiente pentru a-l condamna. În aceste condiții, omisiunea audierii martorilor de către instanța supremă înainte de a-l declara vinovat pe reclamant a limitat în mod considerabil

dreptul la apărare (Destrehem împotriva Franței, nr. 56.651/00, pct. 45, 18 mai 2004; Dan împotriva Republicii Moldova, nr. 8.999/07, pct. 31-35, 5 iulie 2011, și Lazu împotriva Republicii Moldova, nr. 46.182/08, pct. 36-44, 5 iulie 2016; a se vedea, de asemenea, *mutatis mutandis*, Marcos Barrios împotriva Spaniei, nr. 17.122/07, pct. 40-41, 21 septembrie 2010, și Lacadena Calero împotriva Spaniei, nr. 23.002/07, pct. 49, 22 noiembrie 2011).

Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că respectiva condamnare a reclamantului pentru luare de mită, pronunțată fără audierea martorilor menționați anterior, și cu toate că cele două instanțe inferioare consideraseră că nu erau întrunite elementele constitutive ale acestei infracțiuni, este contrară cerințelor unui proces echitabil în sensul art. 6 § 1 din Convenție. Prin urmare, această dispoziție a fost încălcată.

Cu privire la aplicarea art. 41 din Convenție, reclamantul nu a formulat nicio cerere de reparație echitabilă. Prin urmare, Curtea consideră că nu este necesar să îi acorde vreo sumă cu acest titlu.

HOTĂRÂREA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN CAUZA CĂLIN ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI*

Conform art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale „Orice persoana are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora”.

La originea cauzei se află trei cereri (nr. 25.057/11, 34.739/11 și 20.316/12) îndreptate împotriva României, prin care domnul Dumitru Leonard Călin, doamna Antonia Miruna Moldovan și domnul Andrei Marian Mihalcea au sesizat Curtea în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului, reclamând dreptul lor la respectarea vieții private, garantat de art. 8 din Convenție, cauzată de imposibilitatea legală de a introduce acțiuni în stabilirea paternității ca urmare a termenului de prescripție prevăzut de legea internă.

În fapt, reclamantii sunt copiii născuți în afara căsătoriei. La data nașterii lor, Codul familiei prevedea că acțiunea în stabilirea paternității copilului născut în afara căsătoriei aparține copilului și se pornește în numele său de către mamă, ori de reprezentantul lui legal, în termen de un an de la nașterea copilului său și în cazul în care mama copilului a conviețuit cu pretinsul tată, în termen de un an de la încetarea conviețuirii.

În prezentele cauze, acțiunile în stabilirea paternității nu au fost introduse de mamele reclamantilor în mod corespunzător, în termenul prevăzut de lege.

* Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în Cauza Călin și alții împotriva României, C 25.057/11, C 34.739/11 și C 20.316/1, din 19 iulie 2016.

La 8 noiembrie 2007 a intrat în vigoare Legea nr. 288/2007 pentru modificarea și completarea Codului familiei care aducea completări articolului 60 cu un al patrulea alineat, ce prevedea că dreptul copilului de a introduce o acțiune în stabilirea paternității nu se prescrie în timpul vieții acestuia. Art. II din aceeași lege prevedea că dispozițiile acesteia, inclusiv cele privind acțiunea în stabilirea paternității copilului născut în afara căsătoriei, sunt aplicabile și în cazul copiilor născuți înainte de intrarea sa în vigoare.

Printr-o decizie din 9 decembrie 2008 Curtea Constituțională a declarat neconstituțional art. II din Legea nr. 288/2007. Instanța a decis că principiul neretroactivității legii nu permite aplicarea dispozițiilor noii legi în cazul copiilor născuți înainte de intrarea în vigoare a legii.

Circumstanțele specifice fiecărei cauze:

a) Prima acțiune în stabilirea paternității – cererea nr. 25057/11 – este introdusă în 2001, în temeiul dispozițiilor din Codul familiei în vigoare la data nașterii sale, la Judecătoria Iași față de R.R.L. În cadrul acestei acțiuni, R.R.L. a invocat prescrierea dreptului la acțiune al reclamantului întrucât aceasta nu fusese introdusă în termen de un an de la nașterea sa. Reclamantul a ridicat o excepție de neconstituționalitate a art. 60 din Codul familiei cu privire la termenul de un an prevăzut pentru introducerea unei acțiuni în stabilirea paternității. Prin Decizia din 6 mai 2003, Curtea Constituțională a respins excepția și a decis că termenul de prescripție este conform cu Constituția, ținând seama de necesitatea de a asigura securitatea raporturilor juridice și buna administrare a justiției. La 8 septembrie 2003, reclamantul a renunțat la acțiune.

La 6 mai 2008, în temeiul art. 60 alin. (4) din Codul familiei așa cum era prevăzut în Legea nr. 288/2007, reclamantul a introdus la Judecătoria Iași o nouă acțiune în stabilirea paternității față de R.R.L. Prin Hotărârea din 4 martie 2010, Judecătoria Iași a admis acțiunea și a constatat

că R.R.L. este tatăl reclamantului. Instanța și-a întemeiat hotărârea pe declarațiile martorilor ascultați și pe concluziile celor două expertize medico-legale care au constatat că există, între reclamant și R.R.L., asemănări specifice legăturii de filiație dintre tată și fiu.

R.R.L. a declarat apel împotriva hotărârii, susținând că rezultatele expertizelor nu erau fiabile, că nu avusese nicio relație cu mama reclamantului și că actualul proces, pornit după atât de mult timp de la nașterea copilului, i-a cauzat neplăceri în plan personal și social. Prin Hotărârea din 25 octombrie 2010, Tribunalul Iași a respins apelul lui R.R.L., arătând că judecătoria a stabilit în mod corect faptele; R.R.L. a declarat recurs la Curtea de Apel Iași, susținând că citarea sa în fața tribunalului nu fusese realizată corect și că ar fi trebuit dispus și un test ADN.

Curtea de Apel a supus din oficiu dezbaterii părților excepția de tardivitate a acțiunii, făcând trimitere la Decizia Curții Constituționale din 9 decembrie 2008 .

Reclamantul a precizat în observațiile sale scrise că, la data introducerii acțiunii, art. 60 alin. (4) din Codul familiei prevedea că acțiunea în stabilirea paternității era imprescriptibilă și că instanțele care examinaseră cauza anterior nu supuseseră acest aspect dezbaterii părților.

Prin Hotărârea definitivă din 9 februarie 2011, adoptată cu majoritate, curtea de apel a respins acțiunea ca prescrisă. În luarea acestei soluții, curtea de apel a reținut că, prin decizia din 9 decembrie 2008, Curtea Constituțională a acordat prioritate principiului neretroactivității legii civile și a mai explicat că art. 8 din Convenție nu a fost încălcat ca urmare a respingerii acțiunii ca tardiv formulată, întrucât dreptul reclamantului de a introduce o astfel de acțiune se stinsese anterior ratificării Convenției de către România, astfel încât nu avea nicio speranță legitimă de a obține realizarea dreptului său.

Într-o opinie separată, unul dintre judecătorii de la curtea de apel a considerat: că acțiunea nu se prescrisese, interesele copilului privilegiate de legiuitor prin adoptarea Legii nr. 288/2007 trebuind să prevaleze asupra principiului neretroactivității legii civile, că sus-menționata decizie a Curții Constituționale nu a repus în discuție art. 60 alin. (4) din Codul familiei și că

legea trebuia interpretată în sensul producerii de efecte juridice. În plus, aceasta a arătat că, întrucât dreptul la acțiunea în stabilirea paternității era un drept personal nepatrimonial, acest drept era imprescriptibil.

b) A doua acțiune în stabilirea paternității este introdusă de mama celei de a doua reclamante, în nume propriu, împotriva lui B.C – cererea nr. 34.739/11.– la 27 martie 2004, la Judecătoria Târgu Mureș. Întrucât mama reclamantei nu a dat curs solicitării instanței de efectuare a unei expertize medico-legale în termenul indicat, judecătoria a pronunțat Hotărârea definitivă din 14 martie 2006 prin care a constatat perimarea acțiunii. La 3 martie 2008, în temeiul art. 56, art. 59 și art. 60 alin. (4) din Codul familiei așa cum a fost modificat prin Legea nr. 288/2007, reclamanta, reprezentată de mama sa, a sesizat Judecătoria Târgu Mureș cu o nouă acțiune în stabilirea paternității față de B.C. Acesta din urmă a contestat afirmațiile reclamantei și, invocând art. 60 alin. (1) din Codul familiei, a ridicat excepția prescripției dreptului la acțiune. Prin Hotărârea din 9 noiembrie 2009, judecătoria a respins acțiunea, fără să administreze probe, pe motiv că aceasta se prescrisese, nefiind introdusă în termenul de un an de la nașterea copilului. Instanța și-a întemeiat hotărârea pe Decizia Curții Constituționale din 9 decembrie 2008 și a explicat că termenul de prescripție aplicat în speță era justificat de necesitatea de a asigura securitatea raporturilor juridice și buna administrare a justiției.

Reclamanta a declarat apel, susținând că articolele de lege pe care se întemeia acțiunea sa nu au fost declarate neconstituționale și că drepturile nepatrimoniale sunt, prin natura lor, imprescriptibile. De asemenea, a invocat și art. 8 din Convenție, explicând că termenul de prescripție prevăzut de lege în momentul nașterii sale restrânge dreptul său de a-și stabili ascendența.

Prin Hotărârea din 25 mai 2010, Tribunalul Mureș a admis apelul reclamantei și a trimis cauza la judecătoria spre a fi examinată pe fond. Tribunalul a considerat că termenul de prescripție aplicat în speță era contrar interesului superior al copilului, care nu putea obține stabilirea, conform legii, filiației față de tată. B.C. a formulat recurs, argumentând, între altele, că art. 8 din Convenție

protejează nu doar interesele copilului, ci și interesele pretinsului tată împotriva acțiunilor abuzive în stabilirea paternității. Prin Decizia definitivă din 24 noiembrie 2010, pronunțată în majoritate și în temeiul Deciziei Curții Constituționale din 9 decembrie 2008, Curtea de Apel Mureș a admis recursul lui B.C., a respins apelul celei de a doua reclamante și a menținut hotărârea pronunțată în primă instanță. Unul dintre judecătorii de la curtea de apel, într-o opinie separată, a considerat că respingerea acțiunii ca prescrisă contravenea art. 8 din Convenție, care impunea statului obligația de a lua măsuri legislative pentru a acorda prioritate realității biologice și sociale în fața simplelor prezumții. Acesta a adăugat că reclamanta rămânea într-o stare de incertitudine față de propria identitate și nu putea stabili statutul său civil în privința ascendenței sale.

c) Cea de-a treia acțiune, privind cererea nr. 20.316/12, mama celui de al treilea reclamant și M.M., tatăl prezumtiv, au conviețuit din 1987 până la 11 iulie 2004, data decesului acestuia din urmă.

În temeiul art. 59 și art. 60 din Codul familiei, la 10 ianuarie 2011, reclamantul a sesizat Judecătoria Curtea de Argeș cu o acțiune în stabilirea paternității față de M.M. – decedat, reprezentat la proces de moștenitorii săi legali M.A., P.P. și D.C.V. Acesta a susținut că mama sa și M.M. au avut o relație de notorietate și că, în cercul lor de prieteni, era cunoscut ca fiul lui M.M., care de altfel a și contribuit la întreținerea sa. Prin Hotărârea din 22 martie 2011, judecătoria a respins acțiunea reclamantului ca tardiv formulată, aplicând art. 60 alin. (3) din Codul familiei așa cum era în vigoare la data nașterii reclamantului; reclamantul a declarat apel, susținând, printre altele, că respingerea acțiunii sale ca tardiv formulată, în temeiul Deciziei Curții Constituționale din 9 decembrie 2008, aduce atingere dreptului său protejat de art. 8 din Convenție. Acesta a citat Cauza Kroon și alții împotriva Olandei (27 octombrie 1994, seria A nr. 297-C). și că, în temeiul art. 20 din Constituție, Convenția este aplicabilă direct în dreptul intern. Astfel Tribunalul Argeș, prin Hotărârea din 30 iunie 2011, a respins apelul. Făcând trimitere la art. 47 alin. (1) din Constituție, tribunalul a reținut că, începând din data de 31 august 2008, dispozițiile Legii nr. 288/2007 au încetat să producă efecte

juridice și că, prin urmare, dreptul aplicabil reclamantului era cel definit la art.60 alin. (3) din Codul familiei. Instanța a mai explicat faptul de a nu extinde imprescriptibilitatea acțiunii pentru persoanele născute anterior intrării în vigoare a Legii nr. 288/2007 urmărirea a unui scop legitim, și anume asigurarea respectării principiului neretroactivității legii civile prevăzută de art. 15 alin. (2) din Constituție. De asemenea, instanța a adăugat că legiuitorul a luat totodată în considerare interesul superior al copilului.

Referitor la pretinsa încălcare a art. 8 din Convenție, tribunalul a reținut că existența unui termen de prescripție nu este în sine contrară art. 8. Făcând trimitere la faptele cauzei, instanța a observat că presupusul tată al reclamantului decedase și că, înainte de a muri, acesta ținuse legătura cu reclamantul. Instanța a considerat că nerecunoașterea legală a reclamantului avea doar consecințe materiale, reclamantul nefiind în măsură să beneficieze de bunurile tatălui. De asemenea, instanța a considerat că nu este aplicabilă în speță Cauza Kroon și alții, citată anterior.

Prin Hotărârea definitivă din 16 noiembrie 2011, Curtea de Apel Pitești a confirmat respingerea acțiunii ca tardiv formulată. Instanța a hotărât că dispozițiile Legii nr. 288/2007 nu erau aplicabile în speță având în vedere textul Deciziei Curții Constituționale din 9 decembrie 2008. Instanța a precizat că argumentul reclamantului întemeiat pe art. 8 din Convenție coroborat cu art. 20 alin. (2) din Constituție nu era aplicabil în speță întrucât realitatea biologică, a legăturilor dintre presupusul tată și copil, nu fusese dovedită în fața unei instanțe.

Ținând seama de similitudinea cererilor în privința problemelor de fond pe care le ridică, Curtea consideră oportună conexarea lor, în temeiul art. 42 § 1 din Regulament. cu privire la pretinsa încălcare a art. 8 din Convenție.

Invocând art. 8 din Convenție, toți reclamantii se plâng de încălcarea dreptului lor la respectarea vieții lor private ca urmare a imposibilității stabilirii filiației față de tată având în vedere termenul de prescripție care li s-a aplicat în temeiul dreptului intern. Pentru a se plânge de aceeași încălcare, reclamantul din Cererea nr. 25.057/11 a invocat și art. 6 § 1 din Convenție. Curtea consideră că

afirmațiile reclamantilor trebuie să fie examinate exclusiv din perspectiva art. 8 din Convenție.

Motivarea Curții

Principiile aplicabile: termenul de 6 luni prevăzut de art. 35 § 1 din Convenție urmărește să asigure securitatea juridică, oferind garanția că acele cauze care ridică probleme legate de Convenție sunt examinate într-un termen rezonabil și că nu există posibilitatea ca deciziile pronunțate să fie contestate pe termen nedefinit (Zorica Jovanović împotriva Serbiei, nr. 21.794/08, CEDO 2013). Această regulă marchează limita în timp a controlului efectuat de organele Convenției și indică atât persoanelor private, cât și autorităților termenul după expirarea căruia nu se mai poate exercita acest control [Sabri Güneş împotriva Turciei (MC), nr. 27.396/06, 29 iunie 2012].

În general, termenul de 6 luni începe să curgă de la data deciziei definitive pronunțate în cadrul procesului de epuizare a căilor de atac interne. Doar căile de atac obișnuite și efective pot fi luate în considerare pentru termenul de 6 luni deoarece un reclamant nu poate amâna termenul strict impus de Convenție încercând să adreseze cereri inadecvate instanțelor sau instituțiilor care nu au puterea sau competența necesară pentru acordarea, în temeiul Convenției, a unei reparații efective privind respectivul capăt de cerere [Ferne împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 14.881/04, 5 ianuarie 2006].

În cazul în care este clar de la început că reclamantul nu dispune de nicio cale de atac efectivă, termenul de 6 luni începe să curgă de la data la care sunt denunțate actele sau măsurile ori de la data la care reclamantul ia cunoștință de ele sau resimte efectele ori prejudiciul cauzat de ele [Dennis și alții împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 76.573/01, 2 iulie 2002]. În sfârșit, Curtea amintește că o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale poate avea forma nu doar a unui act instantaneu, ci și a unei situații continue. Conceptul de „situație continuă” indică o stare de fapt determinată de acțiuni continue care sunt realizate de stat ori în numele acestuia și ale căror victime sunt reclamantii, iar termenul de 6 luni nu începe să curgă cât timp situația continuă persistă (Daróczy împotriva Ungariei, nr. 44.378/05, pct. 18, 1 iulie 2008).

În prezenta cauză, Curtea constată că toți reclamantii s-au născut în afara căsătoriei și că, în temeiul legislației aplicabile la data nașterii lor, dreptul de a introduce o acțiune în stabilirea paternității se prescrisese la un an după nașterea lor (cererile nr. 25.057/11 și 34.739/11) sau la un an după decesul presupusului tată (Cererea nr. 20.316/12). Toți reclamantii erau minori la data la care s-a împlinit termenul de prescripție prevăzut de legea în vigoare.

Curtea observă, că Legea nr. 288/2007, intrată în vigoare la 8 noiembrie 2007, prevedea că dreptul copilului la acțiune în stabilirea paternității nu se prescrie în timpul vieții acestuia și precizează că această dispoziție era aplicabilă copiilor născuți anterior intrării sale în vigoare. Prin urmare, dreptul la acțiune în stabilirea paternității, al reclamantilor a renăscut și aceștia au putut, în temeiul noii legi, să sesizeze în mod legitim instanțele interne cu o acțiune în stabilirea filiației față de tată. De asemenea, Curtea a sesizat că, prin Decizia sa din 9 decembrie 2008, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional art. II din Legea nr. 288/2007. Întrucât, în conformitate cu dreptul intern, decizia Curții Constituționale este obligatorie pentru instanțele interne de la data publicării sale în Monitorul Oficial, iar dispozițiile legii declarate neconstituționale încetează să mai producă efecte juridice în termen de 45 de zile de la publicare dacă nu sunt aduse în conformitate cu Constituția. Curtea constată astfel că dispoziția favorabilă reclamantilor nu mai era aplicabilă în dreptul intern începând din data de 23 decembrie 2008.

De altfel, Curtea consideră că, în prezenta cauză, nu poate fi vorba de o „situație continuă” în sensul regulii celor 6 luni, ci de un eveniment deosebit survenit la o dată exactă, respectiv Decizia Curții Constituționale din 9 decembrie 2008, care a anulat la nivel intern dreptul la acțiune în stabilirea paternității. Faptul că un eveniment are consecințe importante în timp nu înseamnă că a generat o „situație continuă” (Posti și Rahko împotriva Finlandei, nr. 27.824/95, pct. 39-40, CEDO 2002-VII). În plus, Curtea consideră că sus-menționata decizie a Curții Constituționale precizează clar că, ulterior pronunțării sale, reclamantii nu mai dispuneau în plan intern de o cale de atac efectivă

pentru soluționarea capătului lor de cerere formulat în temeiul art. 8 din Convenție.

Având în vedere aceste constatări preliminare, Curtea trebuie să examineze pe rând dacă reclamații din prezentele cauze au sesizat-o în conformitate cu art. 35 § 1 din Convenție.

Cu privire la cererile nr. 25.057/11 și 34.739/11, Curtea constată că reclamații care au introdus aceste cereri au pornit acțiunile în stabilirea paternității atunci când dispozițiile Legii nr. 288/2007 erau încă în vigoare. În timpul în care procesele erau pendinte în primă instanță, Decizia Curții Constituționale din 9 decembrie 2008 a devenit obligatorie pentru instanțele interne. Or, în cazul primului reclamant, instanțele interne au judecat cauza pe fond în primă instanță și în apel. Doar instanța de recurs a ridicat din oficiu excepția privind termenul de prescripție stabilit prin Decizia Curții Constituționale din 9 decembrie 2008. În cazul celei de a doua reclamante, deși în primă instanță acțiunea a fost respinsă ca tardiv formulată, instanța de apel a trimis cauza la judecătore pentru judecarea pe fond.

Prin urmare, Curtea consideră că celor doi reclamanti nu li se poate reproșa că au încercat să introducă o acțiune care li s-a părut, cel puțin la acel moment, că poate constitui un remediu pentru capătul lor de cerere (Campos Costa și alții împotriva Portugaliei, nr. 10.172/04, pct. 23, 30 octombrie 2007). Din punctul lor de vedere era rezonabil să aștepte soluționarea acțiunii în stabilirea paternității pe care au introdus-o în mod corespunzător înainte de a sesiza Curtea. Astfel, reclamații au oferit instanțelor interne posibilitatea de a remedia situația în litigiu.

Rezultă că deciziile interne definitive, în sensul art. 35 § 1 din Convenție, sunt într-adevăr cele pronunțate în acțiunile, în stabilirea paternității, adică Decizia definitivă a Curții de Apel Iași din 9 februarie 2011 și, respectiv, cea a Curții de Apel Mureș din 24 noiembrie 2010. Ținând seama de faptul că reclamații au sesizat-o în termenul de 6 luni de la data rămânerii definitive a deciziei interne respective, Curtea consideră că aceste cereri nu sunt tardive. Deci excepția Guvernului urmează a fi respinsă.

Cu privire la Cererea nr. 20.316/12, Curtea amintește că un reclamant nu are obligația de a utiliza căi de atac care nu sunt nici adecvate, nici

efective [Akdivar și alții împotriva Turciei, 16 septembrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-IV, și Prystavska împotriva Ucrainei (dec.), nr. 21.287/02, CEDO 2002-X]. Utilizarea căilor de atac cu consecințe asupra stabilirii „deciziei definitive“ și deci asupra calculării momentului în care începe să curgă termenul de 6 luni [a se vedea, de exemplu, Kucherenko împotriva Ucrainei (dec.), nr. 41.974/98, 4 mai 1999; și Rezgui împotriva Franței (dec.), nr. 49.859/99, CEDO-XI].

Curtea amintește că tocmai a constatat că Decizia Curții Constituționale din 9 decembrie 2008 a avut ca efect suspendarea și apoi anularea temeiului legal intern care i-ar fi permis celui deal treilea reclamant să sesizeze în mod valid instanțele naționale. În acest context, acțiunea în stabilirea paternității introdusă de reclamant, la aproximativ doi ani de la pronunțarea sus-menționatei decizii a Curții Constituționale, era sortită eșecului și nu constituia o cale de atac ce trebuia epuizată în sensul Convenției. Curtea mai observă că, deși reclamantul și-a întemeiat acțiunea pe art. 8 din Convenție pe lângă dispozițiile de drept comun, instanțele interne au respins acțiunea sa ca inadmisibilă, fără să examineze fondul cauzei, considerând că reclamantul nu avea temei legal în dreptul intern.

Prin urmare, Curtea consideră că al treilea reclamant ar fi trebuit să formuleze capătul de cerere cel târziu în termen de 6 luni de la data publicării deciziei Curții Constituționale, respectiv 9 decembrie 2008. Excepția ridicată de Guvern urmează așadar să fie admisă.

În concluzie, Curtea constată că cererile nr. 25.057/11 și nr. 34.739/11 nu sunt în mod vădit nefondate în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție și că nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate. Prin urmare, Curtea le declară admisibile. Referitor la Cererea nr. 20.316/12, Curtea constată că este tardivă și trebuie respinsă, în temeiul art. 35 § 1 și art. 35 § 4 din Convenție.

Cu privire la fond: reclamații precizează că durata termenelor de prescripție în vigoare la momentul nașterii lor conferea un caracter iluzoriu acțiunii în stabilirea paternității, în măsura în care aceasta era subordonată diligenței mamei lor sau a reprezentantului lor legal în termen de un an de la nașterea lor. Astfel, aceștia nu au beneficiat niciodată, ei înșiși, de dreptul efectiv la o astfel de

acțiune și nici de o cale de atac alternativă pentru a face să prevaleze realitatea biologică și socială în fața prezumțiilor legale.

Referitor la aplicabilitatea art. 8 din Convenție, Curtea observă că reclamanții, născuți în afara căsătoriei, au încercat să obțină pe cale judiciară recunoașterea legăturii lor juridice cu persoanele pe care le consideră a fi tații lor stabilind adevărul biologic. În fața Curții, aceștia se plâng că termenul prevăzut de lege, la data nașterii lor și care le era opozabil ca urmare a Deciziei Curții Constituționale din 9 decembrie 2008, i-a lipsit de posibilitatea de a obține stabilirea, în fața instanțelor interne, a filiației lor față de tată.

Curtea reamintește că nașterea și în special circumstanțele acesteia intră în sfera „vieții private“ a copilului și ulterior a adultului, garantată de art. 8 din Convenție [Odièvre împotriva Franței (MC), nr. 42.326/98, pct. 29, CEDO 2003-III]. Respectarea vieții private impune ca fiecare persoană să aibă posibilitatea de a stabili detaliile identității sale de ființă umană, iar dreptul unei persoane la astfel de informații este esențial, având în vedere influența lor asupra formării personalității (a se vedea, de exemplu, Mikulić împotriva Croației, nr. 53.176/99, CEDO 2002-I; și Gaskin împotriva Regatului Unit, 7 iulie 1989, 53, seria A, nr. 160). Aceasta include obținerea de informații necesare pentru aflarea adevărului despre un aspect important al identității persoanei sale, de exemplu identitatea părinților săi biologici (Jöggi împotriva Elveției, nr. 58.757/00, pct. 25, CEDO 2006-X; și Backlund împotriva Finlandei, nr. 36.498/05, 6 iulie 2010).

În consecință, faptele cauzei intră în domeniul de aplicare a art. 8 din Convenție care urmărește, în esență, să protejeze persoanele împotriva ingerințelor arbitrare din partea autorităților publice; la acest angajament negativ se pot adăuga obligații pozitive inerente respectării efective a vieții private sau de familie. Aceste obligații pozitive pot implica adoptarea unor măsuri pentru respectarea vieții private, chiar și în ceea ce privește relațiile dintre persoane (Kroon și alții, citată anterior, și Rõman împotriva Finlandei, nr. 13.072/05, 29 ianuarie 2013). Limita dintre obligațiile pozitive și negative care îi revin statului în temeiul art. 8 nu se pretează totuși unei definiții precise, deși principiile aplicabile lor sunt similare. Pentru a stabili

dacă există o obligație pozitivă este necesar să se țină seama de justul echilibru care trebuie păstrat între interesul general și interesele individului.

Curtea reamintește, de asemenea, că sarcina sa nu este de a se substitui autorităților naționale competente să soluționeze litigiile interne în materie de paternitate; rolul său este de a examina, din perspectiva Convenției, deciziile pronunțate de aceste autorități în exercitarea puterii lor de apreciere (Konstantinidis împotriva Greciei, nr. 58.809/09, 3 aprilie 2014; Rõman, citată anterior, și Rõzański împotriva Poloniei, nr. 55.339/00, 18 mai 2006).

Cu privire la respingerea acțiunilor reclamanților dacă era „prevăzută de lege“ și urmarea un scop legitim, Curtea observă că reclamanții nu contestă faptul că respingerea acțiunilor acestora în stabilirea paternității era „prevăzută de lege“. În acest sens trebuie observat că instanțele interne au respins acțiunile reclamanților bazându-se pe decizia Curții Constituționale din 9 decembrie 2008 care, conform art. 147 alin. (4) din Constituție, este de aplicabilitate imediată, chiar și în litigiile în curs de judecată. În temeiul acestei decizii, instanțele interne au aplicat așadar art. 60 alin. (1) din Codul familiei, care prevedea că acțiunea în stabilirea paternității din afara căsătoriei poate fi pornită în termen de un an de la nașterea copilului. Prin urmare, Curtea consideră că respingerea acțiunilor reclamanților era „prevăzută de lege“.

Curtea constată că Curtea Constituțională și instanțele interne au considerat necesar să protejeze principiul neretroactivității legii civile și, astfel, să asigure securitatea juridică. De asemenea, Curtea admite într-adevăr că stabilirea filiației poate avea repercusiuni considerabile nu doar asupra vieții private și de familie a rudelor apropiate ale pretinsului tată, ci și asupra situației lor patrimoniale, ceea ce permite legiuitorului să reglementeze chestiunile legate de filiație (Konstantinidis, și Pascaud împotriva Franței, nr. 19.535/08, pct. 59 și 62, 16 iunie 2011). Ingerința în litigiu avea, așadar, ca scop protejarea „drepturilor și libertăților altora“.

Cu privire la necesitatea ingerinței: pentru a se pronunța dacă art. 8 din Convenție a fost sau nu respectat, Curtea trebuie nu doar să cântărească interesele persoanei față de interesul general al colectivității în ansamblu, ci și să cântărească in-

teresele private concurente aflate în joc. În acest sens trebuie observat că expresia „orice persoană“ prevăzută la art. 8 din Convenție se aplică atât copilului, cât și presupusului tată. Pe de o parte, există dreptul la cunoașterea propriilor origini – care are fundamentul în interpretarea extinsă a noțiunii de viață privată. Persoanele aflate în situația reclamanților au un interes vital, protejat de Convenție, de a obține informațiile care le sunt indispensabile pentru a afla adevărul despre un aspect important al identității lor personale și a înlătura orice incertitudine în această privință (Mikulic, citată anterior, pct. 64 și 65). Pe de altă parte, nu se poate nega interesul unui presupus tată de a fi protejat de plângeri tardive referitoare la fapte care datează de mulți ani. În sfârșit, pe lângă interesele concurente care tocmai au fost menționate, mai pot intra în discuție alte interese, de exemplu, cele ale unor terți, în esență familia presupusului tată, precum și interesul general pentru securitatea juridică (Backlund, citată anterior, pct. 46; și Rôman, citată anterior, pct. 51).

În speță, Curtea constată că situația reclamanților este oarecum diferită de cea descrisă în cauzele examinate până acum. Dacă în cauzele Phinikaridou, Konstantinidis și Backlund, sus-menționate, reclamanții nu au putut să introducă o acțiune în stabilirea paternității în termenul prevăzut de lege pe motiv că nu cunoșteau identitatea presupusului lor tată natural, în prezenta cauză, motivul ține de absența capacității depline de exercițiu a reclamanților de a introduce o astfel de acțiune în cursul termenului de prescripție.

În această privință trebuie constatat că legea, aplicabilă în speță, prevedea ca moment de începere a termenului de prescripție un moment obiectiv, și anume data nașterii reclamanților. Astfel, prevederile Codului familiei în versiunea în vigoare în momentul nașterii reclamanților protejau interesele unui copil a cărui mamă sau al cărui reprezentant legal a introdus o acțiune în stabilirea paternității în termenul prevăzut de lege. În schimb, Codul familiei nu conținea prevederi cu privire la persoanele aflate în situația reclamanților, ai căror reprezentanți legali nu au introdus acțiuni în stabilirea paternității în termenul prevăzut de lege.

Astfel, în prezentele cauze, termenul de prescripție pentru introducerea unei acțiuni în sta-

bilirea paternității s-a împlinit atunci când reclamanții au împlinit vârsta de un an, deci cu mult timp înainte ca aceștia să aibă capacitate deplină de exercițiu pentru a introduce ei înșiși o acțiune în stabilirea paternității. Prin urmare, reclamanții depindeau de diligența mamei lor sau a reprezentantului lor legal pentru a introduce o acțiune în stabilirea paternității și, având în vedere că aceștia din urmă nu au făcut-o, reclamanții nu au avut niciodată posibilitatea de a introduce personal o astfel de acțiune. Dacă primului reclamant i s-a aplicat prescripția din cauza inacțiunii mamei sale, aceeași constatare este valabilă pentru cea de-a doua reclamantă, a cărei mamă nu a urmat în mod corect procedura internă.

Curtea consideră că, în principiu, termenul de un an existent în legislația română nu este lipsit de caracter rezonabil din perspectiva duratei sale. În schimb, problema o constituie dies a quo deoarece, în aceste cauze, lasă să curgă un termen care nu permite deloc compensarea lipsei de acțiune din partea mamei sau a reprezentantului legal cât timp copilul a fost minor (a se compara cu Cauza Konstantinidis în care Curtea a considerat că termenul de prescripție de un an prevăzut de legislația elenă în beneficiul copilului nu era neîntemeiat pentru că începea să curgă de la împlinirea vârstei majoratului și permitea astfel compensarea lipsei de acțiune din timpul minoratului). Curtea constată astfel că stabilirea termenului de prescripție, așa cum și-a produs efectele în speță, a restrâns dreptul reclamanților de a introduce acțiuni în stabilirea paternității ducând până la stingerea acestuia.

Curtea reamintește apoi că a apreciat deja că termenele de prescripție rigide sau alte obstacole în calea acțiunilor în stabilirea paternității care se aplică chiar dacă reclamanții nu au cunoștință de identitatea presupusului lor tată înainte de împlinirea termenului de prescripție încalcă art. 8 din Convenție. Curtea consideră că acest criteriu trebuie să fie luat în considerare în prezentele cauze. Curtea constată în această privință că dreptul intern nu prevede nicio excepție care le-ar fi permis reclamanților să introducă ei înșiși o acțiune în stabilirea paternității la împlinirea vârstei majoratului sau într-un anumit termen ulterior intrării în vigoare a Legii nr. 288/2007, care a conferit caracter imprescriptibil dreptului

copiilor născuți după intrarea în vigoare a acesteia de a introduce o acțiune în stabilirea paternității

În plus, Curtea observă că reiese clar din Decizia Curții Constituționale din 9 decembrie 2008 și din hotărârile pronunțate de instanțele interne că s-a acordat o importanță mai mare interesului general reprezentat de securitatea juridică și drepturilor și intereselor concurente ale tatălui și familiei acestuia decât dreptului reclamanților de a-și cunoaște originile. O restrângere atât de radicală adusă dreptului reclamanților de a introduce o acțiune în stabilirea paternității necesita din partea instanțelor române punerea în balanță a intereselor implicate. Curtea observă că, atunci când au respins acțiunile reclamanților, instanțele interne nu au luat în considerare în niciun moment dreptul acestora de a-și cunoaște ascendența și dreptul acestora la stabilirea filiației față de tată. Astfel, în Decizia sa din 9 decembrie 2008, Curtea Constituțională nu a examinat interesele persoanelor aflate în situația reclamanților și a acordat prioritate principiului neretroactivității legii civile fără să pună în balanță interesele implicate (supra, pct. 44). Deși este adevărat că Curtea Constituțională este garantul constituționalității legilor și al principiului neretroactivității legii civile, nu este mai puțin adevărat că în Constituție se prevede ocrotirea vieții private și prioritatea reglementărilor internaționale, astfel încât punerea în balanță a tuturor intereselor ar fi putut conduce la o dezbatere la nivel intern. Ulterior, instanțele interne au urmat decizia Curții Constituționale. În opinia Curții, nu s-a demonstrat suficient în ce mod interesul general de protejare a securității juridice a legăturilor de familie sau interesul

presupusului tată are prioritate față de dreptul reclamanților de a avea cel puțin o posibilitate de a stabili în justiție filiația față de tată. În această privință, Curtea reamintește că scopul Convenției este apărarea unor drepturi care nu sunt teoretice sau iluzorii, ci concrete și efective [a se vedea, mutatis mutandis, Artico împotriva Italiei, 13 mai 1980, pct. 33, seria A nr. 37; și Karoussiotis împotriva Portugaliei, nr. 23.205/08, pct. 84, CEDO 2011 (fragmente)].

Pe de altă parte, Curtea ia act de evoluția dreptului român în materie de filiație, evoluție care se dovedește favorabilă prevalenței realității biologice asupra ficțiunilor legale. Astfel, conform noului Cod civil, acțiunea în stabilirea paternității este imprescriptibilă în timpul vieții copilului (supra, pct. 42). Totuși, reclamanții nu au putut să beneficieze de această evoluție a dreptului român din cauza Deciziei Curții Constituționale din 9 decembrie 2008.

Cu privire la celelalte încălcări: în observațiile sale din 9 aprilie 2013, a doua reclamantă a invocat și art. 6 § 1 din Convenție, plângându-se de nerespectarea dreptului său de acces la instanță. Curtea consideră că acesta este un nou capăt de cerere, pe care reclamanta nu l-a menționat în formularul de cerere, și că nu constituie un capăt de cerere asupra căruia părțile au făcut schimb de observații. Prin urmare, nu este necesară examinarea lui în prezenta cerere [Piryanik împotriva Ucrainei, nr. 75.788/01, pct. 19-20, 19 aprilie 2005; M.C. și alții împotriva Italiei, nr. 5.376/11, pct. 54, 3 septembrie 2013; și Dumitrescu împotriva României (dec.), nr. 23.858/08, pct. 38-39].

IV. SEMNAL

CONFERINȚA MONDIALĂ A ȘTIINȚELOR UMANISTE O NOUĂ AGENDĂ PENTRU SECOLUL AL XXI-LEA

În luna august anul acesta s-a desfășurat la Liege (Belgia) Conferința Mondială a Științelor Umaniste. Organizată în cadrul programului științific interguvernamental al UNESCO pentru transformări sociale (MOST), în parteneriat cu Consiliul Internațional pentru Filozofie și Științe Umaniste (CIPSH), dar și cu diferite alte instituții publice din Belgia, Conferința mondială a științelor umaniste a avut ca obiectiv general redefinirea fundamentelor și a rolului științelor umaniste în societatea actuală. În mod specific, Conferința și-a propus să identifice atât căile prin care științele sociale și umaniste, astăzi relativ marginalizate, pot contribui la reflecția asupra provocărilor cu care se confruntă societatea globală cât și modalități de orientare a acțiunilor și politicilor publice în găsirea de soluții viabile la criza civilizației.

Precedat de o serie de manifestări academice care au avut loc în întreaga lume, acest eveniment – care constituie o premieră – a reunit participanți din mediul universitar (din domeniul științelor umaniste, dar și din domeniul științelor naturale, sociale și formale), din mediul politic, al mass media, dar și reprezentanți ai organizațiilor internaționale guvernamentale și neguvernamentale.

Având ca titlu „Provocări și responsabilități pentru o planetă în tranziție”, Conferința și-a desfășurat lucrările pe parcursul a 7 zile când au avut loc peste 80 de simpozioane și o serie de mese rotunde care au tratat următoarele 6 teme principale: Omul și mediul; Identități culturale, diversitate culturală și relații interculturale; O umanitate multiculturală globală; Patrimoniu cultural; Frontiere și migrație; Istorie, memorie și politică; Științele umaniste într-o lume în transformare. În afara acestor secțiuni principale, au mai fost abordate și teme referitoare la rolul sectorului privat în promovarea științelor umaniste și o serie de subiecte legate de toleranță și de incluziune socială¹.

¹ A se vedea programul Conferinței pe <http://www.humanities2017.org/fr/content/programme-de-la-conf%C3%A9rence-mondiale-des-humanit%C3%A9s-0>.

Una din contribuțiile majore ale acestei reuniuni internaționale a fost propunerea de adoptare a unei Noi Agende pentru dezvoltarea științelor umaniste în acest secol, proiect cu implicații importante pentru educație, cultură și politici publice în diferite țări și regiuni ale lumii. Prin obiectivele ei, această Nouă Agendă reflectă nu numai dezideratul Conferinței care a avut ca scop principal redefinirea științelor umaniste pentru ca acestea să facă față complexității și provocărilor lumii actuale, dar și prioritățile actuale ale UNESCO (egalitatea de gen și dezvoltarea Africii), și ale CIPSH vizând întărirea rolului cooperării intelectuale și științifice în crearea unui mediu internațional propice păcii și înțelegerii între popoare și țări. În acest fel, Noua Agendă, prin scopurile și principiile fondatoare, este menită să contribuie activ, prin competențele, demersul propriu și responsabilitatea specifică științelor umaniste, la realizarea țintelor Agendei 2030 de Dezvoltare Durabilă și a obiectivelor Deceniului internațional pentru apropierea culturilor.

Conferința a mobilizat peste 1000 de participanți, din peste 60 de țări, mai mult de 50 de reprezentanți ai mass media din întreaga lume, lucrările ei beneficiind de o largă difuzare prin emisiuni în direct, interviuri, relatări în presa internațională². Această manifestare a reprezentat o inițiativă originală care prin dublul demers promovat – interdisciplinar și internațional – a pus în evidență, în actualul context de mari mutații – economice, sociale, demografice și de valori – rolul comunității intelectuale în realizarea unei lumi pașnice și durabile, demonstrând, încă odată, că UNESCO este locul privilegiat de exprimare a pluralității și al dialogului dintre culturile lumii.

Anca Moț

² Textul principalelor intervenții din timpul Conferinței sunt disponibile pe www.humanities2017.org.

ZIUA INTERNAȚIONALĂ A PĂCII 21 SEPTEMBRIE 2017

Adunarea Generală a ONU a desemnat ziua de 21 septembrie drept Ziua Internațională a Păcii, tema aleasă pentru acest an fiind „Împreună pentru pace: respect, siguranță și demnitate pentru toți.”

Inițiativa „ÎMPREUNĂ PENTRU PACE” reunește organizațiile din sistemul ONU și cele 193 de state membre al ONU, sectorul privat, societatea civilă, instituțiile academice și cetățenii într-un parteneriat global pentru sprijinirea diversității, a nediscriminării și a acceptării refugiaților și migranților. Această campanie a luat naștere în timpul Summitului ONU pentru Refugiați și Migranți din 19 septembrie 2016. Așa cum a precizat Secretarul General al ONU, „în vremuri de insecuritate comunitățile caută țapi ispășitori, trebuie să opunem rezistență acestor eforturi cinice de a ne diviza și a ne portretiza vecinul ca fiind un alt om, diferit de noi. Discriminarea ne defavorizează pe toți și împiedică popoarele, societățile să își atingă potențialul maxim. Este necesar să luăm atitudine împotriva bigotismului și în sprijinul drepturilor omului. Trebuie să construim punți împreună și să transformăm frica în speranță”.

O societate democratică a păcii și a securității nu se poate înfăptui fără respectarea, protecția și promovarea acestor drepturi. Pacea este legată în esență de respectarea demnității umane și a dreptului la viață. Încă din 1776 Declarația de Independență a Statelor Unite menționa că „toți oamenii sunt egali și sunt investiți de către Creator cu drepturi inalienabile: dreptul la viață, la libertate și dreptul la fericire”. În 1948, Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a ONU prevedea în articolul 3 că „fiecare are dreptul la viață la libertate și la securitatea persoanei”, iar în 1950, Convenția Europeană a Drepturilor Omului adoptată de Consiliul Europei declara în articolul 2 dreptul la viață ca fiind un drept protejat. În 1966 Adunarea Generală a ONU a adoptat Pactul Internațional al Drepturilor Civile și Politice în care se menționează că „orice ființă umană are dreptul inerent la viață, acest drept va fi protejat

prin lege. Nimeni nu va fi privat de viața sa în mod arbitrar” (Articolul 6.1. al Pactului).

Conflictele armate provoacă suferințe umane de neimaginat. Cu ocazia Zilei Internaționale a Păcii, Organizația Națiunilor Unite a cerut o încetare de 24 de ore a oricăror ostilități armate pe glob. Așa cum a declarat Secretarul General António Guterres, în mesajul său cu prilejul acestei zile „(...) un astfel de armistițiu oferă un moment popoarelor lumii să conștientizeze legăturile dintre ele în speranța că o zi de pace poate duce la altă nouă zi de pace și în ultimă instanță la potolirea completă a conflictelor armate. Dar pacea înseamnă cu mult mai mult decât depunerea armelor. Pacea autentică înseamnă crearea unor punți de comunicare, combaterea discriminării și apărarea drepturilor omului pentru toate popoarele lumii.”

Nu întâmplător tema campaniei din acest an ÎMPREUNĂ PENTRU PACE se concentrează pe calvarul refugiaților și migranților din lumea întreagă, pentru a atrage atenția comunității internaționale că îi revine obligația de a asigura conform legislației internaționale, protecția oricui este forțat să își părăsească locuința în contextul insecurității și al conflictelor armate. Tuturor ne revine datoria umană de a înlocui teama cu bunătața.

IRDO s-a alăturat promovării acestei campanii internaționale. De-a lungul timpului Institutul a contribuit cu puncte de vedere în dezbateri privind formularea unor proiecte de legislație internă privind drepturile omului, promovând totodată toate mecanismele și instrumentele internaționale de apărare a drepturilor omului, militând pentru armonizarea legislației naționale cu cea europeană și internațională.

Reprezentanți ai IRDO au promovat și popularizat campania ÎMPREUNĂ PENTRU PACE și în cadrul Evenimentului „Prosperity and Peace in 196 nations on Peace Day” („Prosperitate și Pace în 196 de țări de Ziua Păcii”). Evenimentul a fost organizat de Asociația Femeilor din România Împreună (AFRI) în colaborare cu Asociația Națională a Tinerelor Femei Creștine

din România (ANTFCR) și cu Institutul Român pentru Drepturile Omului și s-a desfășurat la sediul Bibliotecii Metropolitane din București.

Președinta AFRI, doamna Liliana Pagu, Ambasadoare Internațională a Păcii a deschis evenimentul cu mesajul că prosperitatea și pacea sunt posibile prin acțiunile fiecăruia dintre noi. Reprezentanții organizațiilor prezente au descris activitatea pe care o desfășoară afirmându-și angajamentul pentru o educație care să promoveze non violența și drepturile omului.

Din mesajul Secretarului General al ONU, António Guterres, s-a subliniat apelul său la comunitatea internațională de a empatiza cu cei mai vulnerabili, cu cei care trăiesc în zone de conflict: „În următoarele 100 de zile să ne amintim de milioanele de membrii vulnerabili ai societății,

dintre care mulți au pierdut totul și au nevoie de înțelegerea și ajutorul nostru, să găsim strategii viabile în sprijinul lor, să recunoaștem multiplele moduri prin care ei își aduc contribuția în țările care i-au primit și în comunitățile în care trăiesc. Să ne dublăm eforturile pentru a vedea ce stă de fapt la rădăcina acestor conflicte și să progresăm în atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă și să punem pe primul plan prevenirea violenței. Numai așa vom realiza pacea prosperitatea și protecția pentru toți.”

Cu ocazia acestui prilej s-au discutat și bazele unui parteneriat de colaborare între Institutul Român pentru Drepturile Omului și Asociația Femeilor din România Împreună.

Daniela Albu

ȘCOALA PĂRINȚILOR RESPONSABILI

În data de 27 septembrie 2017, Institutul Român pentru Drepturile Omului a fost invitatul special al Seminarului pentru părinți și viitori părinți intitulat „Școala Părinților Responsabili”, organizat, ca eveniment lunar, de către revista online QBebe. Gândite ca o campanie de informare pe variate teme de interes, seminariile gratuite aduc laolaltă părinți și specialiști, într-o dezbateră relaxată și totodată educativă.

Tematica seminarului din 27 septembrie, sugestiv numit „Ora de psihologie”, s-a desfășurat sub motto-ul: „Am fost copil, sunt părinte, mă implic, ascult, înțeleg și iubesc” și a dezbătut subiecte precum: timpul petrecut împreună de părinți și copii, reguli și încălcarea lor, gestionarea emoțiilor celor mici.

Intervenția IRDO a vizat perceperea pedepselor din perspectiva drepturilor copilului, așa cum

sunt ele statuate în documentele internaționale, dar și în legislația română, subliniindu-se interdicția utilizării pedepselor corporale, precum și a oricăror forme de violență, abuz sau rele tratamente. De asemenea, s-a accentuat că orice pedeapsă de tip educativ trebuie aplicată ținând cont de existența și concretizarea drepturilor celor mici, cu respectarea demnității acestora.

După prezentare, a urmat o scurtă dezbateră, în care participanții au avut ocazia de a pune întrebări și de a exemplifica, pe baza propriei experiențe de părinte, soluțiile educative adoptate, cu referire și la disciplina școlară ori la echilibrul dintre pedepse și recompense.

Silvia Iorgulescu

NOTE, CRONICI, RECENZII

RAPORT PRIVIND LEGISLAȚIA EUROPEANĂ ÎN DOMENIUL EGALITĂȚII DE GEN ȘI AL DISCRIMINĂRII INTERSECTORIALE

Rețeaua europeană a experților juridici în egalitatea de gen și nediscriminare a publicat Raportul Sandrei Freeman privind legislația europeană în domeniul egalității de gen și al discriminării intersectoriale.

În Raport se menționează faptul că discriminarea poate avea motive multiple, iar cele mai dezavantajate grupuri supuse riscului discriminării în statele membre ale Uniunii Europene sunt în special femeile aparținând minorităților etnice, dar și femeile de culoare, femeile vârstnice sau cele cu dizabilități.

Atunci când discriminarea apare din mai multe motive există diferite forme de conceptualizare a acesteia. Acești termeni sunt deseori folosiți unul în locul celuilalt, fără a se ține cont de subtila diferență de nuanță dintre ei. Potrivit autoarei Raportului „*discriminarea multiplă, discriminarea cumulativă, discriminarea compusă, discriminarea combinată, discriminarea intersectorială* sunt termeni care au stârnit multe dezbateri cu privire la folosirea lor corectă, deoarece sunt de multe ori vehiculați în mod interșanjabil, fără a se ține cont de semnificația fiecăruia în parte”. Așa cum precizează autoarea nu există în sistemele juridice o terminologie consacrată cu privire la discriminare. Astfel, atunci când se face referire la discriminarea suferită de o persoană din mai multe motive cu ocazii diferite în raport este folosit termenul de *discriminare multiplă secvențială*. Atunci când o persoană este discriminată o singură dată, dar în moduri diferite – de exemplu o femeie lesbiană care a fost hărțuită atât pentru faptul că este femeie cât și pentru cel care face parte din comunitatea gay-, este vorba despre *discriminare cumulativă* și fiecare tip de discriminare poate fi dovedit în mod separat.

Termenul de *discriminare intersectorială* definește o discriminare sinergetică¹, pe care

¹ Crenshaw, K. (1989), *Demarginalising the intersection of race and sex*, University of Chicago Legal Forum, p. 139.

autoarea raportului o exemplifică după cum urmează: de pildă femeile de culoare pot fi discriminate ca și femeile albe dar și ca bărbații de culoare. Deci ele au trecut prin experiențe de discriminare comune și cu femeile albe dar și cu bărbații de culoare. Dar în timp ce femeile albe pot fi discriminate pe motive de sex, ele pot fi la rândul lor rasiste exercitând o formă de discriminare asupra femeilor de culoare. Bărbații de culoare se pot confrunta cu atitudini rasiste dar pot și ei discrimina la rândul lor femeile prin atitudini sexiste. Discriminarea intersectorială este cea mai greu de monitorizat, deoarece statisticile naționale ale statelor membre nu conțin date dezagregate pe sex și rasă, nici pe tipul de minoritate etnică sau pe categoria persoanelor cu dizabilități.

În capitolul 2 al Raportului sunt analizate lacunele existente în legislația privind discriminarea mai cu seamă când se ia în considerare doar un motiv al discriminării în detrimentul altor motive care au cauzat manifestarea discriminării. O persoană descriminată pe motive de vârstă, sex, orientare sexuală sau convingeri poate fi descriminată și pe motiv de dizabilitate. Prin noțiunea de discriminare intersectorială se încearcă identificarea tuturor prejudiciilor pe care le-a suferit persoana abuzată, pentru a putea determina în mod judicios reparațiile ce i se cuvin. Se ajunge astfel la concluzia că discriminarea nu este un fenomen simetric, ci operează prin crearea sau întreținerea dominației unora asupra celorlalți. Aceste relații de putere funcționează în mod stratificat, atât pe verticală cât și pe diagonală. În exemplul cu femeile de culoare, bărbații de culoare se află în poziție de putere față de acestea datorită sexului lor dar nu datorită rasei lor. Femeile albe sunt pe poziții de putere în ceea ce privește rasa lor dar nu și sexul. Totodată minoritățile etnice dintr-o anumită țară pot reprezenta majoritatea în altă țară. Sandra Freeman argumentează că structurile dominării sunt extrem de complexe și nu se pot transpune ușor într-un model unic. Pe de altă parte

teoreticienii intersecționalității s-au confruntat cu o serie de dileme, mai cu seamă pentru că primele abordări în acest domeniu se axau limitat pe crearea de noi grupuri specifice, precum: femei imigrante, femei de culoare victime ale violenței, ceea ce a ridicat problema folosirii și reconfigurării acestor categorii în cadrul legislativ. Teoreticienii recentii se axează mai mult pe structurile de putere și excludere și mai puțin pe grupuri sau identități, subliniind relația dintre dominare și subordonare.

Folosind termenul de *intersecționalitate structurală*, autoarea raportului susține că legislația în domeniul discriminării ar trebui să se concentreze pe realitățile de putere pentru a determina cine și cum trebuie protejat. La rândul ei și puterea este exercitată în mod stratificat vertical și diagonal. Din această prismă trebuie abordate nedreptățile suferite de către cei care se află la confluența tuturor acestor tipuri de relații putere versus discriminat. Este foarte important, subliniază autoarea să nu fixăm granițe fixe între grupurile discriminate pentru că riscăm să creăm impresia că în cadrul unui anumit grup toți sunt la fel. Referirile la motivul discriminării trebuie mai degrabă să descrie diferitele relații de putere decât să încerce crearea și categorisirea de noi subgrupuri. Motivele discriminării sunt extrem de importante și ele sunt bine clarificate de către legislația internațională în domeniul drepturilor omului și de Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor. Dar pentru a include o analiză intersectorială în legislația privind discriminarea, autoarea susține că trebuie depășită concepția conform căreia toți cei care aparțin unui anumit grup trebuie tratați deopotrivă la fel. Ea susține în Raport că o concepție corectă a egalității ar trebui să conțină patru dimensiuni: nevoia de redresare a situației de dezavantaj în care se află persoana discriminată, stoparea proliferării imaginilor degradante, stereotipe, a prejudecăților și violenței, încurajarea participării, înțelegerea diversității și schimbarea structurilor discriminării.

Raportul explorează contextul social în care apare discriminarea intersectorială în Uniunea Europeană. Fără a se pretinde exhaustiv, capitolul 3 analizează situația femeilor din comunități etnice dezavantajate, în special cea a femeilor de etnie romă, în încercarea de a arăta că femeile

din aceste comunități suferă o discriminare intersectorială sub toate cele patru dimensiuni menționate mai sus.

De asemenea, se subliniază în Raport faptul că munca domestică reprezintă un aspect complex al discriminării intersectoriale.

Capitolul 4 prezintă modalitățile prin care statele europene abordează discriminarea multiplă și discriminarea intersectorială. Analiza din acest capitol are ca punct de plecare răspunsuri ale experților din toate statele membre UE, din țările candidate la aderare (Munteșnegru, fosta republică Iugoslavă a Macedoniei, Serbia și Turcia) dar și din Liechtenstein, Islanda și Norvegia. 13 dintre țările care au răspuns sondajului au făcut referire la discriminarea multiplă, dar fără a o defini în mod explicit. Doar Serbia face referire la *discriminare intersectorială* în timp ce o serie de țări specifică faptul că discriminarea multiplă este o formă severă și agravantă a discriminării. În 20 dintre țările respondente discriminarea multiplă nu este menționată explicit în legislația națională. De asemenea, experții naționali raportează foarte puține cazuri de discriminare multiplă în jurisprudență, indiferent dacă statul respectiv are sau nu o prevedere explicită pentru aceasta. Unii dintre experți au precizat că au existat cazuri în care tribunalele au abordat problema discriminării multiple sau pe cea a discriminării intersectoriale fără a folosi în mod necesar acești termeni.

Caracterul ad-hoc al jurisprudenței, evidențiază după părerea autoarei faptul că pentru a avea o jurisprudență coerentă în domeniu, este important să se realizeze strategii specifice privind litigiile care să vizeze formularea unor argumente adecvate în fața instanțelor, pentru a se putea stabili principii clare și încadrări ale tipului de discriminare.

Mai multă atenție a fost acordată discriminării multiple de către organismele de promovare a egalității sau de către instituțiile echivalente ale acestora de pe teritoriul statelor incluse în acest raport. Acest lucru este deosebit de important în ceea ce privește cercetarea și informarea cu privire la discriminare diseminate de către aceste organisme. Există, de asemenea, mai multe date de la organismele de promovare a egalității decât de la instanțe cu privire la numărul plângerilor legate de mai multe motive de discriminare.

Pozițiile sau hotărârile unora dintre organismele de promovare a egalității în privința unor dispute individuale arată recunoașterea discriminării multiple, dar măsura în care se poate aborda pe deplin discriminarea multiplă ar putea depinde de la caz la caz de situația existenței unui singur organism de promovare a egalității sau a instituției de tip ombudsman într-un stat, față de existența mai multor organisme diferite în alt stat.

Autoarea consideră că legislația antidiscriminare actuală a UE include o abordare intersectorială, dar prezintă obstacole structurale grave pentru plângerile privind discriminarea intersectorială. Există patru motive interdependente pentru acest lucru. În primul rând, motivele discriminării sunt diferite în diverse acte legislative, în al doilea rând, diversele directive au scopuri diferite; în al treilea rând, justificarea, apărarea și excepțiile sunt încadrate diferit pentru diverse și diferite motive și, în al patrulea rând, nu există domeniu de aplicare pentru extinderea motivelor enumerate fără modificări legislative. La aceasta se adaugă problema necesității de a găsi un comparator adecvat. Toate aceste patru motive sunt analizate amplu în capitolul 5.

De asemenea, Raportul analizează modul în care sunt abordate experiențele de discriminare intersectorială în legislația europeană și ce căi ar fi de urmat pe viitor. Este evidențiată ideea că și în cazul unui singur motiv de discriminare, pot fi abordate aspecte intersectoriale. De exemplu o femeie este discriminată pentru că aparține unei minorități etnice, dar ea poate fi supusă discriminării și din simplul motiv că este femeie, deci avem de a face cu discriminare sub mai multe aspecte.

Măsura în care jursiprudența reflectă discriminarea intersectorială este analizată în capitolul 7. Sunt evaluate mai multe hotărâri prin care Curtea de Justiție a Uniunii Europene a încorporat perspectiva intersectorială a discriminării, felul în care partea vătămată a descris și a încadrat cazul respectiv de discriminare, precum și măsura în care Curtea a fost receptivă la o astfel de încadrare. Sunt analizate și o serie de situații

de discriminare ale unor femei vârstnice, în cazul cărora discriminarea pe motive de vârstă înaintată se intersectează cu discriminarea pe motive de gen. Se evidențiază faptul că pentru o abordare intersectorială a discriminării atât cel care formulează plângerea cât și Curtea trebuie să fie mai deschiși în recunoașterea și argumentarea relațiilor de putere care interacționează pe verticală, pe diagonală, dar și în mod stratificat, astfel încât cei mai dezavantajați să poată fi și cei mai protejați.

În capitolul 8 se argumentează de ce sunt necesare măsuri proactive și care sunt problemele cu care se confruntă cei care le elaborează. Este analizată baza legală pentru modalități de integrare a dimensiunii discriminării sub toate aspectele ei în legislația europeană și sunt enumerate câteva exemple de astfel de acțiuni și de bune practici.

În încheierea Raportului se reiterează că este posibilă integrarea perspectivelor de intersectorialitate fără a necesita noi modificări legislative deși ar fi de mare ajutor armonizarea domeniului de aplicare cu domeniul de acoperire al directivelor. Primul pas ar fi să se genereze o mai mare conștientizare și sensibilizare cu privire la modurile în care se intersectează diferite forme de discriminare asupra oamenilor în diverse contexte. Aceasta presupune ca organismele de promovare a egalității și alte organizații ale societății civile să acorde o atenție sporită și să monitorizeze formele de discriminare intersectorială, dar și să întreprindă campanii de conștientizare cu privire la acestea. În unele state membre există exemple de bune practici în acest domeniu.

Sandra Freeman își exprimă speranța că, la nivelul UE, politicile de incluziune socială și planurile strategice viitoare vor include mai activ strategii bazate pe analiza discriminării intersectoriale, cu toate nuanțele și aspectele ei complexe și nu doar pe a discriminării din motive singulare, conceptualizată și încadrată adesea schematic sau unilateral, fără a se analiza fenomenul în toată amploarea sa.

Daniela Albu

V. REMEMBER

ACTIVITĂȚI PROPRII SAU ÎN COLABORARE

Masă rotundă cu tema „Planificarea familiei: Împuternicirea oamenilor, dezvoltarea națiunilor” fiind tema propusă de Organizația Națiunilor Unite pentru sărbătorirea din acest an a Zilei Mondiale a Populației organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului (11 iulie 2017)

A XXIII-a ediție a etapei finale a Concursului Național „Democrație și toleranță” organizat de Ministerul Educației Naționale, Inspectoratul Școlar Județean Neamț în parteneriat cu Consiliul Județean Neamț și Institutul Român pentru Drepturile Omului (24-27 iulie 2017)

Dezbateri cu tema „Egalitatea de gen și încurajarea tuturor femeilor și fetelor – un obiectiv al Agendei 2030” organizată cu ocazia împlinirii, la 25 septembrie 2017, a doi ani de la adoptarea Agendei 2030 de Dezvoltare Durabilă, de Institutul Român pentru Drepturile Omului (30 august 2017)

Masă rotundă cu tema „Declarația Universală a democrației la douăzeci de ani de la adoptare” organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului pentru celebrarea Zilei Internaționale a Democrației (15 septembrie 2017)

Promovarea și popularizarea campaniei „Împreună pentru pace” inițiată de ONU cu ocazia Zilei Internaționale a Păcii, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului (21 septembrie 2017)

Seminarul pentru părinți și viitorii părinți cu tema „Școala Părinților Responsabili” organizat de revista online Qbebe în parteneriat cu Institutul Român pentru Drepturile Omului ca o campanie de informare pe variate teme de interes (27 septembrie 2017)

PARTICIPĂRI LA ALTE MANIFESTĂRI

Întâlnire în cadrul Comisiei pentru drepturile omului, culte și minorități pentru Proiectul de lege privind vaccinarea persoanelor în România L 216/2017 (19 septembrie 2017)

Evenimentul cu tema „Prosperity and Peace in 196 nations on Peace Day - Prosperitate și Pace în

196 de țări de Ziua Păcii” organizat de Asociația Femeilor din România Împreună (AFRI) în parteneriat cu Asociația Națională a Tinerelor Femei Creștine din România (ANTFCR) și Biblioteca Metropolitană din București (21 septembrie 2017)

